

**Filozofická fakulta
Univerzity Palackého v Olomouci**

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

OLOMOUC 2011

SILVIE FRYČOVÁ

Univerzita Palackého v Olomouci
Katedra psychologie Filozofické fakulty

Specifika rodičovství nadaných a talentovaných dětí

Diplomová práce

Autor: Mgr. Silvie Fryčová

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D.

Olomouc

2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny řádně citovala a uvedla.

V Olomouci 29. března 2011

.....

PODĚKOVÁNÍ:

Děkuji **Mgr. Miroslavu Charvátovi, Ph.D.** za vedení a cenné rady při zpracování mé diplomové práce. Dále pak především rodičům nadaných dětí, s jejichž pomocí jsem diplomovou práci realizovala.

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 TALENT A NADÁNÍ	7
2 IDENTIFIKACE NADÁNÍ U DĚTÍ / IDENTIFIKACE A VÝBĚR NADANÝCH DĚTÍ, PROBLEMATIKA DIAGNOSTIKY	17
3 CHARAKTERISTIKA A PROBLEMATICKÉ STRÁNKY NADANÝCH DĚTÍ	21
3.1 Charakteristika nadaných dětí.....	21
3.1.1 Rozdíly v pohlaví u nadaných dětí	26
3.1.2 Věková specifika nadaných dětí.....	28
3.2 Problematické stránky nadaných dětí	31
4 RODINA A NADANÉ DÍTĚ	33
5 RODIČOVSTVÍ	36
6 RODIČOVSKÉ SKUPINY	39
7 ORGANIZACE ČI INSTITUCE ZAMĚŘENÉ NA PODPORU NADANÝCH DĚTÍ	41
EMPIRICKÁ ČÁST	45
8 ZÁKLADNÍ INFORMACE O VÝZKUMU	45
8.1 Výzkumné problémy a cíle práce	45
8.2 Výzkumné otázky	45
8.3 Popis zvoleného metodologického rámce a metod	46
8.4 Popis rozhovoru	48
8.5 Zkoumaný soubor	48
8.6 Rozhovory s rodiči nadaných dětí	52
8.7 Výsledky výzkumu	84
9 DISKUZE K VÝZKUMU	88
ZÁVĚR	93
SOUHRN	96
SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ	98
SEZNAM PŘÍLOH	103

ÚVOD

Každý člověk je vždy jedinečný originál a každý má svou cenu. V historii světa se setkáváme s osobnostmi, jež dokázaly nemožné a svými myšlenkami a činy posunuly lidstvo o krok dál. Věřím, že takový potenciál v sobě mohou nést právě nadané děti. Je však otázkou, zda se tyto jejich výjimečné schopnosti dokážou prosadit nebo zda zůstanou skryty pod povrchem. Rozhodující pro toto uplatnění či naplnění je péče, kterou dítěti věnují jeho rodiče, láska, jež do dítěte vkládají i celkový přístup, který k němu zaujmou.

Ačkoliv se zdá, že se téma nadání aktuálně objevuje v médiích i tisku, o čemž svědčí mnohé titulky, domníváme se, že nejen široká, ale bohužel i odborná veřejnost (máme na mysli především pedagogické pracovníky) není v této problematice dostatečně orientována. Velkým šokem a překvapením pak může být nadané dítě i pro samotnou rodinu. Touto prací bychom chtěli upozornit na téma, které prozatím není z akademického hlediska příliš prozkoumané, obzvláště v České republice. A to i přesto, že praxe neustále dokazuje existenci mnoha rodičů, kteří se bezradně potýkají s nejrůznějšími problémy svých nadaných dětí.

Z tohoto důvodu jsme se rozhodli věnovat dosud opomíjenému tématu rodičovství nadaných dětí. Protože v praktickém životě neobstojíme pouze s teorií nadání, je potřeba se zaměřit na jeho projevy a zvládnutí nároků, které s sebou přináší. Budeme se tedy snažit vystihnout realitu výchovy a soužití s nadaným dítětem, na základě kterých by měla vyplynout specifika rodičovství nadaných dětí.

Diplomovou prací členíme na teoretickou a empirickou část. V teoretické části se budeme věnovat tématu nadání jak všeobecně, tak konkrétně se zaměřením na nadané děti a jejich rodiče. Vymezíme základní pojmy, představíme definice a modely nadání. Dále se chceme zabývat tématy osobnosti nadaného dítěte, jeho charakteristikou, mýty, problémy, které nadání přináší a způsoby užívané pro identifikaci nadání, rodičovstvím, rodinami, ve kterých nadané dítě vyrůstá, V posledním úseku teorie se budeme věnovat rodičovským skupinám a organizacím, ve kterých mohou rodiče nadaných dětí najít pomoc či pochopení. Empirická část bude obsahovat analýzu a zpracování dat získaných na základě kvalitativního šetření, které provedeme u vzorku rodičů nadaných dětí.

TEORETICKÁ ČÁST

1 TALENT A NADÁNÍ

Pro to, abychom se mohli věnovat tématu diplomové práce, musíme si nejdříve vymezit nezbytné pojmosloví. V oblasti talentu a nadání panuje velká pojmová nejednoznačnost. Základní pojmy týkající se problematiky nadání jsou vymezovány množstvím definic, které vyvolávají spíše chaos než jednoznačné pochopení. Můžeme se setkat s označením nadání, talent, vlohy, vysoké schopnosti, genialita. Zpravidla mají vystihnout nadprůměrnou až mimořádnou úroveň rozvoje. Bohužel ani odborníci zabývající se touto problematikou se neshodují v tom, co jednotlivé slova konkrétně znamenají a tak neustále diskutují nad jemnými nuancemi významovosti. V dalším textu tedy předkládáme různá vymezení těchto výrazů.

Mnoho jazyků odvozuje slovo nadání od daru, dávání. Z čehož plyne, že ten, kdo je nadaný, je obdařený něčím výjimečným. V řečtině slovo talent původně označovalo váhovou a později měnovou jednotku. Jeden talent prý představoval hodnotu 26 kg stříbra. V dnešním významu se toto slovo rozšířilo v křesťanské éře až díky biblické metafoře, kde se o něm mluvilo jako o daru, jež je nutno rozvíjet, jinak o něj člověk může přijít.

V obecné rovině se nadání chápe jako vlastnost, která umožňuje podávat výjimečné, nadprůměrné výkony v oblastech činnosti, zejména v těch oblastech, které jsou společensky vysoce hodnoceny. V soudobé odborné literatuře je pojem nadání chápán v širším kontextu a rozhodně není zužován pouze na vyjádření pomocí IQ.

Lucito (1964) již v roce 1964 utřídil 113 definic zabývajících se termínem nadání a na základě své analýzy došel k tomuto kategorizačnímu schématu:

ex-post facto definice – se objevovaly ve starších publikacích autorů, jejichž zájem se soustředil na tzv. geniální historické osobnosti. Jejich autoři pojem definovali na základě osobnostních charakteristik proslulých géniů.

IQ definice – byly nejpočetnější a vyskytují se spolu se vznikem inteligenčních testů. Nadání je jimi vymezené u jedinců s hodnotou IQ vyšší než 130.

sociální definice – souvisejí s rozšířením chápání nadání do odvětví, jež nebyly klasicky dávány do spojitosti s nadáním.

procentuální definice – vystihují kolik procent jedinců v populaci je považováno za nadané (od 2 do 20 %).

kreativní definice – kladou důraz na kreativitu, jež je v nich podstatnějším faktorem než inteligence.

definice nadání čerpající z modelu struktury inteligence podle Guiforda – klíčovou roli pro nadání tu hrají myšlenkové operace.

Někteří autoři rozeznávají mezi nadáním a talentem. Nadání se podle nich týká intelektových činností (matematika, jazyky,...), kdežto talent činností neintelektových (sport, umění,...). Podle Dočkala (2005) však za tímto rozlišením nestojí skutečně vědecké zdůvodnění. V této práci budeme používat obě slova ve stejném významu.

Ve starším podání se někteří odborníci rovněž pokoušeli o vysvětlení, tentokrát na základě genotypu a fenotypu. Kdy nadání bylo odvozováno od dědičných dispozic a talent pak značil již rozvinutou, edukací a prostředím ovlivněnou podobu.

V tomto smyslu je dobré si ujasnit, že nadání není přímo dědičné, ale rozvíjí se na základě vrozených a zděděných dispozic v průběhu celého lidského života. Není tedy stabilní strukturou. V průběhu vývoje jedince se mění. Velkou roli přitom hrají jak vlivy prostředí (především rodinného, školního,...), tak i vlastní aktivita jedince. Otázku, zda je nadání výsledkem působení genetiky či vlivu prostředí lze zodpovědět například takto: „Dědičnost vytváří předpoklady, které si můžeme představit jako určité genetické limity vlastností tvořících nadání. Tyto limity se vyplňují v průběhu života v konkrétním životním prostředí. Pro člověka je nejdůležitější sociální prostředí, které si vytváří vlastní mechanismus, jak vývoj dětí ovlivňovat. Nazýváme jej výchova.“ Dočkal (2005)

Zároveň tento autor připouští, že na projevení nadání má vliv i náhoda či štěstí. Faktory, které významně ovlivňují vývoj talentu, můžeme tedy přehledně shrnout následovně: dědičnost, prostředí (přírodní, fyzikální, materiální a sociální- včetně výchovy), vlastní aktivita jedince (zprostředkovává spolupůsobení dědičnosti a prostředí), náhoda.

Jurášková (2003) představuje tři široké přístupy k pojmu nadání:

Psychopatologický přístup – intelektová výjimečnost je považována za mentální poruchu ve smyslu úslolí – genialita má úzkou hranici s imbecilitou.

Sociálně – holistický přístup – za nadané jsou považováni jedinci, kteří z historického hlediska zanechali lidstvu epochální výtvořy.

Statistický přístup – nadání se definuje jako jistá mentální schopnost oproti zbytku populace – jako horní tři procenta populace z hlediska normálního rozložení inteligence.

Geafheart, Weishahn a Gearhartová (2003) rozdělují definice nadání do jiných třech proudů:

Definice založené na inteligenčním kvocientu – jedinci, u kterých je IQ skóre nad jistou určenou hranicí, jsou považováni za nadané.

Definice založené na talentu – vycházejí z prokázaného nadprůměrného výkonu v určité specifické oblasti (hudba, tanec, matematika, apod.)

Definice založené na kreativité – považují tvořivost za základní složku nadání, přičemž nejde jen o uměleckou tvořivost, ale o kreativitu v nejrůznějších oblastech lidské činnosti.

Jolana Laznibatová (2001), která se nadáním intenzívně zabývá na Slovensku, předpokládá, že v populaci se vyskytují dvě až tři procenta nadaných dětí. Soudí tak podle počtu jedinců s IQ nad 130 s odvoláním na vyhlášení Rady Evropy o podpoře nadaných z roku 1994.

V knize manželů Fořtíkových (2007) můžeme narazit rovněž na jednu z klíčových definic nadání, která pochází ze zasedání Columbus Group v roce 1991. Nadání se označuje jako: „asynchronní (nerovnoměrný) vývoj, ve kterém se kombinují zrychlené rozumové schopnosti a zvýšená intenzita k vytvoření vnitřních zkušeností a povědomí, které jsou svou kvalitou odlišné od normy. Tato nerovnoměrnost se zvyšuje spolu s vyšší intelektovou kapacitou. Tento fakt činí nadané obzvláště zranitelnými a vyžadují tak změny v rodičovské výchově, školním vzdělávání i poradenské činnosti, aby se mohli optimálně rozvíjet.“ (Fořtík, V., Fořtíková, J., 2007).

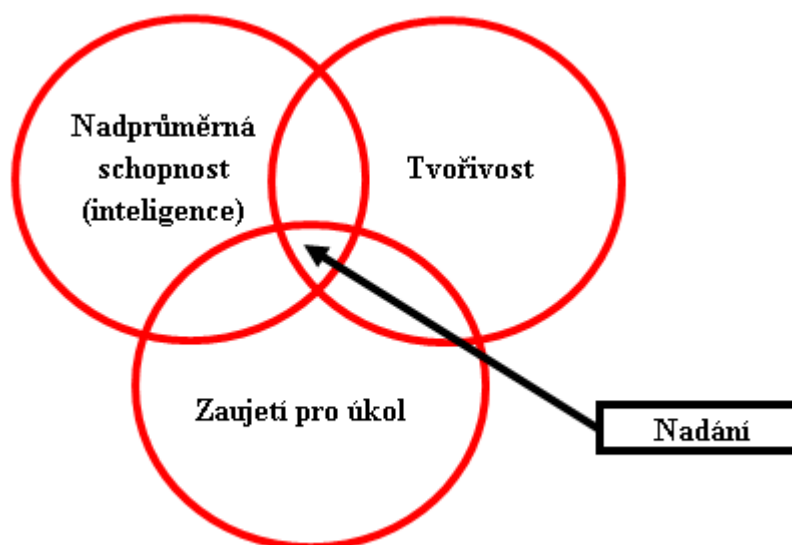
V současné době již můžeme tvrdit, že nadání se dotýká celé osobnosti jedince, nikoli pouze jeho intelektových schopností. Objevují se mnohé modely a druhy nadání. Koncepce a modely nadání díky své přehlednosti vytvářejí srozumitelnou představu o komplikovanosti problematiky nadání – jak o jeho vnitřní podstatě, tak i o činitelích, kteří vedou k jeho rozvíjení. Tím je to, že předpoklad nadání pro jeho identifikaci nestačí, ale má vyústit do nadprůměrného výkonu jedince.

Modely nadání

Modely nadání pro svou přehlednost, s kterou vystihují podstatu nadání, nahrazují dříve oblíbené rozsáhlé definice nadání. Jejich koncepce jsou obecné. Modely se od sebe vzájemně liší a existují v různých formách - od nejjednoduššího Renzulliho modelu tří kruhů až po multidimenzionální Mnichovský model nadání a talentu). Novější modely berou v úvahu kromě intelektové složky také složky neintelektové a sociální. Správnost těchto pojetí dokazuje fakt, že i přes vysokou hodnotu intelektu se u některých jedinců vlivem jiných faktorů neprojeví.

Jednoduchou a často uváděnou koncepcí nadání je **Renzulliho „model 3 kruhů“**. Řadíme jej mezi výkonově orientované modely, které zdůrazňují roli motivace pro rozvoj nadání. Renzulli kritizuje zkreslenosti kognitivních modelů, které kladou hlavní důraz na úroveň inteligence. Nadání chápe jako harmonickou součinnost tří komponent. Jde o nadprůměrnou schopnost či inteligenci, tvořivost a zaujetí pro úkol (obr. č. 1). Nadprůměrnou schopnost tvoří obecné a specifické schopnosti. Zaujetí pro úkol značí velkou motivaci, odolnost, vytrvalost a pracovitost. Tvořivost vnímá jako originalitu myšlení a tvůrčí vynalézavost.

Obr. 1: Nadání

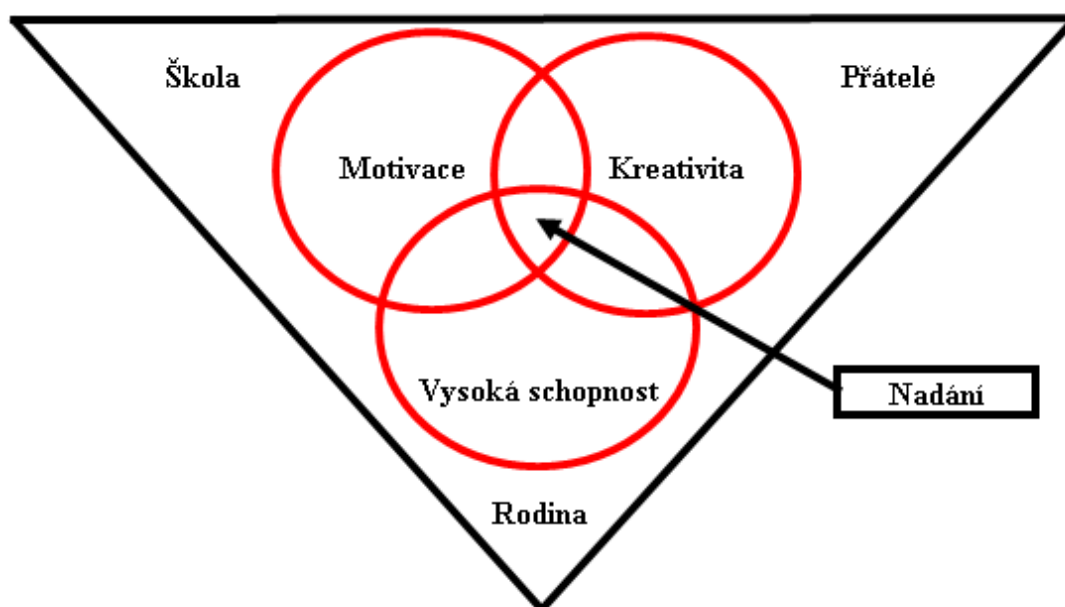

Zdroj: Renzulli (2001)

Renzullim se nechal ovlivnit F. J. Mönks (Mönks, Ypenburgová, 2002) a vytvořil model, který vychází z jeho praktických zkušeností – tzv. **Mönksův „vícefaktorový model nadání“**, který je někdy nazýván jako „model triadické interdependence“. Podle něj je nadání výsledkem vzájemného působení jak individuálních osobnostních faktorů (motivace, kreativity, vysoké intelektuální schopnosti), tak i faktorů sociálního prostředí (rodiny, školy, přátel), o kterých se Renzulli nezmiňoval (obr. č. 2). O nadání zde mluvíme až v případě, pokud do sebe všech faktorů zapadá. Pokud totiž nebudou vlohy dítěte sledovány a podporovány sociálním prostředím, pak se interakce optimálně nevyvine a hrozí, že ulpí na úrovni neodpovídající potřebám dítěte.

Tento model lze použít v oblasti pedagogické psychologie i rozvíjení nadání. Ve své trojrozměrné variantě se proslavil jako symbol prvního evropského centra pro nadané žáky v Holandsku.

Obr. 2: Monksův „vícefaktorový model nadání“

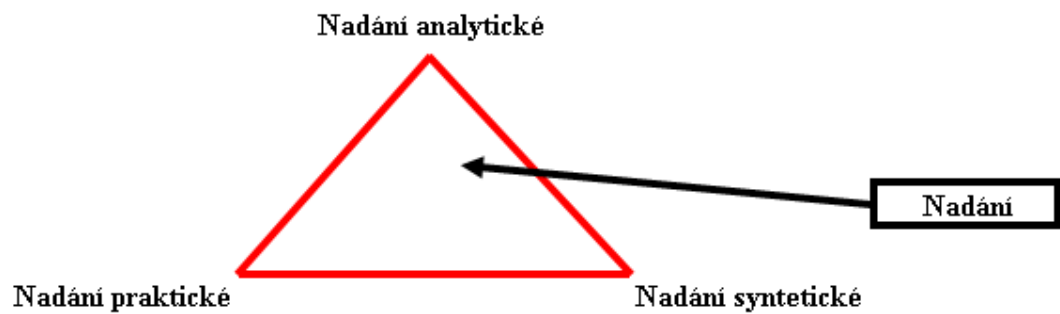
Zdroj: Mönks, Ypenburg, 2002

„**Triarchický model nadání**“ vytvořil R. J. Sternberg (1997) spolu se svou „triarchickou teorií inteligence“. V ní vyjadřuje nesouhlas s tím, že by inteligenční testy měřily IQ objektivně, neboť měří pouze jednu ze složek inteligence a navíc ani nehodnotí míru adaptace jedince v neznámých situacích.

Podle Sternberga je inteligence schopnost učit se ze zkušenosti, dobře uvažovat, pamatovat si důležité informace a dobře zvládat nároky každodenního života. Z této teorie inteligence pak vyplývají tři druhy nadání - analytické, syntetické a praktické (obr. č. 3). K úspěchu však je třeba vyváženosti mezi těmito třemi složkami.

Díky **analytickému nadání** může člověk analyzovat problém a porozumět jeho částem. Toto nadání je typické pro jedince, skórují v klasických inteligenčních testech. **Syntetické nadání** mívají lidé schopní dobré adaptace v nových situacích. V IQ testech nemusí mít úspěch, neboť v zadání často spatřují hlubší souvislosti, než byly tvůrcem testu zamýšleny. **Praktické nadání** s sebou přináší dovednost aplikovat analytické a syntetické schopnosti do praxe.

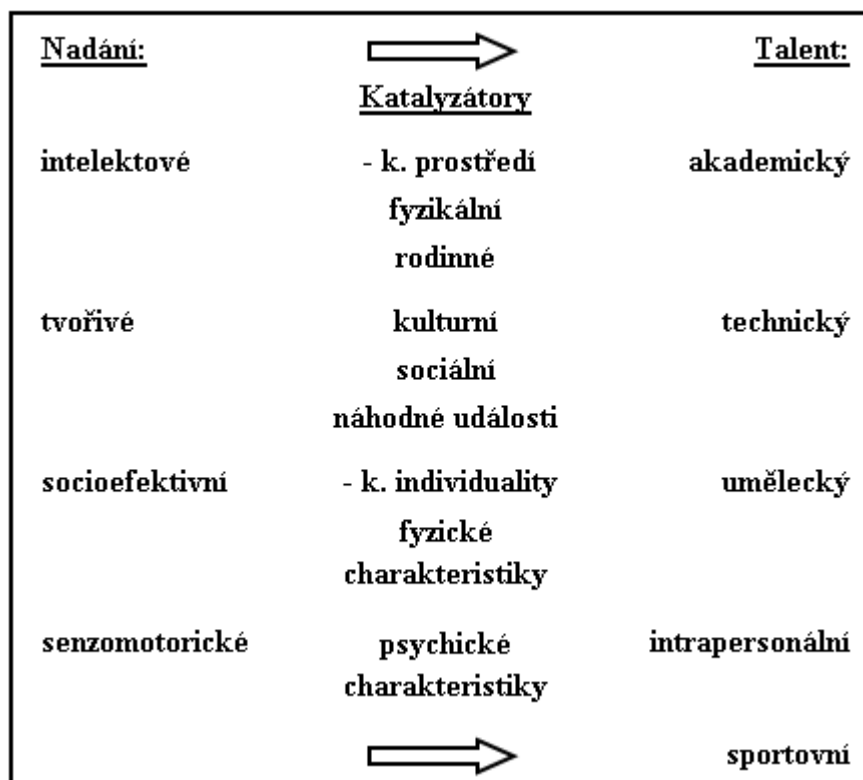
Obr. 3: Sternbergův triarchický model nadání

Zdroj: Sternberg (1997)

Gagného „diferencovaný model nadání a talentu“ zdůrazňuje roli učení a vysvětluje objevení talentu v kategoriích potenciálu a manifestované schopnosti. F. Gagné rozlišuje mezi nadáním a talentem. Nadání vnímá jako přirozenou schopnost podávat nadprůměrné výkony v jedné nebo více oblastech. Talent je však pro něj už schopností rozvinutou, získanou systematickou přípravou. Ve svém modelu Gagné rozlišuje čtyři základní skupiny obecného nadání a to: **intelektové, tvořivé, socioafektivní a senzomotorické**. Tyto nadání se prostřednictvím katalyzátorů, které mohou působit buďto kladně nebo záporně, uskutečňují ve specifických schopnostech. (obr. č. 4), (Gagné, 2004).

Obr. 4: Gagného zjednodušený diferencovaný model nadání a talentu

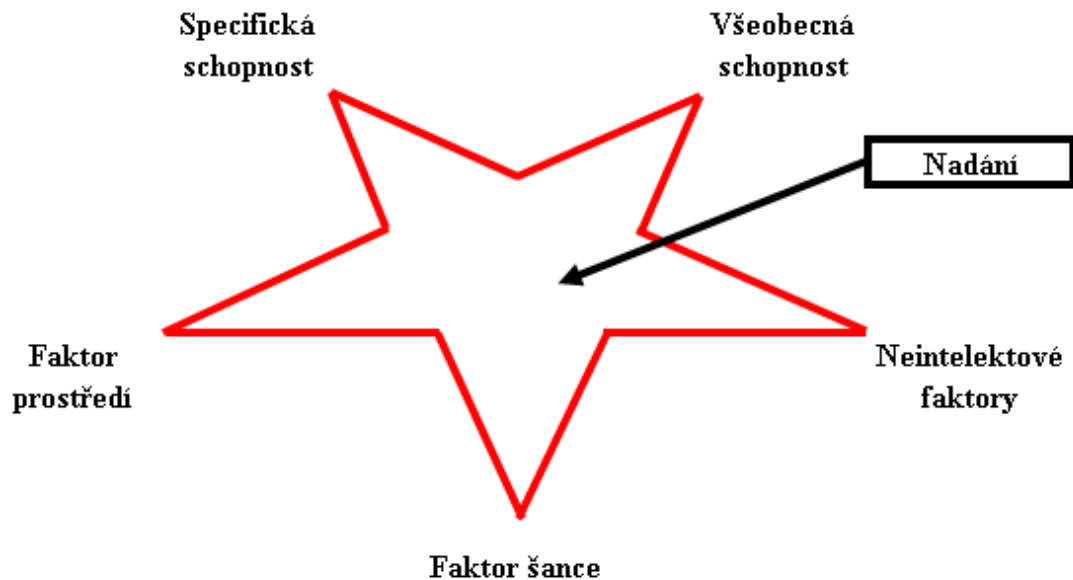
Zdroj: Gagné (2004)

Psychosociální model A. J. Tannenbauma - J. Tannenbaum odlišuje nadané jedince, kteří vytvářejí nové myšlenky od těch, kteří jsou pouhými konzumenty teorií. Na výkonovou (realizační) složku nadání má podle něj vliv spolupůsobení pěti faktorů, o kterých se zmiňujeme níže.

- **Všeobecná schopnost** koresponduje s úrovní všeobecné inteligence, která je součástí všech typů nadání. Kvalitní výkony jedince jsou závislé na určité průměrné minimální hranici inteligence.
- **Specifická schopnost** znamená schopnost výjimečného výkonu v některém z oceňovaných oborů lidské činnosti.
- **Neintelektovými faktory** se míní individuální charakteristiky osobnosti - sociální a emocionální složka, sebevědomí, motivace, disciplína, přizpůsobení se aj.
- **Faktor prostředí** označuje sociokulturní podmínky, školu, rodinu a přátele. Neboť nadání neexistuje samo o sobě, ale projevuje se v určitém prostředí, ve kterém se jedinec rozvíjí.
- **Faktor šance** značí události, které mohou ovlivnit průběh života jedince ve smyslu rčení „být ve správný čas na správném místě“.

Každý z těchto pěti faktorů obsahuje statickou a dynamickou složku. Statická složka zahrnuje vrozené charakteristiky jedince nebo do určité míry neměnné faktory prostředí. Dynamická složka závisí na vzdělávání a rozvíjení určitého druhu nadání. (Machů, 2010)

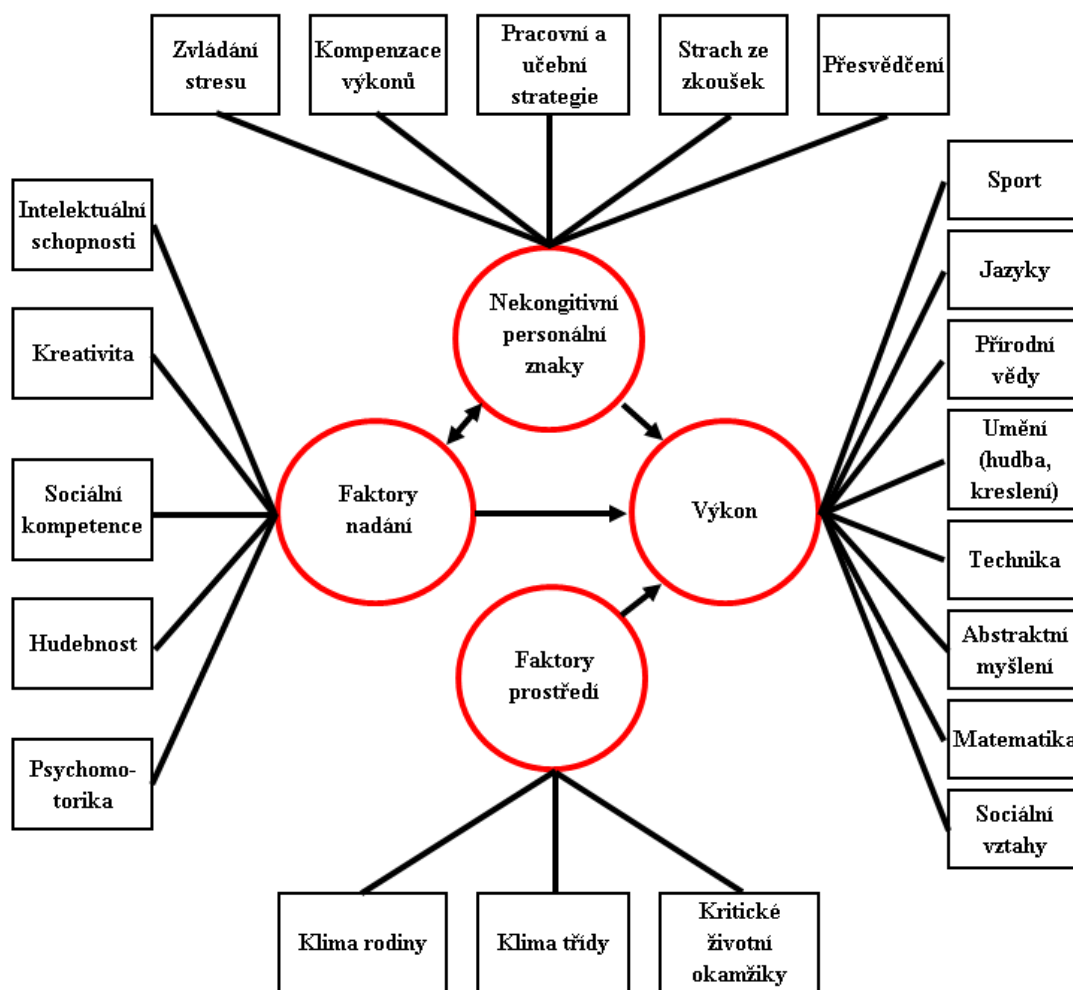
Obr. 5: Psychosociální model A. J. Tannenbauma

Zdroj: Machů (2010)

Mnichovský model nadání – se řadí mezi multidimensionální modely nadání. Přehledně jej vystihuje obrázek č. 6. Podrobné koncepce sumarizuje množství faktorů. Jejich příznivé spolupůsobení pomáhá k projevení talentu. Predátory tady představují vlohy jedince, které jsou dále rozvíjeny za pomoci moderátorů. Moderátory mohou vycházet jak z charakteristiky jedince, tak i z vnějšího prostředí. (Šimoník, Vítková, 2008)

Obr. 6: Mnichovský model nadání

Zdroj: Šimoník, Vítková, 2008.

2 IDENTIFIKACE NADÁNÍ U DĚTÍ / IDENTIFIKACE A VÝBĚR NADANÝCH DĚTÍ, PROBLEMATIKA DIAGNOSTIKY

Identifikace rozumově nadaných dětí

Identifikace nadaných a mimořádně nadaných dětí je komplexní, náročný a dlouhodobý proces, na jehož podkladě je nastavena speciální péče o nadaného jedince. Při identifikaci mimořádně nadaných dětí se uplatňuje pozorování dítěte v rodině i ve škole, rozhovory se žákem, jeho rodiči, učiteli, vedoucími zájmových kroužků, rozbor výsledků práce žáka, portfolio sestavené z informací od rodičů a také psychologické a pedagogické diagnostické metody. Pracovníci sítě pedagogicko-psychologických poraden poskytují zákonným zástupcům nebo učitelům (se souhlasem zákonných zástupců dítěte) pomoc při identifikaci a následné péči o mimořádně nadaného žáka, jak v oblasti vzdělávání s využitím např. možností akcelerace či obohacování v režimu individuálního vzdělávacího plánu, tak v oblasti sociálního začlenění ve vrstevnické skupině.

V současnosti se podporují snahy směřující k co nejranější identifikaci nadání a to z toho důvodu, aby dětem mohly být poskytnuty optimální podmínky pro rozvoj jejich nadání. Tento trend je zakotven také v Chartě práv nadaných, jež uvádíme v Příloze č. 3. Identifikace nadaných v nízkém věku pod hranicí 3 let probíhá především na základě pozorování chování dítěte v různých situacích. V rámci identifikace nadaných dětí je však zároveň předškolní věk pokládán za kritické období, neboť je velmi náročné posoudit, zda jde opravdu o mimořádné nadání nebo jen o nerovnoměrný vývoj s jistou akcelerací vývoje některých schopností, který se postupně může vyrovnávat s věkovou normou a ve výsledku se může pohybovat v pásmu lepšího průměru.

Podle Novotné (2010) se celkový proces identifikace dělí do dvou velkých kroků: nominace a diagnostiky. V jiných zdrojích je mezi ně vložena ještě i etapa screeningu, která může probíhat paralelně s nominační fází. Celý proces by měl pak být ukončen stanovením nezbytných výchovně – vzdělávacích opatření.

- **Nominace** (navržení, preidentifikace) - je zpravidla záležitostí rodičů a učitelů. Bez ní se obvykle dítě nedostane k odborníkovi, který provádí komplexní diagnostiku. Jde o velmi důležitý proces, ve kterém jsou učitelé postaveni před nelehký úkol, protože nemají k dispozici nástroje k objektivnímu posouzení nadání. Každý učitel by měl mít představu o tom, co mimořádné nadání znamená a jak jej klasifikovat. Zde je třeba vyjít z modelů nadání, mít osvojenou definici nadání, inteligence, znát specifika a typy nadaných dětí, posuzovat žáky komplexně, nejen na základě některých rysů, případně jejich chování. Důležité je si uvědomit, že ne každý nadaný jedinec se projevuje na první pohled jako schopný a bezproblémový. Proto se doporučuje přistupovat k žákům pozitivně, posuzovat je komplexně a nenechat se ovlivnit jejich negativními rysy a projevy.
- **Screening** – tím se většinou myslí hromadné mapování schopností žáků za pomoci plošných nástrojů měření. Obvykle se při mapování žáků celé školy k tomuto účelu využívají různé nominační dotazníky, behaviorální škály nebo screeningové testy. Psychologové ke screeningu intelektových schopností často využívají např. test Ravenovy progresivní matice (u předškolních a mladších školních dětí v barevné zjednodušené variantě).
- **Diagnostika** - je pak záležitostí odborníků na danou oblast. Provádí se prostřednictvím objektivních metod, které jsou podloženy různými teoriemi. Komplexní diagnostiku zajišťují odborníci (zejména psychologové) v pedagogicko-psychologických poradnách. Sem může patřit i posouzení klinickým specialistou.
- **Návazná opatření pro vzdělávání, volný čas, výchovu** vyhledáním Odborníci zpravidla doporučují pozměnit vzdělávání dítěte, ať již v podobě nepatrných změn až po doporučení individuálního vzdělávacího plánu pro všechny vyučovací předměty. Aby byly uspokojeny intelektové potřeby, navrhují často i vhodnou zájmovou činnost pro dítě, návštěvu dalších odborníků, specializovaných pracovišť či středisek volného času, kde by se nadané dítě mohlo seberealizovat.

Nyní se pokusíme podrobněji popsat identifikaci nadání u dětí, která se provádí v rámci pedagogicko – psychologických poraden, tak jak ji uvádí Novotná (2010).

Komplexní prvotní diagnostický proces, který dítě v pedagogicko - poradně podstupuje, trvá dohromady přibližně šest hodin. Bývá pro svou nejen časovou náročnost rozdělen do dvou a více návštěv.

Celá diagnostika je složena ze dvou odborných částí, a to psychologické a speciálně-pedagogické. Nejprve se společně se zákonným zástupcem, eventuálně i ve spolupráci s dítětem probírá rodinná a osobní anamnézu, která se zaměřuje zejména na biologické, psychické či sociální specifika vývoje dítěte. Pak psycholog zjišťuje celkovou úroveň intelektových schopností, úroveň kognitivních procesů (myšlenkových, paměťových, pozornostních schopností). K tomu jsou použity výhradně standardizované testové baterie, což odlišuje poradenské zařízení od komerčních nabídek některých společností. Takové společnosti mnohdy užívají testy vytvořené pro svou vlastní potřebu, které obvykle nevycházejí ze žádné teorie inteligence a nebyly na populaci nikdy standardizovány, tudíž nemohou být objektivní. Navíc často porovnávají jen jisté dílčí schopnosti, ze kterých není možné usuzovat na celkovou úroveň inteligence. Také jejich administrátoři nemívají psychologické vzdělání, a proto zde hrozí riziko špatné interpretace výsledků a následného poškození jedince nepravdivou informací.

Při měření inteligence se vychází z testových baterií, složených z a dílčích subtestů. Každý subtest se zaměřuje na jinou schopnost či jinou složku celkové inteligence (např. kvalitu a efektivitu myšlenkových operací, kvantitativní usuzování, krátkodobou a dlouhodobou paměť, schopnost se efektivně učit, práci s verbálním materiálem, slovní zásobu, úroveň komunikačních dovedností, apod.). Kromě celkové úrovně schopností zjišťují tyto baterie i strukturu inteligence, tzn.: úroveň verbálních, numerických a figurálních schopností.

Kromě inteligence je během diagnostiky důležité také zjistit úroveň kreativity jedince, tedy schopnost hledat a nacházet nová, jedinečná řešení či vytvářet originální produkty. Nejčastěji se užívá Urbanův anebo Torranceho test.

Psycholog se zajímá i o osobnost nadaného žáka, jeho vlastnosti a rysy, temperament a charakter. Diagnostika je doplněna o zájmy žáka, výsledky a produkty jeho práce. Pro doplnění se zjišťuje také úroveň sluchové a zrakové percepce, rychlost a přesnost vyhledávání informací, lateralita, prostorová orientace, popřípadě úroveň čtenářských dovedností, úroveň písemného projevu. Tato speciálně-pedagogická diagnostika je

nezbytně nepostradatelná zvláště v případech, kdy se jedná o tzv. **dvojitou výjimečnost, což je termín užívaný pro nadané děti se specifickými vývojovými poruchami učení.**

Po celém diagnostickém procesu pracovník pedagogicko-psychologické poradny zjištěné skutečnosti popíše do zprávy z vyšetření. Vystaví také podklady pro integraci mimořádně nadaného žáka. Škola pak je na základě těchto materiálů plně kompetentní sestavit individuální vzdělávací plán podle daného školního vzdělávacího programu a podle svých možností. Do této činnosti již poradna nezasahuje, pouze na základě žádosti školy finální plán konzultuje. Individuální vzdělávací plán má být sestaven tak, aby vycházel ze schopností a zájmů dítěte, neměl by přesahovat jeho možnosti a musí brát v úvahu i osobnostní charakteristiky. V následujícím období pak škola s poradnou pravidelně konzultuje průběžné plnění individuálního vzdělávacího plánu a celkový proces vzdělávání dítěte. Na konci každého školního roku poradna provádí kontrolní vyšetření žáka, při kterém se zvažuje vhodnost a efektivita jeho integrace do budoucna.

3 CHARAKTERISTIKA A PROBLEMATICKÉ STRÁNKY NADANÝCH DĚTÍ

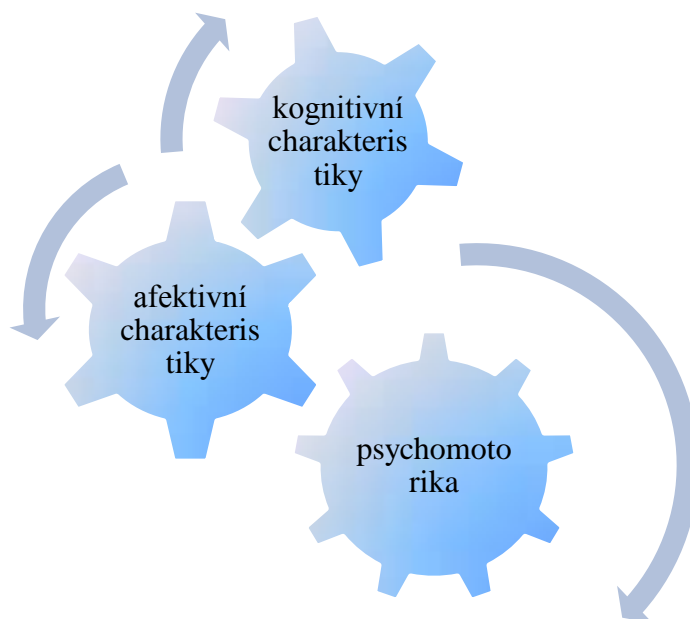
Pojem „nadané dítě“ nemůžeme snadno definovat. Můžeme říct, že jde o dítě, které je jiné než ty ostatní, tzv. napřed. Takové dítě bývá zvědavější, motoricky schopnější, dobrodružnější, samostatnější, radostnější, dovede lépe uvádět věci do souvislostí, atd. Jestliže takové dítě jeho prostředí akceptuje takové, jaké je, nebude jeho nadání žádný problém.

Rodiče a učitelé mohou dítě **podporovat** tak, že mu poskytnou potřebnou míru svobody a jistoty, aby dítě získalo emocionální sílu stát si za tím, že může být nadané. Mohou dítě intelektuálně vyzývat a podněcovat, že **chce** být nadané. Samotné kognitivní stimulování vede časem k intelektuálnímu vývoji, avšak osobnost dítěte jako celek zůstává nezralá.

3.1 Charakteristika nadaných dětí

Nadání dítěte se objevuje v různých věkových obdobích a zejména jejich kladné rysy jsou patrné při zapojení dítěte do vzdělávacího procesu. V odborné literatuře jsou často uváděny obecné osobnostní charakteristiky. Není podmínkou, aby nadané děti musely disponovat všemi těmito charakteristikami. Následující rozřídění charakteristik je výsledkem shrnutí uspořádaných do tří základních okruhů: kognitivní charakteristiky, afektivní charakteristiky a psychomotorika.

Obr. 6: Obecné osobnostní charakteristiky nadaného dítěte

Zdroj: Landau, vlastní úprava.

Kognitivní charakteristiky

Mezi kognitivní charakteristiky nejčastěji řadíme schopnosti a dovednosti jako jsou bohatá slovní zásoba, schopnost abstrakce a generalizace, metakognitivní schopnosti, kritické myšlení, flexibilita a originalita myšlení, smysl pro humor, čtení, paměť, znalosti, záliby a koníčky, koncentrace pozornosti, pracovní tempo.

Nadané děti disponují již od raného věku **bohatou slovní zásobu**, která se velmi rychle rozšiřuje. Děti záhy sestavují poměrně složité větné konstrukce a rychle si osvojují gramatická pravidla. Bez problémů rovněž správně používají cizí slova. Tyto schopnosti souvisejí i s dobrou krátkodobou a dlouhodobou pamětí. Právě rozvinutá řeč, bohatá slovní zásoba a způsob vyjadřování mohou způsobovat problémy při komunikaci s vrstevníky, pro které bývá často nesrozumitelná. Rozvinutá slovní zásoba může být pouze na pasivní úrovni, neboť vývoj myšlení v tomto případě značně předbíhá schopnost mluvení a vyjadřování. V těchto případech hrozí nebezpečí, že nadání zůstává neobjeveno.

Děti bez problémů zvládají vyvozovat pravidla, zevšeobecňovat a spojovat zdánlivě nesouvisející věci do smysluplných celků. Toto souhrnně nazýváme **schopností abstrakce**

a generalizace. Společně s rozvinutou kreativitou pomáhá dětem produkovat originální výtvary. Verbálně nadané děti si s oblibou vytvářejí netradiční spojení slov a vět. Přírodovědně zaměřené děti např. připravují experimenty a tvoří zajímavé výtvary z předmětů v domácnosti.

Nadaní žáci jsou neobyčejně uvědomělí ve svých vlastních strategiích řešení problému a učení. **Metakognitivní schopnosti** pomáhají dětem v plánování, monitorování a hodnocení jejich myšlení. Vyznačují se daleko vyspělejšími a hlubšími styly učení, které většina dětí používá až v pozdějším věku.

Nadané děti se neuspokojí s předloženými informacemi. Mají tendenci neustále pochybovat a remizovat. Tyto dispozice nazýváme **kritickým myšlením**.

Díky **flexibilitě v myšlení** dospívají k **originálním způsobům řešení různých úkolů**. Snaží se hledat svoji vlastní odpověď na danou otázku. Mají bohatou fantazii a představivost. Jsou expresivní ve vyjadřování názorů. Usilují o to, aby byly jedineční a neopakovatelní ve své práci.

Smysl pro humor nadaných dětí vychází zřejmě ze skvělé verbální inteligence a schopnosti generalizovat poznatky. V mnoha případech jsou tyto humorné výroky pochopitelné pouze pro samotného nadaného jedince a pro dospělé.

V zahraniční literatuře se nadané děti označují jako „děti papíru a tužky“ (paper and pencil kids). Řada z nich totiž projevuje velký zájem o písmena a čísla. Dokážou ovládat abecedu a spojovat písmena ve slova již v raném věku, často i dříve než se naučí mluvit. Někteří odborníci se shodují v tom, že **schopnost číst** před čtvrtým rokem života je znakem výjimečného rozumového nadání. Musíme ale také rozlišovat mezi dětmi, které k tomu vede jejich přirozený zájem a dětmi, které jsou k této dovednosti cíleně vedeny svými mnohdy ambiciózními rodiči.

Vynikající **paměť** představuje další znak nadaných dětí. Jsou skvělí pozorovatelé a dlouhodobě si zapamatují i drobné detaily. Všeobecně však preferují logickou paměť před memorováním.

Za další znak považujeme velmi hluboké **znalosti** v oborech, o které se děti zajímají. Tyto informace si poté lehce vybavují (i ve zcela jiném konceptu, než je získali). Znalosti v mnohých případech mohou dosahovat expertní úrovně. V jiných předmětech a oborech mohou přesto selhávat.

Co se týče **zálib a koníčků** preferují rozumově nadané děti již od školního věku spíše intelektuální zájmy. Jako hračky si často vybírají např. knihy, encyklopedie, atlasy, počítače, šachy. Oblíbené je rovněž třídění a generalizování informací, což se projevuje při výběru aktivit a zkoumaných témat. Za nejoblíbenější témata jsou pokládána zvířata (zejména dinosauři a exotická zvířata), příroda (vesmír, lidské tělo, přírodní zákony), dopravní prostředky (převažují vlaky a lodě), historie (nejčastěji válečné strategie).

Schopnost dlouhodobé **koncentrace pozornosti** je typická charakteristika rozumově nadaných dětí (Porterová, 1999). Projevuje již od útlého věku. U těchto dětí byly identifikovány tři úrovně nástupu dlouhodobé koncentrace. První fázi nazýváme „zapálení pro téma“ (arousal), kdy je dítě motivováno zajímavostí tématu. Druhá fáze „příchod pozornosti“ (coming to attention), je doprovázena zvýšením motivace pro téma. Třetí fáze „plynutí pozornosti“ (flow attention) je stav, kdy se dítě ponoří do problému a nevnímá ostatní věci kolem sebe. Velmi často dochází k poruchám spánku.

Soustředěnost nadaných dětí závisí na druhu aktivity, které se právě věnují. Lépe se soustředí na úkoly, pro které jsou hluboce motivováni a zabývají se jimi třeba i několik hodin. Soustředěnost nadaných dětí naopak klesá u mechanické a monotematické práce, a to dle jejich výpovědí dokonce daleko rychleji, než u ostatních dětí třídy (Machů, 2009).

Nadané děti mají odlišné **pracovní tempo**, které závisí na používané učební aktivitě. Pokud se týká vybavování aplikace znalostí: vyvozování, patří mezi nejrychlejší ve třídě. Naopak při používání aktivizujících metod s převládajícími prvky kritického, tvořivého a problémového myšlení nadaní žáci dokončují úkol až mezi posledními. To souvisí s hlubším přístupem k problematice (Machů, 2009).

Afektivní charakteristiky

Nadané děti často „upadají“ v tzv. **denní snění**. Ve většině případů se nejedná o únik z reality a pro dítě je spíše konstruktivní. Jedinec se tak více ponoří do problému. Přitom mu neuniká nic z předávaného informačního procesu a při vyvolání učitelem zpravidla ví, o čem se právě hovoří.

Obvykle se zdůrazňuje převaha vnitřní **motivace** nad vnější. Již od brzkého věku jsou nadané děti dychtivé po získávání nových informací, mají rozmanité zájmy a neunavuje je duševní činnost.

Významnou roli v životě nadaných dětí hraje zvýšená živost a aktivita. Mají velkou potřebu něco poznávat a objevovat. V oblasti svého zájmu pracují s velkým zaujetím a nasazením. Mají rády výzvy, které je motivují. Obvyklý je rovněž výběr náročnějších variant úloh a cvičení, pokud je to možné. Naopak u činnostech, které je nezajímají, se příliš nevysilují. Stejnou angažovanost, s kterou vstupují do zajímavých činností, vyžadují i od svého okolí, což může vyvolat řadu konfliktů.

Charakteristickou vlastností pro nadané děti je **přecitlivělost a smyslová vnímavost**. Intenzivně vnímají věci a jevy, které ostatní nevidí nebo přehlížejí. Bývají rovněž citliví na estetiku, harmonii a současně na všechno, co je problematické.

Psychomotorika

Co se týče **jemné motoriky**, nadané děti obvykle velice dobře čtou. Mívají ale potíže se psaním. Grafický projev nadaného dítěte má jednoznačné rysy intelektové vyspělosti, písmo ale působí neúhledným dojmem. Nadaní jedinci rádi píšou, proto raději preferují psaní na klávesnici.

V případě využívání **hrubé motoriky** mohou nadané děti dávat přednost intelektuálním činnostem před pohybovými aktivitami. Některé z dětí se naopak vyznačují hyperaktivitou, což se projevuje i v časté potřebě pohybu.

3.1.1 Rozdíly v pohlaví u nadaných dětí

Na základě výzkumů je dokázáno, že nebyly objeveny žádné podstatné rozdíly mezi dívkami a chlapci. Dle některých psychologů záleží na rodičích, jak moc rozvinou nadání dítěte.

Zpravidla chlapci jsou mnohem lepší v matematice a dívky ve studiu jazyků. Částečně je to způsobeno i rozdílem v prostorové představivosti. Největším počtem dívek nadaných v matematice disponují asijské země (Čína, Japonsko, Jižní Korea).

Co se týče přírodovědně nadaných chlapců, projevují se nadprůměrnou důvěrou v sebe sama. Sebedůvěra u stejně nadaných dívek se pohybuje v dolní oblasti normy.

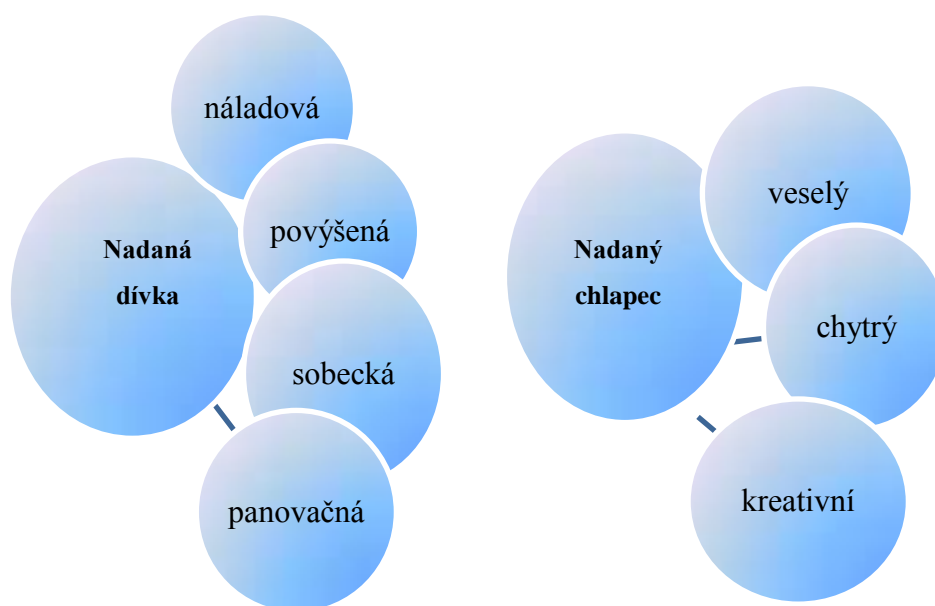
Další roli hraje v této problematice určitě věk. Dívky ve věku 12 let jsou méně zvědavé než chlapci. Tento jev bývá připisován biologickým změnám, které v tomto období u dívek probíhají. Více se zajímají o své tělo než o své okolí.

V tomto věku jsou dívky také konformnější než chlapci, protože puberta u nich začíná dříve a ony v konformismu spatřují možnost orientace ve své nejistotě. Obecně děvčata akceptují hranice snáz než chlapci, vnímají atmosféru doma jako spíš demokratickou na rozdíl od chlapců, kteří ji pociťují jako autoritativní.

Pokud jde o projevy nadaných dětí, bývají velmi nadaní chlapci dominantní, což se považuje za vůdčí schopnost. U dívek bývá tato vlastnost považována za panovačnost.

Co se oblíbenosti týče, jsou nadaní chlapci oblíbenější než ostatní v kolektivu. Nadané dívky jsou naopak méně oblíbené než ty nenadané. Okolí potlačuje znaky špičkových výkonů a nezávislost velmi nadaných dívek mnohem více než u chlapců (Sobotník 1993a). Níže uvedené schéma znázorňuje charakteristiku nadaných dívek a chlapců.

Obr. 7: Charakteristika nadaných dívek a chlapců

Zdroj: Landau, vlastní úprava.

Je známo mnoho případů, kdy učitelé při vyučování odpovídají v případě, že bez vyzvání nahlas promluví chlapec. Ve stejném případě bývají dívky vyzývány k mlčení. V případě, že se současně při vyučování hlásí dívka a chlapec, aby odpověděli na učitelem položený dotaz, většinou je vyvoláván chlapec. Vyučující tento fakt deklarují tím, že chlapec by při vyučování rušil, dívka by se naopak přizpůsobila. Navíc je zřejmé, že rodiče nadaného syna podporují jeho potenciál více než potenciál jeho nadané starší sestry.

U nadaných dívek hrozí velké nebezpečí, že se v nich bude rozmáhat pocit nutnosti své schopnosti skrývat, aby se nedostaly do konfliktu mezi špičkovým výkonem na jedné straně a přáním někam příslušet, mít blízké, být akceptována rodinou nebo skupinou na straně druhé. Zvláště obtížné je to pro dívky, které jsou tzv. „sendvičové dítě“, stojí uprostřed v rodině mezi dvěma bratry.

V takové rodině většinou platí pravidlo, že nadaný starší bratr je vzor. Pokud se u mladšího bratra rovněž projeví známky nadání, a je-li rozmazlovaným dítětem, dívka se často úplně stáhne do sebe. Dívky si pak obvykle nedovolí odhalit svůj potenciál.

Pokud je v rodině mladším dítětem nadaná dívka, prosadí se i v případě, že je její nadaný starší bratr dominantní, netolerantní a povýšený. Dívka v tomto případě vynaloží celou svou energii na to, aby se stala středem pozornosti rodiny. Snaží se projevat jinak než její bratr, což má za následek nerozvíjení svých intelektuálních schopností.

Z provedených výzkumů vyplývá, že matky – sebevědomé ženy, které jsou v manželství rovnoprávnými partnerkami a kladou na své dcery stejné požadavky jako na syny, vychovávají více nadaných dívek.

K této otázce můžeme říct, že schopnosti jsou zakotveny jak v dívkách, tak i v chlapcích. Při práci s nadanými dětmi si musíme uvědomit důležitost podpory manifestovaného nadání, ale i hledání latentního nadání, které často potlačuje výchova a předsudky.

3.1.2 Věková specifika nadaných dětí

Nadané děti (a především mimořádně nadané děti) se projevují atypicky. Chování těchto dětí se občas značně vymyká běžnému rámci a okolí takové děti pokládá za nevychované.

Předškolní věk

U dětí v předškolním věku musíme rozlišovat mezi nadáním a talentem. Nadání se projevuje především v oblasti intelektu.

V období **půl roku až 2 let** jsou nadané děti v porovnání se svými vrstevníky v mnohých aspektech nadprůměrné. Naučí se dříve sedět, chodit, mluvit. Vyznačují se živostí, spontánností, hyperaktivitou, bystrostí a zvědavostí. Velmi často jsou schopné rozlišovat, objevovat a experimentovat. Dále oplývají dobrou představivostí a velmi dobrou prostorovou orientací.

Okolo 3 let dítě přirozeně pozná písmena. Můžeme rovněž zaznamenat výrazný pokrok v grafomotorickém projevu (kreslení).

Mezi 4 a 5 lety dítě přečte text a začíná psát (grafomorfológický projev). Zajímá se o věci, které ostatní děti ještě nevnímají (např. oblíbí si encyklopedie). Kromě atypického chování

je čtení a psaní první signifikantní znak toho, že se může jednat o nadané dítě. Rodiče těchto dětí si musí neustále zvykat na časté otázky a jejich neobyčejné nápady (Laznibatová, 2003).

Tyto děti jsou neúnavné v jakékoli rozumové činnosti. Podmínkou je ale podpora jejich schopnosti učení, vynikající paměti, tvořivosti, schopnosti originálního myšlení. V opačném případě se nenaučí učit se a pracovat a postupně začínají ztrácet zájem o školu.

Co se týče mimořádně nadaných dětí, hodnotíme jejich projevy v sociálně-emocionální sféře atypicky. Typickým znakem je jejich nezralé chování a projevování se. Můžou šišlat, ráčkovat, často se mazlit a plakat. Jedná se o přirozenou reakci dětského organismu na skutečnost, že se dítě nemůže rozvíjet přirozeným tempem. Uvědomování si vlastních pocitů se rozvíjí u mimořádně nadaných dětí pomaleji než u běžných dětí. Objevujeme problémy i při začleňování dítěte do kolektivu. Z důvodu intelektové vyspělosti a odlišným zájmům si většinou nerozumí s vrstevníky. Tyto děti vyhledávají společnost starších dětí nebo dospělých, kteří jsou pro ně rovnocenní partneři v komunikaci.

Školní věk

Jedním z rozšířených mýtů o nadaných dětech je, že jim škola jde sama od sebe – jsou považovány za chytré. Často se setkáváme s přístupem, že nepotřebují při učení žádnou pomoc. Často rovněž panuje názor, že jim běžná školní výuka vyhovuje.

Intelektově nadané dítě ovšem nemusí být jedničkář. Může se stávat, že si dítě ve škole vyučovanou látku brzy osvojí a pak se nudí, ztrácí kontakt s výukou, to má za následek selhání při zkoušení. Při běžné výuce dítě často „vypne“, protože je pro něj nezábavná. Dítě často přemýšlí o svých věcech a stává se, že mu pak probírané učivo uniká.

Nadané dítě chce rovněž ve většině případů předvést svoje schopnosti a vědomosti. Nebude chtít akceptovat skutečnost, že na to při běžné výuce není prostor. Dítě pak může být rozladěno, že nebývá vyvoláváno tak často jako ostatní, protože vše již ví. To vede ke ztrátě motivace chodit do školy.

V období mezi **10 – 14 lety** se může z intelektového nadání projevovat zejména nadání pro cizí jazyky, přírodovědné nadání a nadání pro organizaci. Z uměleckého nadání bývá akcentováno výtvarné nadání. Z pohybového nadání je to nadání pro kolektivní sporty, atletické nadání. V tomto období je již možné přesněji specifikovat o který druh nadání u žáka se jedná.

Adolescenti disponují „vědecko-badatelským“ přístupem ke světu, což je v souladu se stabilizací jejich intelektového nadání. Velmi zřetelné je pro tuto věkovou skupinu rovněž nadání pro společenské vědy.

U nadaných dětí staršího školního věku a v období adolescence se velmi často setkáváme s problémem identifikace nadaných žáků, jejichž nadání nebylo včas respektováno. Často zůstalo skryto např. za některou ze specifických poruch učení, zejména za dyslexií a dysortografií.

Tito jedinci jsou pak označováni jako „underachievers“. Identifikace těchto dětí je znesnadněna, pokud se nadání nedemonstruje ve výkonech. K této skupině žáků řadíme žáky se specifickými poruchami učení, kteří jsou obvykle v jiných činnostech vysoce tvořiví, ale tyto činnosti se nemusí v průběhu školní práce dostatečně projevovat. Učitelův náhled na žáka je pak často ovlivněn nevyrovnanými školními výsledky v důsledku poruchy, která se obvykle projevuje ve čtení nebo psaní, a u takového žáka se neočekává mimořádné nadání. Tam, kde je situace dítěte navíc ovlivněna nepodnětným rodinným prostředím nebo odlišným kulturním prostředím, může zůstat takový žák „neobjeveným“ a jeho školní výsledky mohou být i pod hranicí průměrného výsledku.

Tyto děti obvykle trpí odlišným způsobem interpretací informací a kognitivních pochodů (Terrassier, 1985), což je označováno jako synchronie. Tato synchronie má dvě podoby. **Vnitřní synchronie** je typická nedostatečným psychomotorickým vývojem (nezvládnutí písma). U dětí dochází k převýšení kvality jejich myšlení nad schopností vyjádřit se písmem. **Pro vnější synchronii** jsou typické nízké výkony dítěte ve škole - v rozporu s jeho kognitivním potenciálem.

3.2 Problematické stránky nadaných dětí

Můžeme se domnívat, že problémy nadaných dětí nevyplývají z toho, jaké tyto děti jsou, nýbrž z toho, jaké nejsou (emocionálně a intelektuálně rozvinutí, tolerantní, sebevědomí, atd.). Důležitou roli v této problematice hraje podpora emocionálních aspektů dítěte.

Zaměříme-li se na školní prostředí a projevy dětí, talentovaní se mohou výrazně lišit od svých spolužáků. Taková odlišnost bývá často okolím pojmána jako problematický jev, i když se jedná o charakteristiku, která má klíčové postavení v průběhu rozvoje nadání dítěte.

Není tedy divu, že někteří odborníci, častěji než ostatní jedince spojují nadané děti s určitými problémy. Ty mohou mít příčiny vnější, ale i vnitřní. Vnější příčiny pramení z reakce okolí dítěte na jeho specifčnost, vnitřní jsou spojeny s vlastní osobností dítěte. V praxi se však tyto příčiny nedají striktně odlišit.

Významné obecné rysy osobnosti talentovaných dětí jsme shrnuli do níže uvedené tabulky. Uvádíme v ní rovněž příklady možných problematických jevů (zejména z pohledu vyučujícího).

Tab. 1: Příklady problematického vnímání nadaných dětí okolím

Obecná charakteristika nadaných dětí	Příklady problematického vnímání okolím
Rychlý a kvalitní proces učení	Jsou netrpěliví. Nechtějí čekat, až ostatní dokončí úkol. Jsou nervózní při pomalém tempu třídy práce. Nemají rádi procvičování učiva.
Schopnost abstrakce, kritického myšlení a nacházení nového vztahu mezi jevy	Odmítají určování práce a příkazy. Ptají se na choulostivé otázky a vyžadují zdůvodnění, proč se mají dělat věci určitým způsobem. Odmítají práci nebo pracují nedbale. Neustále hledají nesrovnalosti v předložených informacích a odmítají se je učit. Polemizují s učitelem. Jsou zklamáni, když je učivo vysvětlováno pomocí konkrétních příkladů. Vystupují proti vyučujícím procedurám. Odmítají se podřídit a neradi spolupracují s ostatními.
Kreativita	Neuznávají dril a práci podle předem stanovených pravidel. Komplikují si zadávání úloh. Neuznávají zaběhlé třídní návyky. Protestují proti rutinní a zaběhnuté aktivitě.
Vyspělé myšlení	Rádi komunikují se staršími dětmi a dospělými lidmi. Mohou se stát tzv. ocásky učitelů
Hluboké znalosti	Jsou nepochopení ostatními spolužáky. Ve výuce se nudí a nepracují. Sní v průběhu dne.
Velká energie a vytrvalost	Neochota přerušit započatou aktivitu. Hyperaktivita.
Zvídavost	Vyrušují výuku a stále vyžadují nové zajímavé činnosti.
Vnímavost a citlivost	Osobně berou i dobře míněnou učitelovu poznámku. Vadí jim pracovní šum ve třídě, silné světlo aj.
Vnitřní motivace a zaměřenost na cíl	Je jim jedno, jaké mají studijní výsledky známky. Musí vidět zřetelný pokrok ve své činnosti. Mají vzdálenější cíle a nižší cíle hodiny je neuspokojí.
Perfekcionismus	Jsou netolerantní k nedokonalosti své i ostatních.
Obliba k systemizování a strukturaci jevů	V učení i v komunikaci s lidmi si vytvářejí nová pravidla.
Zájem o právo a morálku	Velmi citlivě prožívají politickou situaci ve světě. Nechápují a netolerují náhlé emoční výkyvy jiných jedinců.
Smysl pro humor	Mají problémy s dětmi, které nechápu jejich osobitý humor. Mohou se stát „třídním šaškem“.
Rozvinutý slovník vyspělé vyjadřování	Nejsou pochopeni svými vrstevníky. Používají nejrůznější argumentace k tomu, aby se vyhnuli práci, která je neuspokojuje.

Zdroj: Winebrennerová, 2001; Mackensieová, 2004.

4 RODINA A NADANÉ DÍTĚ

Plaňava (2000) popisuje rodinu následujícím způsobem: „rodinu lze z hlediska jejího fungování pojmout jako strukturovaný systém, jehož smyslem, účelem i náplní je vytvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí.“ V sociologickém pohledu, jak o ní uvažuje například I. Možný (1990), je rodina „základní, sociálně regulovaný útvar společnosti a prochází v průběhu lidské historie složitými strukturálními a funkcionálními přeměnami“.

Podle Melčáka (1996) je rodina pro dítě základním a nezastupitelným životním prostředím, které saturuje celou řadu jeho primárních i sekundárních potřeb. Uspokojuje potřebu bazální jistoty a bezpečí, stejně jako potřebu lidské sounáležitosti. Rodina skýtá dítěti akční prostor a nabízí jeho osobnosti prostřednictvím rodičů a sourozenců důležité identifikační vzory a mnohé příklady chování. Otevírá dítěti cestu k integračním vztahům, vytváří u něj vědomí povinnosti a odpovědnosti.

Rodina umožňuje dospělým jedincům naplňovat potřebu smyslu a sebepřesahu vlastního života a potvrzovat se v sexuální a rodičovské roli, které mají dědičný a biologický základ. V neposlední řadě rodina dává také příležitost k tomu, aby ženy i muži mohli spoluprožívat život svého partnera a svých dětí, získávat pocit bezpečí a sdílet s ostatními členy rodiny společnou intimitu.

Normální, harmonická rodina

Je velmi obtížné, vymezit normu rodiny, protože každá rodina je jiná, v závislosti na svých členech. A to co vyhovuje jedné, může být nepříjemné pro druhou. Přesto lze alespoň rámcově, vymezit charakteristiky dobře fungující rodiny. Některé si nyní uvedeme. Harmonická rodina má příjemnou atmosféru domova, kde se všichni členové cítí dobře, tráví společně část volného času a sdílí společné aktivity a zážitky. Komunikace v rodině se vyznačuje otevřeností, jasností, přímostí a adresností. Každý je schopen mluvit sám za sebe, zároveň však spolu mohou všichni bez zábran sdílet své názory, obavy, nejistoty, aniž by byli zesměšňováni. Navzájem si důvěřují. Mezi rodiči je vytvořena pevná koalice, která není ohrožitelná vnějšími zásahy. Členové rodiny na sebe berou ohledy, vzájemně se

přijímají a respektují ve své jedinečnosti. Neexistují zde mocenské boje kdo z koho. Rodina zvládá chod domácnosti bez výraznějších problémů, vzájemně se rozhoduje o řešení problémů. Každý má svou odpovědnost a je schopen mluvit sám za sebe. Děti se nemusí stavět opozice, neboť jsou povzbuzovány k samostatnosti a řešení problémů, což ale neznamená, že vždy musí nutně dojít ke shodě s rodiči. Rodiče jsou schopni přijímat postupnou nezávislost svých dětí, jejich zájem je pro ně prioritou. Členové rodiny mají smysl pro humor. (Binarová, 2000)

Funkce rodiny a základní potřeby dítěte

Pokusme se nyní charakterizovat základní funkce rodiny. Autoři nejčastěji zmiňují čtyři podstatné: biologicko-reprodukční funkci, ekonomickou, emocionální a socializačně výchovnou.

Nejzákladnějším smyslem **biologicko – reprodukční funkce** je plození dětí čili reprodukce důležitá pro zachování lidského rodu. Zahrnuje v sobě také uspokojení sexuálního pudu. **Ekonomická funkce souvisí s požadavkem na materiální zabezpečení** všech členů rodiny (jídlo, ošacení, domácnost). V minulosti se tato funkce projevovala nápadněji, neboť rodina vytvářela jakousi výrobní jednotku, jež se musela o sebe sama postarat, rodinné řemeslo se dědilo a na pomoci v rodině se podíleli všichni členové podle svých možností. **Emocionální funkce** znamená, že v rámci rodiny by mělo docházet k emocionálnímu uspokojení citových potřeb všech členů rodiny. Tak, jako rodiče uspokojují emoční potřeby dětí, narození dítěte a péče o něj pak uspokojuje rodiče. Role rodiny při uspokojování základních emočních, psychických i biologických potřeb jejích členů je nezastupitelná. Psychické a emoční potřeby dítěte jsou stálost prostředí (místo, kde to důvěrně zná, kam se rádo vrací, kde věci mají svůj řád), přítomnost stálých osob (zvláště role matky je velmi významná), citová vstřícnost a přichylnost ze strany rodičů a také podnětnost prostředí a povzbuzování k aktivitě. Poslední základní funkce rodiny je **socializačně – výchovná**. Vyjadřuje přenos norem, tradic, postojů a základních způsobů společenského chování z generace na generaci. Jde o výchovu, která se v rodině uskutečňuje prostřednictvím interakcí, komunikací, rituálů a stereotypů. (Binarová, 2000).

U výchovy se ještě zastavme. Tradičně byla vždy chápána jako jednosměrné působení dospělých na děti. Ve skutečnosti jsou však zároveň děti aktivními činiteli, jež působí na rodiče. Děti ovlivňují jejich rozpoložení, názory, chování i výchovné postupy. Nejsou tedy jen pasivním produktem výchovy. Výchova je proces, v němž se vyvíjejí a formují jak vychovávaní, tak vychovávající. (Čáp, 2001)

Zhruba od sedmdesátých let dvacátého století se výzkumníci zajímají o vlivy bilaterální či retroaktivní socializace, čili působením dětí na rodiče. Podle všeho je tento vliv dosti markantní. Děti svou existencí, zvláštnostmi či problémy ovlivňují své rodiče, jejich možnosti realizace, životní cíle, status, zájmy i sebehodnocení. Nejčastějšími metodami ovlivňování jsou argumenty, vyjednávání, výčitky, ignorace, lichocení a trestání nevhodným chováním. (Oerter, Montada, 1995)

Zhruba ve stejné době se zájem odborníků začal obracet i směrem ke zmapování charakteristik rodinného prostředí nadaných dětí. Sledovaly se však jen dílčí údaje o těchto rodinách. Nejprve například vztah mezi nadáním a kvalitou domácího prostředí, které výzkumníci charakterizovali prostřednictvím socioekonomického statusu a dosaženého vzdělání rodičů (Albrecht, Rost, 1983). Dalšími pozorovanými údaji byly výchovný styl rodičů, jejich věk při narození dítěte, počet dětí v rodině, sourozenecké pořadí dítěte a klima v rodině (Pulvino, Lupton, 1978). Výsledky těchto výzkumů vytvářejí následující obraz rodiny s nadaným dítětem: nadané děti se nejčastěji rodí jako první v pořadí, starším rodičům s vysokoškolským vzděláním, v rodinách panuje emocionální jistota a otevřená komunikace (viz např. přehled Laznibatová, 1997, 2001).

5 RODIČOVSTVÍ

Paul Kropp (2001) ve své knize pokládá otázku, jak dojde k tomu, že se lidé stanou právě takovými rodiči, jakými jsou, a odpovídá si zjištěním pěti věcí, které mají na rodičovství nejsilnější vliv. Jsou jimi podvědomé i vědomé vzpomínky na vlastní dětství, vzory a příklady, které nám dali rodiče, šeptané nebo mimoděk vyslechnuté rozhovory z dob, kdy jsme byli malí. Dále zmiňuje představy, které člověk má o tom, co je to rodičovství (z televize, filmů, knih), normy a očekávání ze strany přátel a společenství, v němž žijeme a jsou to i rady z nejrůznějších zdrojů (Kropp, 2001).

Novinář Linwood Barclay popisuje chvíle strávené v dětství se svým otcem. „Jako dítě si neuvědomujete, jak důležité tyhle chvíle jsou. Později pochopíte, co to pro vás znamenalo mít někoho takto blízkého, kdo s vámi chce být, kdo s vámi tráví čas ne proto, že je to váš tatínek a tak musí, ale protože chce. Dodá vám to pocit sebedůvěry, vlastní hodnoty a bezpečí. A cítíte, že vás má někdo rád.“ (Barclay, 2001, s. 63).

Hlavní role z hlediska získávání míry sebedůvěry dítěte v různých oblastech učení a studia připadá podle Campbella (2001) rodičům. Kromě toho, mohou rodiče ovlivňovat i postoje a způsoby chování dítěte, jež mu umožní dosahovat úspěchů. Rodiče rovněž pomáhají dítěti vypěstovat pracovní návyky, jež jsou základem pro učení. Pomáhají mu stanovovat si rozumné cíle, o jejichž splnění bude usilovat. Rodiče jsou ti, kdo pěstují v dítěti jak jeho přirozené zájmy, tak i vůli učit se novým věcem. Forma, jakou rodiče odpovídají na všetečné otázky svých dětí, může podnítit přirozený dětský zájem nebo jej naopak zcela potlačit. Rodiče jsou také pomocníci při rozvíjení samostatného myšlení svých dětí tak, že ty jsou pak samy schopny řešit problémy související s každodenním životem či učením. A v neposlední řadě rodiče vedou své děti k tomu, aby se nedávaly unášet úspěchy a nepropadaly sklíčenosti při neúspěších.

Rodičovství je široký koncept s podstatně odlišným obsahem podle fáze rodinného cyklu. Od chvíle narození prvního dítěte se rodičovství stává organizačním principem životního cyklu rodiny. Teze minimálního zaopatření (Minimum Provision Thesis) informuje o tom, co společnost po všech rodičích vyžaduje. Podle ní by mělo mít každé dítě nárok na to, aby mu jeho otec a matka zajistili a poskytlí základní výživu, oblečení, ubytování, zdravotní

péči a přístup ke vzdělání alespoň takovému, aby ho jeho nedostatek v dospělosti nevyklučoval na okraj společnosti. Rodičovská autonomie nemůže zůstat sociálně neregulována z několika příčin. Jednak proto, že dítě je po fyzické i psychické stránce zranitelné a oproti svým rodičům bezbranné. Také ne každý rodič dokáže rozeznat, co je pro jeho dítě dobré a existují i takoví rodiče, kteří svými osobnostními limity a deformacemi mohou dítěti škodit. Dále nejsou výjimkou takoví ambiciózní rodiče, kteří své dítě používají k uskutečnění svých snů a zájmů v rozporu s jeho potřebami. Navíc by se i každé společenství mělo snažit o to, aby v něm vyrůstali jedinci v souladu s jeho hodnotami.

Ve společnosti našeho kulturního okruhu dnes můžeme odlišit v principu dvojí koncepci a praxi rodičovské autonomie: tradiční a liberální. **Tradiční koncepcie** dává rodičům právo a povinnost přenášet na dítě jejich hodnotový systém a představu o dobrém životě. Mohou pro to volit prostředky, které sami považují za nejlepší, a mohou i omezovat možnost dítěte seznámit se s těmi postoji a hodnotami ve společnosti, jež sami neschvalují; pokud společnost sezná, že děti takto vychované ohrožují komunitu, je na společnosti, aby bránila svoji integritu jinými prostředky než intervencí do rodičovské autonomie. **Liberální koncepcie** naopak předpokládá, že rodiče nebudou pokud možno nijak ovlivňovat dítě ve volbě hodnot a při vytváření představy dobrého života. Necháávají na něm, ať si samo vybere, co bude pro jeho život podle jeho názoru nejlepší; pokud mají o něco usilovat, pak jen o ochranu dítěte před vlivy, které by mu volný výběr omezovaly (Možný, 2002).

Identifikaci problémů rodičů spojených s výchovou nadaných dětí zkoumal například S. Bridges (1973). I když všechny nadané děti nemusí pro svou rodinu představovat problém, zjistil Bridges, že zvláštnosti projevů nadaných dětí u rodičů často vzbuzují obavy, že jejich dítě je problémové, jiné než ostatní a sociálně nepřizpůsobivé. Tím pádem se u nich objevují pocity nekompetentnosti k vychovávání a stimulování svých dětí, což někdy vede až k rezignaci na tyto snahy. Dochází-li u nadaného dítěte k nevyrovnanosti intelektového a emocionálního vývoje, bývá pak stresováno nejen dítě, ale i rodiče, neboť takové dítě nesplňuje jejich očekávání.

V rámci nadání dítěte hraje důležitější roli spíše než struktura rodiny, její klima a výchovné postupy, které rodiče uplatňují. Rodiče by se ve vztahu k dítěti měli držet zásady jednotného přístupu, aby dítě vědělo, co je po něm požadováno. Dočkal (2005) shrnuje

výsledky různých prospektivních a retrospektivních studií a dochází k níže uvedeným závěrům ohledně rozvíjení všech druhů dětských talentů. „V rodině je zásadní:

- stanovení pravidel, v rámci kterých se dítě může svobodně pohybovat;
- čas, který rodiče dítěti věnují, podporování jeho zájmů;
- úcta k dítěti, důvěra v jeho schopnosti;
- emoční podpora poskytovaná dítěti, zájem o jeho problémy;
- stimulace intelektu a motivace dítěte;
- význam připisovaný úspěchu, dobrým výkonům a vytrvalosti v práci;
- vysoká, ale schopnostem dítěte přiměřená očekávání;
- význam, který se v rodině připisuje vzdělání;
- spolupráce rodiny se školou;
- včasná představa rodičů o profesní budoucnosti dítěte, pokud koresponduje s představami samotného dítěte.“ (Dočkal, 2005).

6 RODIČOVSKÉ SKUPINY

Každé dítě potřebuje mít jistotu, že je chápáno a milováno právě takové, jaké je, ve své přirozenosti a bez přetvářek. Potřebuje vnímat rodiče jako osobnosti, které se o něj dokáží postarat a být mu oporou i v náročných chvílích jeho života. Je pravdou, že rodiče mohou být v oblastech souvisejících s nadáním svého dítěte značně nejistí. Setkávají se s rozporuplnými názory ze svého okolí, to když jejich syn či dcera zcela nezapadá svými projevy do typického obrazu většinového dítěte.

Sdružování v rodičovských skupinách či klubech sebou nese nejen aspekt informativní. Rodiče nadaných dětí potřebují slyšet zkušenosti podobné těm jejich, sdílet rodičovské způsoby výchovy s ostatními rodiči a rodičovské skupiny jsou místem, kde se tak děje. Silvermanová (1992) poukazuje i na vytrvalost, kterou s sebou přináší větší skupina, ta pomáhá rodiče ujistit, že podpora jejich nadaných dětí je na místě.

Rodičovské skupiny bývají nejednou nazývány jako kluby rodičů. Často je vytvoří některý z odborníků zabývající se tematikou nadání na základě poptávky rodičů. Hlavním cílem pak bývá především zvýšení informovanosti takových rodičů. Jinak řečeno vzniká podobně jako parafráze výroku Kolčárkové a Lacinové (2008), tedy že jistý, informovaný, empatický rodič zvládne nesnáze s výchovou nadaného dítěte úspěšněji.

Skupiny rodičů nadaných dětí obvykle vznikají při základní škole, která se nějakým způsobem v problematice nadání angažuje. Obvykle dochází k podpoře ze strany takové školy, která je schopna poskytnout prostory, technické zázemí, poskytnout prostor na svých webových stránkách, případně i některého z pedagogů, jež přichází do styku s nadaným dítětem a může Klubu přispět svým odborným názorem.

Langmeier, Balcar a Špitz (2000) vymezili všeobecné cíle rodičovských diskusních skupin, které bychom mohli přeneseně aplikovat i na problematiku rodičovství nadaných dětí. Rodičovské skupiny si kladou za cíl poskytnout informace, které umožní rozeznat rozpoznat nadání dítěte, pochopit souvislosti a možné příčiny problematických situací v rodině. Přispívají k vytvoření prostoru pro sdílení zkušeností a vzájemnou podporu rodičů s obdobnými potížemi, sekundárně pak pro vznik sociální podpůrné sítě. Může zde

rovněž docházet k objevení a obnově zdrojů rodičovství, přijetí rodičovské role i případné přijetí vlastní nedokonalosti, které lze vyjádřit souslovím „dost dobrý rodič“ namísto „dokonalý rodič“, čímž dochází ke zmenšení rozporu mezi idealistickými představami o rodičovství, dítěti a skutečností. Prohloubení sebereflexe a získání náhledu na neproduktivní vzorce interakcí v rodině s nadaným dítětem spolu s nabídkou nových, přínosnějších vzorů interakce v rodině. Cílem rodičovské skupiny je konečně i vytvoření prostoru pro pravidelný odpočinek v nesnadném životě s náročným dítětem.

7 ORGANIZACE ČI INSTITUCE ZAMĚŘENÉ NA PODPORU NADANÝCH DĚTÍ

Během vývoje nadaného dítěte se rodiče setkávají s mnoha problémy, jejichž řešení jim mohou usnadnit instituce, které se prací s touto cílovou skupinou zabývají nebo se jinak podílejí na problematice nadání. Bližší kontakt na tyto instituce a odkaz na webové stránky vkládáme do Přílohy č. XY. Pojd'me se s nimi nyní seznámit.

Problematikou nadaných dětí se v různé míře zabývají státní i jiné nevládní instituce. Ve světě jsou to především WCGTC (World Council for Gifted and Talented Children, v překladu Světová rada pro nadané a talentované děti) a ECHA (European Council for High Ability, its study and development, čili Evropská rada pro vysoké schopnosti, jejich výzkum a rozvoj). Spolupracují na mezinárodních výzkumných projektech, vzdělávají učitele a poskytují jim i rodičům nadaných dětí poradenské služby. Tyto společnosti mají své mezinárodní výbory složené z renomovaných odborníků, působících ve výzkumných ústavech a na univerzitách. Mezinárodní konference WCGTC i ECHA se konají střídavě, vždy jednou za dva roky.

I. Společnost pro talent a nadání (STaN)

– je kolektivním členem mezinárodní společnosti ECHA, přidruženým členem WCGTC a spolupracuje s ICIE (International Centre for Innovation in Education, tedy Mezinárodní centrum pro inovace ve vzdělávání). Svou činností reaguje STaN na skutečné potřeby vyplývající z problematiky nadání, neboť se na ni (a především pak její předsedkyni PhDr. Evu Vondrákovou) obracejí rodiče a učitelé, kteří hledají radu a pomoc při výchově a vzdělávání nadaných dětí. STaN se proto snaží vytvářet informační síť a komunikovat s rodiči, odborníky i nadanými žáky a studenty z celé ČR i ze zahraničí. Pro odbornou i laickou veřejnost pořádá tematické semináře, kurzy a přednášky, Klub rodičů nadaných dětí a spolupracuje na přípravě a realizaci systému péče o nadané. (<http://www.talent-nadani.cz>)

II. Centrum rozvoje nadaných dětí

- zajišťují psychologové a studenti Psychologického ústavu fakulty Sociálních studií a Filosofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně při Institutu výzkumu dětí, mládeže a rodiny pod vedením Mgr. Šárky Portešové, Ph.D. Hlavním cílem činnosti daného pracoviště je zajišťování dlouhodobého longitudinálního výzkumu dětí a jejich rodin a zvyšování informovanosti v rámci tohoto tématu. Členové Centra poskytují psychologické poradenství dětem, jejich rodičům i učitelům a vedou odborné semináře k dané problematice. Úzce spolupracují s pedagogicko-psychologickými poradnami a s Institutem pedagogicko-psychologického poradenství v Praze (<http://www.nadanedeti.cz>).

III. Občanské sdružení Centrum nadání

Centrum vzniklo je tvořeno skupinou odborníků a pomocníků, kteří se věnují péči o mimořádně nadané děti. Je zaměřeno především na poskytování různých služeb jak pro školy, tak pro rodiny s nadanými dětmi. Mezi realizované činnosti Centra patří vzdělávací a odborné aktivity (organizace pravidelných diagnostických dnů ve spolupráci se základními a středními školami, analýza stavu a úrovně vzdělávacích programů jednotlivých škol). Dále pak fundraisingové aktivity (pomoc při hledání sponzorů a finančních dotací pro aktivity zaměřující se na práci s nadanými dětmi, mediální a odborná podpora projektů škol a organizací, které se chtějí věnovat nadaným dětem. V letním období Centrum pořádá volnočasové a pobytové aktivity zejména pro rodiny s nadanými dětmi, pedagogy, nadané děti a mládež. A v průběhu roku připravuje tým Centra aktivity pro nadané předškoláky (čtyřikrát týdně dopolední klub Malý šikula, sobotní akce klubu rodičů s programem pro děti, společné výlety, exkurze, besídky), (<http://www.centrumnadani.cz>).

IV. Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR (IPPP ČR)

- soustřeďuje a zpracovává informace o službách pedagogicko-psychologického, speciálně pedagogického, výchovného a kariérového poradenství ve školství a provádí související průzkumy a analýzy vytváří koncepce vyplývající z potřeb MŠMT v oblasti poradenských služeb. Pedagogicko-psychologické poradny zjišťují nadání podle vyhlášky č.73/2005 Sb. Školy, které potřebují metodickou a konzultační pomoc v oblasti identifikace mimořádného nadání a specifík

vzdělávání mimořádně nadaných žáků, se mohou obracet na krajské koordinátory péče o nadané, kteří se v pedagogicko-psychologických věnují vzdělávací a další péči o mimořádně nadané děti, žáky a studenty a vydává k problematice práce s mimořádně nadanými odborné a metodické publikace. V informačním bloku „Nadání a nadání“ na svých webových stránkách poskytuje informace z oblasti nadání a péče o nadané. Organizuje aktivity dalšího vzdělávání odborných pracovníků poskytujících služby poradenství ve školství, kteří se věnují péči o mimořádně nadané děti. Vydává také metodické publikace a informační materiály z oblasti poradenství ve školství zaměřené i na problematiku nadání (<http://www.ippp.cz>).

V. Výzkumný ústav pedagogický v Praze (VÚP)

zabývá se koncepcí všeobecného vzdělávání, připravuje vzdělávací dokumenty pro všechny typy škol a poskytuje jim metodickou pomoc a poradenský servis. VÚP participuje na řešení úkolů obsažených v Dlouhodobých záměrech vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky. V oblasti nadání nabízí učitelům metodickou podporu při vzdělávání mimořádně nadaných žáků, neboť ti jsou často vzdělávání na základě principu integrace s využitím speciálních metod, postupů, forem a způsobů vzdělávání (<http://www.vuppraha.cz/>).

VI. Národní institut dalšího vzdělávání (NIDV) v Praze a jeho regionální pracoviště zabezpečují (povětšinou bezplatně) vzdělávací akce pro další vzdělávání pedagogů. Jejich tématem jsou i metody a specifika školní práce s mimořádně nadaným žákem (<http://www.nidv.cz>).

VII. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT ČR) a Národní institut dětí a mládeže (NIDM)

- na svých internetových stránkách prezentují souhrnné informace o možnostech účasti žáků v nejrůznějších oblastních, národních i mezinárodních soutěžích, olympiádách a projektech. NIDM se prvotně zaměřuje na problematiku zájmového vzdělávání a činnost školských zařízení v této oblasti, zajišťuje metodickou a organizační podporu práce s dětmi a mládeží a další vzdělávání pedagogických pracovníků. Pod tento institut spadá oddělení Talentcentrum, jehož pracovníci při svém působení vyhledávají, podporují a snaží se rozvíjet nadané a talentované děti,

např. aktivitou nazvanou Talnet (distanční formy vzdělávání doplňované prezenčními formami ve fyzice, matematice, chemii, biologii a geografii), (<http://www.nidm.cz>; <http://www.msmt.cz/>).

VIII. Národní ústav odborného vzdělávání (NÚOV)

– je organizací pod přímým vedením Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a společně s ním zpracovává koncepce pro další rozvoj odborného vzdělávání. Přispívá k rozvoji odborného školství v České republice. NÚOV je otevřeným zdrojem informací o všech oborech vzdělání, středních i vyšších odborných školách i o jejich absolventech. Dokáže poradit žákům i rodičům při výběru školy a zaměření a pomáhá učitelům, kteří žákům radí ve školách. Mezi nejvýznamnější cíle ústavu patří také podpora celoživotního vzdělávání (<http://www.nuov.cz>).

IX. Sdružení na podporu talentované mládeže České republiky, os

- je dobrovolnou organizací registrovaná na Ministerstvu vnitra ČR. Členství ve Sdružení je dobrovolné a bezplatné. Jejím cílem je podpora talentované mládeže České republiky. Tento cíl je naplňován především podporou Středoškolské odborné činnosti (SOČ). Jedná se o podporu při pořádání krajských kol SOČ a celostátní přehlídky SOČ, podporu při účasti talentovaných středoškoláků na mezinárodních soutěžích, zabezpečení účasti talentovaných středoškoláků na dalších mezinárodních soutěžích, které dosud nebyly obsazovány, pořádání a ekonomické zabezpečení seminářů a akcí pro autory – středoškoláky, vedoucí prací a konzultanty a podporu dalších akcí pro talentovanou středoškolskou mládež. (<http://www.snptm.cz/>)

EMPIRICKÁ ČÁST

8 ZÁKLADNÍ INFORMACE O VÝZKUMU

8.1 Výzkumné problémy a cíle práce

V empirické části bakalářské práce si klademe za cíl zjistit:

- specifika rodičovství nadaných dětí,
- vyjasnit realitu výchovy nadaného dítěte,
- pochopit faktory ovlivňující soužití s takovým dítětem.

8.2 Výzkumné otázky

K tomu nám slouží i jednotlivé výzkumné otázky, které řešíme. Jsou jimi otázky směřující do několika tematických okruhů. Zjišťovali jsme charakteristiku nadaného dítěte, údaje ohledně rodičů, výchovného stylu, blízké rodiny, školního prostředí dítěte, vztahů dítěte jak k ostatním dětem a dospělým, tak i ke svým sourozencům. Dále jsme se dotazovali na volný čas rodiny a vnější podporu, kterou rodiče přijímají od státních či soukromých organizací nebo jiných institucí. Okruh sestavených otázek přehledně znázorňuje následující schéma:

Obr. 6: Okruh otázek rozhovoru s rodičem nadaného dítěte

Zdroj: Vlastní úprava.

8.3 Popis zvoleného metodologického rámce a metod

Výzkumná část diplomové práce svou formou odpovídá oblasti kvalitativního výzkumu. Kvalitativní zpracování problematiky jsme volili záměrně, neboť se domníváme, že při použití dotazníků by mohlo dojít jak ke stylizaci respondentů, neporozumění otázky či ztrátě dat vzhledem k povaze zkoumané problematiky. Kvalitativní strategie se snaží odhalit podstatu něčí zkušenosti s určitým jevem. Při těchto postupech dochází ke sblížení se zkoumanými osobami, kdy získáváme informace o jejich názorech či postojích a docházíme tak k lepšímu pochopení konkrétní situace. Kvalitativní metody takto mohou pomoci získat o jevu detailní informace, které se kvantitativními metodami dají zachytit jen stěží. (Strauss, Corbinová, 1999)

Účelem naší práce je zjistit co nejuvěrohodnější informace týkající se specifík rodičovství nadaného dítěte. Na začátku empirické části popisujeme sběr dat. Poté pátráme po pravidlech, podobnostech a rozdílech existujících v těchto datech a po jejich významu.

Hendl (1997) poznamenává, že metoda sběru dat má záviset na prováděné studii. My v této práci používáme studium artefaktů a rozhovor.

Studium artefaktů bylo umožněno jen u některých případech, a to v případě, kdy nám respondenti poskytli buď videozáznam, nebo různé poznámky a deníčky ohledně vývoje svého dítěte. Někteří z respondentů také figurovali v televizních dokumentech týkající se problematiky nadání. I jejich rozbohem jsme získali data, kterými jsme si mohli doplnit obraz respondentů, již prve utvořený na základě rozhovoru.

Během rozhovoru jsme se vždy snažili zjistit maximum informací o nadaném dítěti a běžném životě rodiny, ve kterém vyrůstá, včetně všech možných zkušeností a postřehů jeho rodičů. Pokud to bylo možné, pořídili jsme z rozhovoru zvukový záznam a své písemné postřehy. Rozhovor jsme pak postupně přepsali, což nám zabralo mnoho času, ale domníváme se, že jsme tímto postupem přispěli k zachycení všech podstatných informací a eliminovali jsme možnou ztrátu dat. Po transkripci jsme s textem dále pracovali, zdůrazňovat důležitá místa podtrháváním a zvýrazňovali zásadní informace. Prostřednictvím kvalitativní obsahové analýzy jsme text upravili do podoby případu konkrétní rodiny, který má obrazně ukázat v plné šíři zkušenost rodiče nadaného dítěte. Zaměřili jsme se především na ty informace, které byly důležité a hodnotné pro empirickou část práce, a které vybízely k zamyšlení nad danou problematikou.

Pro námi prováděný rozhovor jsme si zvolili tzv. rozhovor pomocí návodu. Návodem se rozumí předem určený seznam témat či otázek, které je nutné v rámci interview probrat. Tento návod má zabezpečit, že se nezapomene na žádné důležité téma během toho, co se tazatel zabere do konkrétního vyprávění. Na tomto typu rozhovoru se nám líbilo i to, že umožňuje vést dotazování s několika lidmi více strukturovaně a usnadňuje výsledné srovnání dat. Zároveň však poskytuje tazateli volnost, jakým způsobem a v jakém pořadí získá informace, které objasní danou problematiku. Konverzace vedená v tomto duchu pak

působí přirozeným dojmem, což má samozřejmě pozitivní vliv i na samotné respondenty, neboť se mohou uvolnit a nepřipadat si jako by je někdo zkoušel. (Hendl, 1997).

8.4 Popis rozhovoru

Na úvod rozhovoru jsme vždy poděkovali rodičům za jejich zájem zúčastnit se našeho výzkumného šetření. Vysvětlili jim účel rozhovoru a poučili je o etice našeho výzkumu, spolu s tím, že zaručujeme jejich anonymitu. V průběhu rozhovoru jsme rodičům pokládali jednotlivé otázky, ale zároveň dbali i na to, aby měli dostatečný prostor na vyjádření svých názorů a postřehů, které je k danému tématu napadali. Tato taktika se ukázala jako výhodná, protože i když se směr hovoru stočil jiným než požadovaným směrem, vždy přinesl nové odhalení, ke kterému bychom striktním dotazováním nemuseli proniknout. V závěru rozhovoru jsme respondentům opět poděkovali za jejich čas a ochotu, s kterou na naše dotazy odpovídali.

8.5 Zkoumaný soubor

Soubor tvoří rodiče nadaných dětí. Bylo velmi náročné zajistit dostatečný počet respondentů. Rodiče jsme se snažili oslovit formálně, prostřednictvím organizací, které se nějakým způsobem s problematikou nadání setkávají (pedagogicko-psychologické poradny, základní školy, gymnázia, školní psycholog, pracovník Mensy atp.), stejně tak i neformálně, přes osobní kontakty. Bohužel však většina oficiálních institucí projevila neochotu podílet se na výzkumu z důvodu své zatíženosti. A také ne všichni rodiče, o kterých jsme se dozvěděli, byli ochotni se podělit o své zkušenosti. Z odborné sféry nám, jako jediná, podala pomocnou ruku PhDr. Eva Vondráková, předsedkyně Společnosti pro talent a nadání, která nám zodpověděla nejrůznější dotazy a umožnila zúčastnit se schůzky Klubu rodičů, kde jsme pro rozhovor získali jednu matku nadaného dítěte. Ta pak zajistila kontakty na další dvě matky nadaných dětí. Zbylé tři respondenty jsme vyzískali prostřednictvím osobních kontaktů.

Sociodemografické charakteristiky souboru

Tab. 2: Sociodemografické charakteristiky rodičů

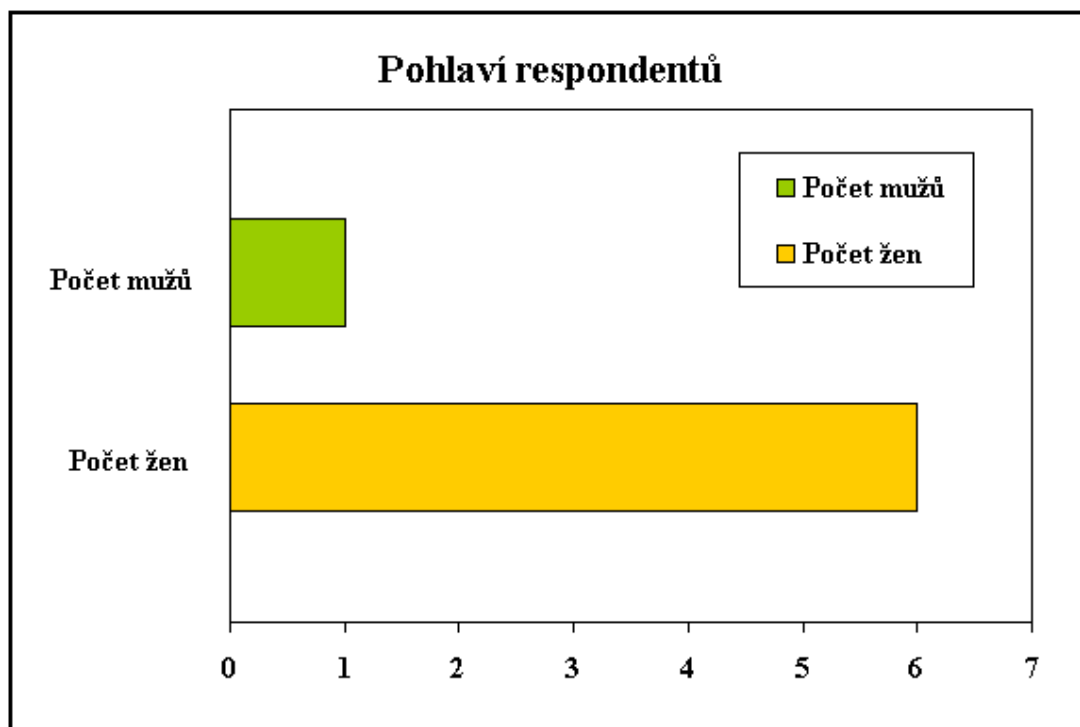
	dítě + rodič	pohlaví	věk	vzdělání	počet sourozenců	pohlaví sourozenců	věk sourozenců
1	Daniel	M	13	tercie gymnázia	1	Ž	10
	rodič	Ž	45	vysokoškolské			
2	Lukáš	M	9	gymnázium	1	M	2,5
	rodič	Ž	36	středoškolské			
3	Radek, Ondřej, Martin	M	13	gymnázium	2	M	8,5
	rodič	M	42	vysokoškolské			
4	Vojtěch, Milan	M	11	gymnázium	1	M	10
	rodič	Ž	36	středoškolské			
5	Marek	M	9,5	základní škola	1	Ž	3,5
	rodič	Ž	37	středoškolské			
6	Tomáš	M	16	gymnázium	0	⊖	⊖
	rodič	Ž	50	vysokoškolské			

Pohlaví respondentů - Z hlediska pohlaví můžeme říct, že byl zkoumaný vzorek nerovnoměrně strukturován. Do výzkumu se zapojil pouze jediný muž, účast žen byla tedy většinová.

Tab. 3: Pohlaví respondentů

muž	1
žena	6

Graf č. 1 - Pohlaví respondentů

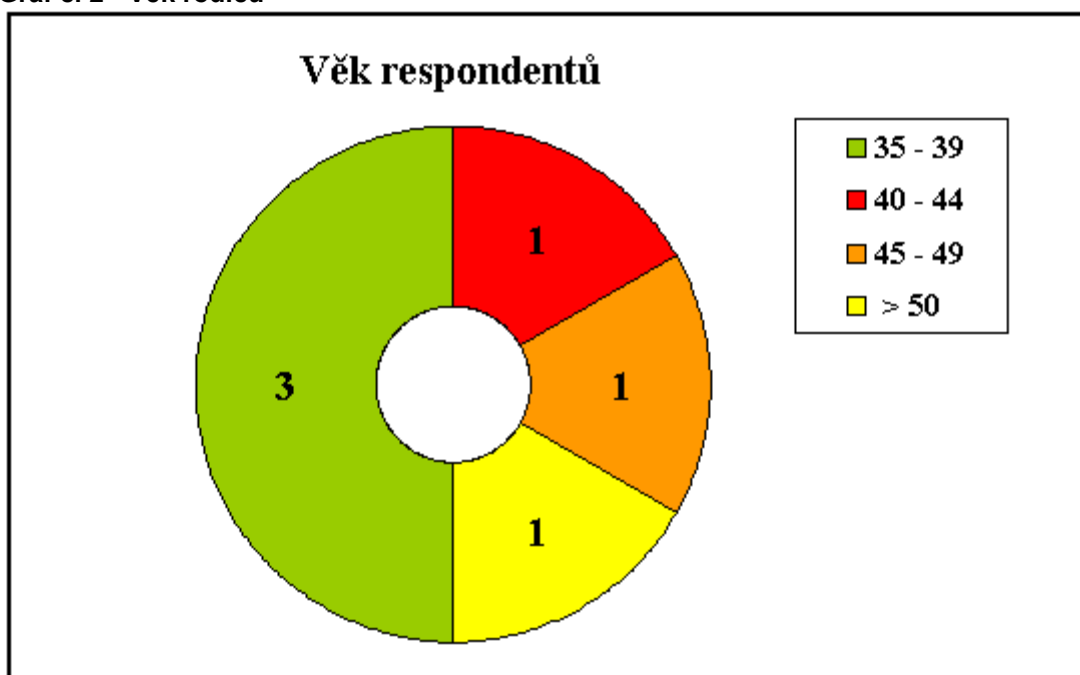

Věk respondentů - Průměrný věk rodičů, kteří se zúčastnili našeho šetření, byl 41 let. Nejmladší rodiče měli 36 let, nejstarší 50 let.

Tab. 4: Věk respondentů

věk	36	37	42	45	50
četnost	2	1	1	1	1

Graf č. 2 - Věk rodičů

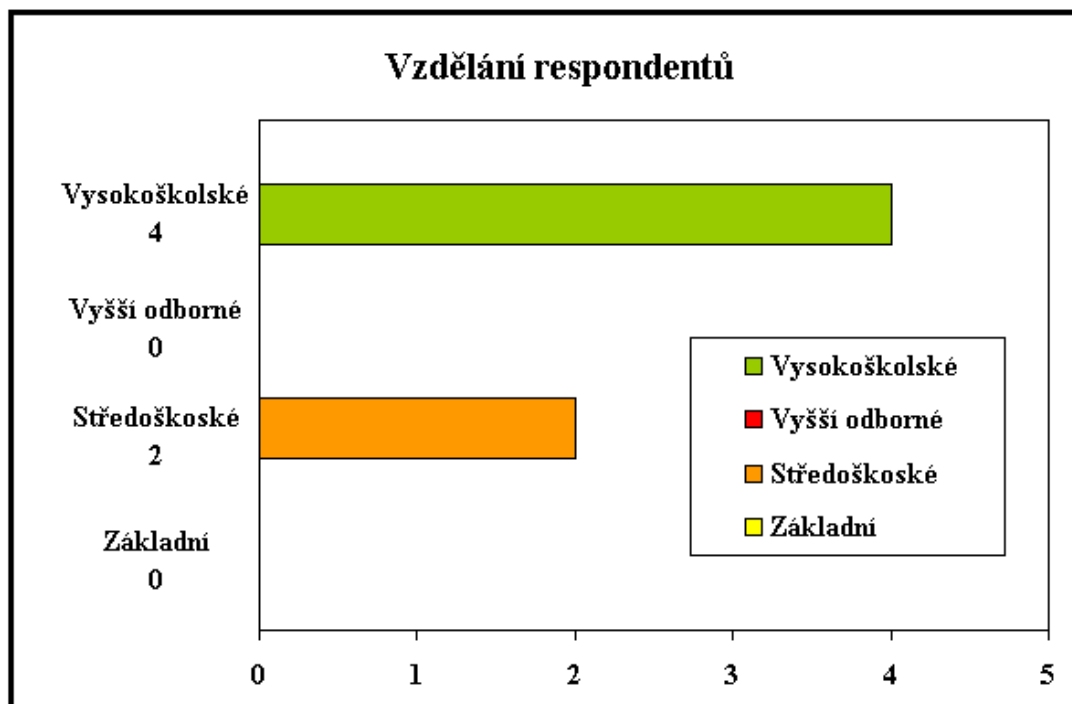

Vzdělání respondentů - V souboru rodičů se nejčastěji objevovalo vysokoškolské vzdělání, a to celkově ve 4 případech.

Tab. 5: Vzdělání rodičů

vzdělání	základní	středoškolské	vyšší odborné	vysokoškolské
četnost	0	2	0	4

Graf č. 3 - Vzdělání rodičů

8.6 Rozhovory s rodiči nadaných dětí

1) DANIEL

Charakteristika dítěte

Dan má třináct roků a studuje v tercii na výběrovém gymnáziu, které je proslaveno svou náročností. Jeho nadání se projevovalo již ve velmi útlém věku. V roce a půl ho zaujaly značky aut. Jelikož se v tuto dobu začínal učit mluvit, jeho prvními slovy byly Honda, Civic, Toyota Corola a Volkswagen Polo Classic. Chodil po parkovišti a chtěl vědět názvy aut, ty si pak hned napoprvé zapamatoval. Příště, když viděl stejné auto, i jiné barvy, už poznal, o jaký typ auta se jedná. V roce a třičtvrtě takto poznal všechna auta na parkovišti a udivoval kolemjdoucí. Již asi od dvou let ovládal i velké množství dopravních značek.

Od tohoto období si Danovi rodiče začali uvědomovat, že má rozdílné zájmy oproti jiným dětem. Hodně se zajímal o nejrůznější fakta a projevovat celkově zájem o učení. Ve dvou letech již uměl všechna velká písmena. Rodiče Dana natočili na videokameru v situaci, kdy podává velká magnetická písmena z lednice a správně je pojmenovává. Na požádání Dan vybere to písmeno, které se po něm chce. Rodiče ho pak již neučili, nechtěli, aby byl oproti vrstevníkům vepředu a ani on již dál neprojevoval o písmena větší zájem. Ve 3,5 letech však ke svému překvapení zjistili, že čte sám jednotlivá slova z časopisu složená z malých písmen, které ho ale rodiče neučili. Později matce došlo, že se malá písmena naučil během toho, když mu četla z knížek, často ji při tom zastavoval a ptal se, na jakém místě právě čte.

Dan se pořád na všechno ptal, neustále o vše projevoval zájem. Věci, které ho bavily, byl schopen dělat od rána do večera, pořád. V tomto pohledu připadal rodičům velmi stereotypní. Když ho něco zajímalo, tak se tomu věnoval. Byl by schopen se svým zájmem trávit neomezené množství času. Koukal se například čtyři hodiny na silnici na auta, protože ho v tomto období zajímaly.

Přes auta se Dan dostal k velkým písmenům a číslům. Čísla ho začali zajímat, protože je viděl na státních poznávacích značkách aut. Dan požadoval, aby se na všechny autíčka a kola, které doma měli, nalepili SPZetky, jinak by nebyl spokojený a nedal by pokoj, dokud by to pro něj rodiče neudělali. Sice si podobné věci nevydupával, ale podle slov

matky „na něm bylo vidět, jak je psychicky šíleně nešťastný, že to nemůže mít, jak šíleně trpí.“ Rodiče se mu snažili vyjít vstříc, aby chlapec nebyl utrápený. Nikdy si však Dan nic nevynucoval násilím, neměl ani nikdy vzdorovité období.

Když byly Danovi tři roky, přestěhovala se rodina z Bratislavy do Prahy. Podle toho si matka i dobře vybavuje, co vše již Dan uměl ve věku tří let. Ve třech a půl letech, když již byli v Praze, začal chodit do mateřské školy a již v této době se naučil poznávat čas na hodinách – jak na ručičkových, tak i na digitálních.

Během prvního stupně základní školy začal Dan chtít hrát hokej. Tento koníček si prosazoval déle než půl roku, každý den rodiče prosil, že chce hrát hokej, až ti nakonec svolili. Dan se stal brankářem a sport se mu velmi zalíbil, dělal ho přesně tím stylem, jak vždy všechno, co ho bavilo, tedy od rána do večera a vše ostatní šlo stranou. Pro rodiče to bylo velké překvapení, neboť chlapec dříve neměl moc dobrou motoriku, ale svým velkým zájmem prvotní neobratnost překonal a ve svém klubu je jedním z nejlepších.

Identifikace nadání

Když byly Danovi čtyři roky, navštívil s matkou psycholožku, která mu provedla vyšetření a potvrdila vysoké IQ. Mimo jiné zjistila, že má vyrovnané hemisféry.

I proto, že matka viděla, jak se v mateřské škole chlapec hodně trápí, začala celou situaci řešit, aby Dan nebyl tak nešťastný.

Mateřskou školu rodiče vybírali podle toho, aby byla co nejbližší bydlišti a i proto, že tam měli volno a Dan nastupoval v půlce roku a v tomto zařízení byli ochotni ho přijmout. Matka v té době vůbec netušila, že existuje nějaká organizace a nějaké problémy s nadanými dětmi. Dan tu strávil dva krušné roky, neboť podle matky bohužel nenatrefil na dobré učitelky, které by pochopily, co s ním. I přes to, že jim matka vysvětlovala, jakým způsobem Dana zabavit (pracovní papír, kde bude muset něco vyřešit nebo knížku, ve které si bude číst a prohlížet obrázky), neustále se ho snažili zprůměrovat do běžných zájmů ostatních dětí. Kupříkladu mu neustále vnucovali stavebnice, které ho nikdy nezajímaly. Matka uvádí, že pro ni bylo nejhorší vidět dříve doma spokojeného syna, jak se ve školce trápí a uvědomovat si, že s tím ona nedokáže nic udělat.

Školní prostředí

Poslední rok před školou, když bylo Danovi pět let, byla matka rozhodnutá, že Dana zapíše do ZŠ Chlupova, která umí s talentovanými dětmi pracovat. Školu doporučovala paní psycholožka z Klubu rodičů nadaných dětí, kam již matka dva roky docházela. Proto se matka spojila s paní ředitelkou a svěřila se jí, že uvažují o tom, že by Dan šel do školy dříve, protože má znalosti první třídy zvládnuté. Už ve čtyřech letech se Danovi velmi rozvinuly matematické schopnosti, byl schopen sčítat trojmístná čísla („např. $382 + 539$ “) a ve čtyřech a půl letech dokonce i zlomky („Já mu řekla kolik je $\frac{1}{2}$ a $\frac{3}{4}$ a on řekl: „1 celá a 1 čtvrtina“). „Bylo vidět, že ten matematickej mozek má. Ale v tomhle věku mi přišlo, že je to hodně brzy, ta matematická představivost.“)

O rok dříve Dana zkoušela paní zástupkyně ze ZŠ Chlupova, dávala mu různé úkoly, jak z matematiky, češtiny, tak ze všeobecných témat, které se vyučují v prvouce. Dan vše zvládl hravě, s nadhledem a podle názoru paní učitelky by se Dan v matematice nudil, i kdyby ho dali rovnou do druhé třídy. Na základě těchto testů usoudila, že Dan může nastoupit předčasně.

Jediné, co matka cítila, že může být problém, byla Danova jemná motorika ruky („Protože on má prostě prstíčky úplně neuvěřitelně nešikovný. On co má v hlavě, tak mu chybí v těch prstech.“). Dan měl problém držet tužku a bylo téměř nemožné mu vysvětlit správný úchop.

Když do Klubu rodičů začal docházet pan Svoboda s tím, že chce zřídit školu pro nadané děti, byli Danovi jedni z prvních rodičů, kteří se s ním sloučili do občanského sdružení Škola dětem. Tuto školu v dané době však nebylo možné založit, neboť ministryně školství (paní Buzková) několikrát odmítla přidělit škole registraci. Rodiče se proto rozhodli, nadávat syna do školy o rok dříve, zapsat ho až klasicky v šesti letech s tím, že přeskočí první třídou, což vyjednali i s paní ředitelkou. Takto získaný rok využili Danovi rodiče na to, že Dan chodil třikrát týdně do přípravného ročníku nově vznikající Školy dětem a dva dny v týdnu chodil do anglické školky. Za rok získal Dan velmi dobrý základ angličtiny s rodilými mluvčími. Ve škole pro nadané děti nebyla výuka ideální, kvůli tomu, že paní učitelka zde nezvládala zlobivější děti. Za půl roku, co Dan školu navštěvoval, rodiče

zjistili, že není pro jejich syna řešením. Později se dozvěděli, že i když škola vznikla proto, že si kladla za cíl pomoci nadaným dětem, nechtěla se v důsledku zabývat jejich problémy. Dan tedy pak nastoupil rovnou do druhé třídy na základní školu, která pracuje s nadanými dětmi. Písmo vyřešili tak, že si vše zapisoval (i písemky) tiskacím písmem, které zvládl, a psaní procvičovali doma na klasických písankách pro první třídu ZŠ, kterou každý týden paní učitelka prohlížela a známkovala. Písmenka pak do Vánoc postupně zvládl.

V současné době je již Dan v tercii na gymnáziu, kam se hlásil z páté třídy a složil úspěšně přijímací zkoušky. Individuální vzdělávací plán nevyužívá, ale navštěvuje ročník s o rok staršími spolužáky.

Vztahy dítěte

Matku také trápilo to, že se Dan nedokázal sociálně zařadit do běžné populace svých vrstevníků, protože ve své školce neměl možnost seznámit s dětmi svého typu, s kterými by si mohl povídat. Dan mluvil plynule do dvou let a chtěl si povídat, ale neměl s kým. Trpěl tam, protože zábava ostatních chlapců spočívala v různých bitkách a šarvátkách, s čímž se chlapec špatně srovnával. Dan věděl, v kolik hodin si ho matka přijde do školky vyzvednout, seděl pod hodinami a čekal na ni. Podle slov paní učitelky z mateřské školy si Dan nechtěl hrát, i když mu ona nabízela různé hry, vydržel u nich třeba jen 5 minut, poté si zase šel sednout pod hodiny a zatímco je pozoroval, čekal, až matka přijde.

Dan si nenašel mezi svými spoluhráči z hokeje žádného kamaráda. Má jen jediného kamaráda, s kterým si intelektuálně rozumí. Ten však hraje v nižší úrovni a nyní nastoupil na stejné gymnázium do primy. Všichni ostatní kluci se pro Dana chovají velice zvláště, nejsou pro něj parťáci, nemá si s nimi co říct. Navíc i tím, že je Dan gólman, není úplně středem týmu. Ze začátku měl v kolektivu i pár problémů, protože je klidný, mírný, nemá potřebu být agresivní, takže byl terčem pro agresivní typy kluků, neuměl se jim bránit. Ale nakonec si u svých spoluhráčů získal respekt díky tomu, že je velice schopný gólman. Respektují ho, protože vědí, že pochyťá všechno, co se dá, a mohou se na něj opravdu spolehnout, což se přenáší i do vztahu k němu. Ale přátelské vztahy mezi nimi nejsou, jde spíše o respekt od spoluhráčů, takže mu dají pokoj. Spoluhráči vědí, že se k nim Dan nepřidá v hloupostech, které vymýšlejí, když se polívají vodou v kabině a házejí po sobě houbou.

Vztahy mezi sourozenci

Dan má mladší, desetiletou sestru a vycházejí spolu prý až nadstandardně dobře, mají se rádi. Což se projevují i tím, že spolu usínají a nechtějí být rozděleni každý do jiného pokoje. Jen občas se objeví běžné sourozenecké spory. Nikdy na sebe ani nežárlili, spíše se občas pošťuchují. Jejich vztahu zřejmě podle matčina názoru prospívá i to, že je každý úplně jiný. Zatímco Dan je nadaný intelektově, jeho sestra vyniká v uměleckém směru. A Dan je svým založením spíše melancholik, v těžších obdobích podléhá pesimismu, sestra je rozená optimistka, máloco ji zlomí, je pořád veselá, rozchichotaná. Podle matky se s ní Dan i proto cítí dobře, neboť mu dodává chybějící optimismus.

Výchova

Břemeno výchovy tkvělo vždy více na matce už proto, že Dan má ještě mladší sestru, se kterou byla doma na mateřské dovolené. Ale přiznává, že i manžel se vždy snažil a po příchodu z práce se Danovi věnoval.

Pro matku byla výchova velkou zátěží jak z psychologického, tak i časového hlediska. Už od jeho útlého věku, ji Dan plně zaměstnával. V čase, kdy byl vzhůru, nemohla dělat nic jiného, než se mu věnovat. Když chtěla uvařit nebo jít nakoupit, musela to provést odpoledne, když spal. Dan se pořád dožadoval toho, aby s ním někdo rozmlouval, od nejranějšího věku vyžadoval intenzivní komunikaci. Bylo potřeba mu číst knížky, zpívat písničky nebo mu něco vyprávět. „Jinak to nešlo, musela jsem se mu věnovat pořád, jinak by byl úplně nespokojený.“

Finanční náročnost výchovy rodina nevnímala. Finančně náročnější je až nyní hokej a dříve anglická školka, čehož však rodiče nelitují, neboť školka Dana velmi bavila, protože se učil něco nového, takže to hodnotí jako dobrý tah.

Ve výchově se rodiče snaží jít zlatou střední cestou, snaží se o vyváženost. Dan nemá úplně volné mantinely, v určitých věcech, které rodiče považují za důležité, jsou přísní a trvají na jejich dodržování, ale má i oblasti, ve kterých si může rozhodovat sám.

Rodiče

Kvůli Danovi a jeho výchově, vedení a dalšímu směřování mezi sebou rodiče neměli spory. V tomto směru se vždy shodli a snažili se vše řešit společně. Jediný problém nastal,

když Danův otec na dva roky pracovně odcestoval do zahraničí a v této době Dan nastoupil i na prestižní gymnázium, kde se potýkal s problémy v učení. Bylo potřeba mu pomoci zorganizovat si čas a naučit ho, jakým způsobem zvládat nároky školy a vytvořit si systém. Což matka sama zcela nestíhala, neboť se kromě Dana starala i o umělecky nadanou dceru. Vzhledem k matčině časové zaneprázdněnosti nebyli schopni dodržet dohodu s otcem o tom, že každý večer bude dohlížet na synovy školní povinnosti, z čehož vznikl konflikt.

Volný čas rodiny

Matka přiznává, že nemá skoro žádný volný čas a to i přes to, že nikdy nezačala pracovat na plný úvazek a vydělávala si vždy jen příležitostně. Vlastní čas věnuje dětem a většinu ji zabere péče o ně, konkrétně pak jejich aktivity, kroužky. Jinak stíhá chodit jednou za týden sportovat. Teprve nyní, kdy Dan má již 13 let cítí, že se hodně osamostatnil a péče vyžaduje už mnohem méně, ale zase se musí věnovat i talentované dceři, která hraje na housle, chodí na balet, na zpěv, do sboru, na keramiku a do angličtiny a nic z toho nechce nechat.

Blízká rodina

Ostatní příbuzní byli Danovým nadáním překvapeni, ale brali Dana takového, jaký je. Nezlobili se na rodiče, co ho to učí, protože sami viděli, že Dan projevuje zájem. A chtěl se své zálibě věnovat i s prarodiči, kteří mu v tom byli nápomocni. Matka popisuje situaci, kdy babičky museli jít vždycky zjišťovat, o jaké auto se jedná, protože Dan nedal pokoj, dokud se to nedozvěděl nebo vzpomíná na druhou babičku, která byla ochotná držet Dana hodiny na rukou a dívat se s ním z jedenáctého patra paneláku dolů na auta, protože ho to velice bavilo, tak ona mu vycházela vstříc.

Příbuzní rodiče kritizují za jejich domnělou přísnost. „Mně to přijde zajímavý, protože já to porovnávám s tím, že v některých věcech oni na nás byli ještě přísnější. Mně to přijde, že teď babička a dědeček to vidí jinak.“ Tuto domněnku získali prarodiče v době, když Dan přešel na gymnázium a nedařilo se mu, měl špatné známky, přinášel z písemek čtverky, pětky a nevěděl, co má dělat. Začal propadat melancholii a před prarodiči si postěžoval, že neví, co na to řeknou rodiče, až uvidí vysvědčení. Podle matky však na Dana nejsou nepřiměřeně nároční, za špatné známky mu nenadávali, snažili se mu pomoci, vysvětlovali mu, že se musí začít učit, bez toho to nepůjde a museli ho přimět, ať se před písemkou látku naučí a z učiva ho i zkoušeli. Nakonec Dan sám jejich přístup ocenil, když

zjistil, že dostal dobrou známku a uvědomil si, že se učit musí. Prarodiče rodičům také vyčítají, že toho děti mají moc, že je příliš zatěžují a nedají si vysvětlit, že jednotlivé kroužky si ony vybraly samy a chtějí se jim věnovat.

Vnější podpora rodiny nadaného dítěte (Kluby, organizace...)

Když bylo Danovi pět roků, seznámila se matka poprvé s paní psycholožkou Vondrákovou (předsedkyně Sdružení pro nadané a talentované), která Dana vyšetřila a potvrdila, že je nadaný. Na její doporučení začala matka docházet do Klubu rodičů, zaměřeného na nadané děti. Na setkáních v Klubu matka získala množství informací o nadaných dětech, ale i uklidnění, že „v tom nejsou sami“, že i ostatní rodiče se potýkají s podobnými nebo mnohdy i horšími problémy. V tomto směru vnímala Klub jako velkou podporu.

2) LUKÁŠ

Charakteristika dítěte

Lukášovi je devět let, v současné době navštěvuje výběrové gymnázium - třídu specializovanou na jazyky. Dobře se učí, vyniká především v matematice a fyzice.

Na základě odborného vyšetření u psychologa a neurologa mu byla diagnostikována hyperaktivita. Pro její zvládnutí užívá léky. Poprvé rodiče navštívili psychologa, když měl Lukáš tři roky. Ukázalo se, že intelektuálně je na úrovni pěti a půl roku. Na podkladě tohoto vyšetření začali rodiče s Lukášem až do jeho školního věku pracovat tak, aby zvládal soustředění a naučil se ovládat impulzy. Denně s ním matka hodinu a půl trénovala různá cvičení, navíc využívali i služeb speciálního pedagoga.

Lukáš musí sportovat, aby se „vybil“, má proto s rodiči domluvu, podle které si sám může vybrat, jaký sport chce provozovat. Čtyři roky hrál fotbal, poté začal dělat atletiku a navíc teď dvakrát týdně cvičí karate, které ho momentálně baví nejvíc. Mezi jeho další koníčky patří puzzle a rodinné výlety.

Podle posledního psychologického vyšetření vyšla Lukášovi v testu osobnosti úroveň sociálního citění o sto procent vyšší oproti běžné hodnotě dětí srovnatelného věku. Když do rodiny přijde návštěva, tak Lukáš si s nimi sedne, nepustí ostatní ke slovu a konverzuje. Sociální kontakt navazuje i s neznámými lidmi, matka dává k dobru historku, kdy se Lukáš tak zapovídal s úřednicí v bance, že na něj musela 10 minut čekat, než se vypovídali.

Lukášovi problémy pramení z toho, že nejprve něco udělá a pak se teprve zamyslí, a to i přes to, že má od rodičů vštípeno, co se může a co ne. Musí proto pracovat na zvládnutí impulzu. Naštěstí si však uvědomuje, co udělal, což není u ostatních dětí s hyperaktivitou zcela běžné. Podle názoru paní psychologky by u Lukáše mohla být zlomová hranice desátého roku, kdy by se mohl dřív zamyslet, než něco provede.

Rodiče na Lukášovi oceňují, že je vůči nim velice otevřený, nelže jim, je na něj spoleh a je velice samostatný. Matka začala nedávno chodit do práce, Lukáše ráno jen vzbudí a on se

o sebe i mladšího bratra postará už sám. Dokáže si pohlídat časové termíny i pravidelnost v užívání léků.

Až bude Lukáš dospělý, bude chtít dělat cokoli, kde si vydělá hodně peněz, podle poslední verze odhaduje, že se bude žít jako právník.

Školní prostředí dítěte

Lukáš složil úspěšně přijímací zkoušky na gymnázium s matematicko – jazykovým zaměřením. V současnosti navštěvuje jazykovou třídu specializovanou na anglický jazyk, kde má šestkrát týdně angličtinu a navíc výuku každého předmětu částečně vedenou v angličtině. Jazykovou třídu si Lukáš vybral sám. Ačkoliv ve druhé třídě, kdy dělal rozdílové zkoušky, anglický jazyk neměl rád, chtěl se do výběrové třídy dostat, protože ji vnímal jako prestižní.

Školu rodiče zvolili proto, že se prezentuje jako matematická a Lukáš hezky počítal již ve třech letech. Při zápisu do 1. třídy byl přítomen i psycholog a přijímací zkoušky byly náročné. Tato škola je známá i svým přísným přístupem a není neobvyklé, když děti v první třídě dostanou čtverky čtyřky na vysvědčení. Proto byla první a druhá třída pro Lukáše velmi náročná, ani s paní učitelkou si nerozuměl. Komunikaci s učiteli hodnotí matka v současné době jako dobrou, ale mrzí ji, že tu učitelé neumí pracovat s hyperaktivními dětmi a spíše doporučují, aby děti přešly na jinou školu.

Rodiče musí neustále řešit nějaké konflikty, neboť Lukáš má časté neshody s ostatními dětmi. Sice si sám nezačíná, ale tím, že je hyperaktivní jej mohou rozčítit i věci, které ostatní děti nechápou, a může se tak snadno stát terčem škodolibých provokatérů. Nesnese například, když mu někdo cizí chytá na jeho věci. I když není agresivní, nenechá si nic líbit. Třídní učitelka spolu se školní psycholožkou vytipovali třináct dětí, které se baví tím, že Lukáše provokují. Přesto Lukáš do školy chodí rád, což dokládá i fakt, že ačkoliv se rodina stěhuje, nechce Lukáš přestupovat jinam.

Vztahy dítěte

Lukáš má odmalička raději dospělé než děti, na těch mu moc nezáleží, spíše si vyhledává kamarády mezi staršími dětmi nebo se baví s dospělými, neboť si s nimi více rozumí. Ačkoliv někdy dělá také blbosti a plácá nesmysly, dá se s ním mluvit o věcech na úrovni dospělého člověka. Navzdory řečenému má i několik kamarádů mimo

školu, se kterými je klasicky dětsky chvíli největší kamarád a pak se spolu zase nebaví. A z dětí si však úplně nejraději hraje s mladším bratrem.

Vztahy mezi sourozenci

Lukášův mladší bratr má 2,5 roku. Vychází spolu dobře a mají hezký sourozenecký vztah. Hrají si spolu, usínají spolu v jedné posteli a hlavně na sebe nežárlí. Od narození mladšího syna se rodiče neustále snažili Lukáše ujišťovat o tom, že jsou pro ně oba dva synové stejně důležité a vždy se snažili nedělat mezi nimi rozdíly, proto si myslí, že ani Lukáš neměl nikdy důvod na mladšího bratra žárlit.

Výchova

Soužití s Lukášem charakterizuje maminka následovně: „Tyto děti jsou psychicky hrozně náročný, protože člověk by nejradši vyskočil občas z kůže.“ Finanční zátěž plynoucí z nadání rodina nepocítuje. O to více matka vnímá zátěž časovou - neustále se řeší, co bylo ten který den ve škole, co Lukáš může, co ne.

Velký problém matka vidí i v tom, že Lukáš se nenaučil rozlišovat tykání a vykání: „Lukáš má od malinka takový zvláštní přístup k dospělým, že nikdy nepochopil, že si s dospělým není rovný, že nesmí dospělým tykat na potkání. Působí to divně, že mu je devět a hned někomu tyká, že si člověk říká, že už by to mohl mít srovnaný a vidět, že si to nemůže dovolit. Nejsme schopný mu to nějak vštípit, že tady sousedce naší šedesátiletý nemůže říkat čau teto.“

V rámci výchovy má Lukáš volnost, ale i hranice, za které se už nesmí: „Musí dělat nějaký sport, musí být připravený do školy, ale jak si to udělá nebo co bude dělat, to ať už si zařídí sám.“ Matka upozorňuje na to, že na něj nemohou být příliš přísní, neboť splnění takových požadavků by bylo pro Lukáše již zcela nereálné. Zároveň se však domnívá, že není rozmazlený.

Ve spolupráci s třídní paní učitelkou nastavili systém, kdy mu paní učitelka každý den vede tzv. semafor. Zelená znamená, že byl Lukáš skvělý, oranžová nic moc, červená signalizuje špatný den. Paní učitelka rodičům píše i zprávy a ti pak Lukáše hodnotí. Když Lukáš nasbírá hodně zelených bodů, dostane hru na playstation. Na základě podobných

odměn se ho rodiče snaží motivovat, musí však neustále vymýšlet nové způsoby, jak podnítit synovu spolupráci.

Matka ví, že je výchova syna náročnější, přičítá to však na vrub jeho hyperaktivitě. „Já si myslím, že de facto na jednu stranu, že je takto problémověj, tak na druhou stranu že to vyvažuje prostě tím, že je na spoustu věcí hodně dobřej. Je to náročnější, ale zase na druhou stranu takhle když vidím, že se s těma dětma učí třeba dvě hodiny denně, tak my jsme v klidu, i když třeba angličtiny mají opravdu hodně.“

Péče o Lukáše spadá více na matku. Matka vysvětluje důvod tak, že manžel hyperaktivitu špatně snáší. Lukáš potřebuje mít vše uspořádané a vědět o všem s dostatečným časovým předstihem, protože nesnese, když se něco mění na poslední chvíli. Pokud tomu tak není, vytváří „nervózní situace“. A to je tak každý den už jen tím, že když přijde domů, tak začne běhat a chvíli neposedí.

Rodiče

Mezi otcem a synem vznikají konflikty. Matka to dává do souvislosti s tím, že Lukášův otec není systematicky založený, kdežto Lukáš takový přístup potřebuje a vyžaduje. Vzniklé konflikty a napětí pak „filtruje“ a urovnává matka.

Volný čas rodiny

Rodina se Lukášovu nadání nemusí podřizovat. Přizpůsobovali se mu vždy jen v oblasti sportu, když měl turnaje a zápasy. Jinak všechno plánují všichni dohromady a vždy se domlouvají společně. V tom jsou rodiče benevolentní a dávají dětem prostor i pro jejich názor, nesnaží se vše organizovat sami. Tak například jeli na dovolenou podruhé do Turecka, protože se tam Lukášovi velmi líbilo.

Blízká rodina

Ostatní ze širší rodiny ho berou jako hyperaktivní dítě a všichni se diví, jak rodiče péči o něj zvládají i s tím, že jsou oba zaměstnaní. Problémy v rodině sebou Lukášovo nadání nenese. Jen babička si myslí, že je rozmazlený, tím, že může projevit svůj názor a rodiče ho respektují. Podle matky to však není rozmazlenost ale jeho právo.

Vnější podpora rodiny nadaného dítěte (Kluby, organizace...)

Rodina nadaného Lukáše nevyužívá žádné vnější odborné pomoci. V pedagogicko - psychologické poradně sice Lukášovi doporučili kroužek pro hyperaktivní děti, ten však už nenavštěvuje, protože podle slov matky tam „pochytil neskutečně ošklivý věci“, že ho odtud museli odhlásit. V rámci služeb jim chybí větší odbornost pedagogů základních škol v problematice nadání i hyperaktivity.

3) RADEK, ONDŘEJ A MARTIN

Charakteristika dětí

Na tomto příkladu popíšeme rodinu, ve které jsou tři nadané děti. Nejstaršímu Radkovi je třináct let, mladší Ondřej a Martin jsou dvojčata a je jim osm a půl. Nadání se u všech tří kluků projevuje velice obdobně. Vynikají již odmala v matematických disciplínách, také byli všichni tři časní čtenáři a četba je baví dodnes.

Otec si nemyslí, že jsou jeho děti oproti ostatním odlišní, domnívá se, že jsou jen v něčem o něco šikovnější oproti jiným dětem. „Jsou v podstatě normální až na to, že uměli daleko dříve počítat a číst. Počítat takovým způsobem, že když přišli do první třídy, počítali již na úrovni třetí až čtvrté třídy. Takže zatímco jiné děti se učily do stovky, tak moje děti zvládaly číselné řady do milionu, nedělalo jim to žádný problém.“

Všechny děti jsou poněkud živější, ale tuto skutečnost otec nedává do souvislosti s jejich nadáním, spíše si jejich aktivitu vysvětluje tím, že jsou to kluci. Podle otce jsou chlapci hůře manuálně zdatní, nejdou jim tvůrčí věci, výtvarno, na druhou stranu je baví sport - mladší dvojčata hrají ping pong.

Ani jeden z chlapců nejevil přílišný zájem o obvyklé hračky, zato našli společnou zálibu ve čtení. Rodiče je v tomto podporují a tak mají k dispozici velkou knihovnu, která stále narůstá. V mladším věku si oblíbily nejrůznější encyklopedie od dinosaurů až po lidské tělo. Dalším společným zájmem jsou šachy, které nejstarší z bratrů Radek hraje již třetím rokem závodně a učí i své sourozence.

Radek měl vždy od první třídy období, kdy se každý rok intenzivně věnoval nejrůznějším zájmům. V dané oblasti se stane vždy expertem a poté, co ho přestane bavit, si zase najde jinou zálibu. Takto se například rok věnoval autům, měl načtené všechny možné knihy, různé časopisy, sbíral kartičky a pamatoval si spoustu technických údajů. Poté mezi druhou a třetí třídou auta opustil a začal číst atlasy hub. Přečetl si čtyři atlasy hub, které si dodnes velmi přesně pamatuje. Podle otce, který se v houbách rovněž vyzná, je Radek největším znalcem hub, kterého zná. Když spolu jdou do lesa a otec se ho zeptá na nějakou houbu, stane se, že mu Radek odpoví názvem, o kterém sám nikdy neslyšel. Podle otce je to dáno

obrovskou pamětí, neboť Radek je schopen si vybavit, z kterého atlasu a jeho strany se o houbě dozvěděl, včetně nejmenších podrobností o plodnicích apod.

Později našel zalíbení v hudbě a intenzivně cvičil hru na kytaru. A tak pořád dokola. Nyní ho uchvátilo kouzlení a prostřednictvím tematických knih se naučil množství různorodých čísel. Dostal se až na varietní úroveň, neboť kromě magických triků umí i žonglovat s nejrůznějšími míčky, hůlkami a jinými předměty jako diablolo apod. Ačkoliv by byl schopen co do počtu zvládnutých kouzel mít vlastní vystoupení, dělá vše jen pro sebe. Podle otce v žádném případě nebude nic předvádět před veřejností a dokonce i před ním se stydí.

Identifikace

Nadání se začalo projevovat při tom, když rodiče začali učit děti na jejich žádost písmena a čísla. Což bylo ještě před nástupem do školy. „V momentě, kdy je člověk rodič, tak si nemyslí, že to jeho dítě je někde nějak moc vpředu, to až při konfrontaci s jinými dětmi vy zjistíte, že ty ostatní děti jejich věku zdaleka neumí to, co oni, pak najednou si všimnete, že to vaše dítě si neumí uvázat tkaničku u bot, ale přečte odstavec nějakého textu v době, kdy nemá psát ani počítat.“

Mateřskou školu chlapci navštěvovali, ale nebavilo je to tam, nudili se, protože v době, kdy ostatní děti poznávaly číslice, tak oni již sčítali.

Před započítím povinné školní docházky byli mladší synové vyšetřeni v pedagogicko-psychologické poradně se závěrem, že nejsou emočně zralí na to, aby mohli nastoupit do první třídy. S tímto soudem rodiče nesouhlasili a berou ho jako špatnou zkušenost a neobornost tamního týmu.

Výchova

Otec se domnívá, že ve výchově nejsou úplně přísnými rodiči, spíše se hodnotí jako liberální. Jeho oblíbená věta však je: „Měj svůj názor, ale dělej to, co já ti říkám.“ Větu uplatňuje například, pokud se jedná o čas strávený na počítači, kdy mají děti stanovený limit, jež nesmějí překročit. Sezení u počítače je podle otce pro děti nemocí a škodí jim. „Počítač je něco, co je obírá o strašně moc času, který můžou věnovat sami sobě.“ Tím míní kupříkladu vzdělávání se hrou, čtení, poznávání světa kolem sebe.“

Zda je jejich výchova náročnější nedokáže otec posoudit, neboť neví, jak je nastavena v jiných rodinách. Domnívá se však, že kdyby oni - rodiče chtěli vědomě rozvíjet vlohy svých dětí, bylo by všechno jiné. „Kdybychom to chtěli nějak podporovat, tak by to samozřejmě vedlo k nějakým kroužkům, logistickým problémům a nevěnovali by se těm věcem, kterým se věnují dneska, chodili by na nějakou jinou školu a tomu všemu by se musel přizpůsobit chod rodiny a to není vůbec jednoduché.“

Péče o děti z hlediska času spočívá nepochybně z větší části na jejich matce. Kromě množství stráveného času však záleží i na hloubce a intenzitě společně strávených chvil, z tohoto úhlu pohledu otec usuzuje, že svůj časový handicap dohání.

Školní prostředí dítěte

Při výběru školy hrálo nadání dětí velkou roli a rodiče se snažili najít takovou, která by jim vyhovovala. Původně sice zvažovali specializované Mensa gymnázium, ve kterém by byli v kolektivu s podobně orientovanými dětmi, ale kvůli zdoluhavému dojíždění tuto variantu zamítli. Nakonec se shodli na soukromé škole, kde se platí poměrně vysoké školné. Výhodou školy je nízký počet - patnáct - žáků ve třídách, díky čemuž lze předpokládat, že se vyučující může každému žákovi více věnovat. Možná nevýhoda školy spočívá v tom, že jsou zde integrovány i děti se speciálními vzdělávacími potřebami a ne úplně optimálními studijními předpoklady.

Škola má vytvořené specifické vzdělávací osnovy a chlapci se navíc vzdělávají podle individuálního vzdělávacího plánu. Mají vytvořený náročnější koncept učiva a zvláštní domácí úkoly, přesto je však tento způsob výuky nebaví, neboť jsou ve svých disciplínách oproti ostatním dětem vždy vepředu. Otec k tomu dodává: „To vydrží motivovat ty děti nějakou dobu, ale pak to přestane bavit, i toho učitele, i ty děti. Pak si zvyknou a přizpůsobí se tomu želvímu tempu těch ostatních, takže v podstatě si myslím, že se v těch hodinách dva roky, možná tři v tuhle chvíli, nic nedozvěděli.“

Učitele nejde podle rodičů hodnotit globálně, je to případ od případu. Od první třídy do čtvrté na této škole mají děti vždy jednu paní učitelku. První učitelka, která učila nejstaršího syna, byla chápavější k jeho potřebám a více se snažila hodiny zpestřovat,

a rodičům připadalo, že je to nesrovnatelně více než na jakékoliv normální škole. Přes to všechno si však myslí, že ve škole dětem jejich talent nekultivovali.

Děti nemají problém se školní látkou v žádném vyučovaném předmětu. Se starším synem se nikdo neučí, ani nikdy neučil. Na mladší syny, kteří dostávají domácí úkoly, je dobré dohlédnout, protože se jim do nich nechce.

Každé z dětí studuje ročník, který odpovídá jeho věku. Rodiče se tak rozhodli po úvaze s ohledem na jejich sociální zralost a i proto, že v oborech mimo oblast jejich zájmu jsou srovnatelní se svými vrstevníky. „V podstatě nejde o to, ty jejich vlohy v nich probudit a pěstovat, ale nevystavit je takovému prostředí, ve kterém by jim byly na obtíž vzhledem ke všem těm sociálním vazbám a jiným schopnostem, které oni mají.“, říká otec i přesto, že si uvědomuje, že takto v nich jejich talent dnes jen dřímá a není plně podporován.

Vztahy dítěte

S ostatními dětmi nemají chlapci problémy, jsou přátelští a normálně se kamarádí jako všechny jiné děti.

Otec děti vnímá jako hodné a citlivé na spravedlnost, což podle něj není ovšem věci nadání, ale spíše tím, jak jsou doma vedeni. „To je dáno tím, že jsou tři a že vnímají, komu, co, kolik a čeho... a měří se všem stejným metrem. U nás se to váží na laboratorních vahách, aby jak povinnosti, tak odměny byly rovnoměrné. A tuto spravedlnost přenáší i do svého kolektivu a myslím si, že jsou tímhle oblíbení.“

Vztahy mezi sourozenci

Děti mezi sebou mají dobré sourozenecké vztahy. Otec si myslí, že na sebe nežárlí a mají se vzájemně rádi.

Rodiče

Rodiče mezi sebou nemají spory, které by se týkaly vedení dětí, shodnou se.

Volný čas rodiny

Otec se domnívá, že volný čas potřebám dětí v souladu s jejich nadání nepřizpůsobují a tráví jej běžným způsobem.

Blízká rodina

Příbuzní berou děti i styl výchovy, kterou rodiče zvolili, zcela normálně, nepřijde jim na tom nic zvláštního. Ale známí a přátelé rodiny vnímají chlapce jinak než svoje vlastní děti, působí na ně nějakým způsobem odlišně a zřejmě pro ostatní nasazují vyšší laťku. „Když k nim přijedeme, říkají, no, tohle je pro ostatní děti, to není pro vaše geniální. Berou je jako dospělé, přitom ty děti si normálně hrají a normálně interagují a není v tom žádný sociální problém, nemají konflikt, nic takového.“

Vnější podpora rodiny nadaného dítěte

Otec se dvakrát zúčastnil Klubu rodičů nadaných dětí, který funguje při Společnosti pro talent a nadání, ale témata a problémy, které tam ostatní řešili, ho nezaujaly. „Mě ta cena, nemyslím peněžní, ale myslím třeba časová, kterou bych do toho musel investovat, nepřišla adekvátní tomu, co bych z toho měl. Takže jsem v tom nijak dál nepokračoval.“ S jinými rodiči nadaných dětí se nestýkají.

4) VOJTĚCH A MILAN

Charakteristika Vojtěcha

Již v půl roce začal Vojta listovat v knížkách a zajímal ho jejich obsah. V tuto dobu se naučil poznávat všechna písmena a bavilo ho počítání. Také měl pořád v ruce tužku a papír a bavilo ho něco psát. Neustále vyžadoval matčinu pozornost a neustále se na všechno ptal. Potřeboval, aby se mu permanentně někdo věnoval. Od malička byl „ve všem vepřed“. Když byl mladší, byli u něj patrné komunikační zvláštnosti neodpovídající jeho věku, především používal pro děti netypické výrazy.

Velice ho baví jazyky a v dospělosti by chtěl být učitelem a překladatelem. Dokonce navštěvoval tři roky hodiny čínštiny. Mezi šesti a osmi roky patřily k Vojtovým nejoblíbenějším knihám cizojazyčné slovníky, takže si vytvořil jejich sbírku, ke kurióznějším kouskům patří kupříkladu arabský a japonský slovník. Ve slovnících si Vojta velmi rád četl a učil se souvislosti jazyka. Když s rodinou cestují po Evropě, dokáže všechny cizí názvy přečíst, zná výslovnost a stačí mu velice málo k tomu, aby daný jazyk dokázal ovládat.

Již od raného dětství má Vojtěch problémy se spaním, moc toho nenaspal, velmi brzy přestal spát odpoledne a dodnes má problémy s usínáním.

Problémy začaly u Vojtěcha již v mateřské škole, kde si většinu času četl a psal. V sedmi letech mu byl psycholožkou v soukromé klinické praxi diagnostikován Aspergerův syndrom vyznačující se mimo jiné problémy v navazování sociálních kontaktů. I když matka na určité netypické projevy poukazoval již od malinka, nesetkala se u pracovníků pedagogicko-psychologické poradny se shodou. Matce připadl zvláštní již samotný způsob, se kterým Vojta přistupoval k učení, jinak u něj byly přítomné typické rysy – nedokázal se například odpoutat od stereotypních zvyků, rozčilovala jej jakákoliv změna ve způsobu provádění již navyklé činnosti. Matka vzpomíná na hysterický záchvat syna, který ji nutil přeparkovat před školkou, když zastavili na jiném než obvyklém parkovacím místě.

Poprvé ho dali rodiče do mateřské školky ve třech letech, protože se domnívali, že tam bude více zatížený, což se bohužel nestalo. Vojta si s dětmi vůbec nehrál a ani ho

nezajímalo, co se tam děje. Nezaujaly ho ani žádné básničky a písničky a vlastně si stále vystačil se svými papíry a písničky. Nejvíce se mu líbily encyklopedie a nikdy neměl rád klasické pohádky.

Školní prostředí Vojtěcha

Rodiče se vždy snažili vybírat jak mateřskou, tak později i základní školu s ohledem na synovo nadání. Bohužel mateřskou školu, která by odpovídala jeho potřebám, nenašli. V době, kdy Vojtěch nastupoval do první třídy na základní školu, neexistovaly v České republice ještě žádné speciální školy ani třídy se zaměřením na nadané děti, takže výběr byl omezený.

V pěti a půl letech nastoupil Vojtěch na základní školu, netradičně předčasně a ještě k tomu v lednu, v pololetí školního roku a to díky iniciativě předsedkyně Sdružení pro talent a nadání a ředitele dané školy. Nástup syna do školy rodiče řešili i na Ministerstvu školství, protože dítě tohoto věku nemohlo započít povinnou školní přípravu. Při oficiálním zápise do první třídy pak již jen Vojta složil srovnávací zkoušky a přešel rovnou do druhé třídy.

V současné době navštěvuje Vojta druhý ročník osmiletého gymnázia, vzdělává se podle osnov odpovídajících danému ročníku, individuální vzdělávací plán nevyužívá. Jeho třída se specializuje na intenzivní výuku německého jazyka, v němčině probíhá částečně i výuka dalších předmětů. Vojtěch je oproti ostatním spolužáků minimálně o rok mladší.

Komunikaci s učiteli na základní škole hodnotí matka jako dobrou, i přes některé problémy. Matka si váží především přístupu třídní učitelky, která Vojtu dokázala brát takového, jaký skutečně je. Negativa spatřuje matka v tom, že škola nenabídla Vojtovi nic navíc, takže se nemohl rozvíjet v oblastech svého zájmu. Když pak přestoupil kvůli dojíždění na jinou školu, byla situace podobná a v některých aspektech výuky ještě horší.

V učení samotném neměl Vojta nikdy problém. Ale bohužel ho vždycky bavily předměty, které ve škole vůbec neměl, obzvláště chemie a zeměpis. Chemii nemá dodnes a už se o ni přestal i zajímat. Do kolektivu dětí na gymnáziu Vojta zapadl skvěle. I vyučující jsou podle matky velice dobří, což je ovšem dáno i pečlivým výběrem gymnázia a zřejmě i skutečností, že se jedná o školu soukromou. Vojta je hodně talentovaný na jazyky, kromě

hlavního, německého jazyka, si zvolil druhý jazyk angličtinu. Matka se s ním doma nemusí připravovat a i přesto, že v rodině nikdo německy neumí, zvládá výuku „úplně perfektně a samostatně“.

Vztahy Vojtěcha

Kamarády Vojta nikdy moc nevyhledával. Až nyní na gymnáziu se situace začíná měnit. Se spolužáky vychází dobře, ostatní ho berou a obzvláště nyní, když navštěvuje sekundu osmiletého gymnázia si s nimi má co říct. Matka hodnotí kladně i to, že Vojta nastoupil na základní školu o rok dříve a mohl tak trávit čas se staršími dětmi, které mu více vyhovují.

Charakteristika Milana

Matka sama zmiňuje, jak zvláštní je, že oba chlapci jsou úplně jiní. Mladší Milan se v prvních rocích nijak extrémně z hlediska nadání neprojevoval. I když měl období, kdy ho zajímala fyzika, elektronika a pájel si doma elektrické obvody. Momentálně má zájem spíše o hudbu a mobilní telefony. Sport mu stejně jako Vojtěchovi nic neříká, matka uvádí, že: „sportovně bych řekla, že jsou extrémně nenadaní“.

Školní prostředí Milana

Při nástupu do školy neměl Milan problémy s učením. I když oproti staršímu synovi nastupoval jako nečtenář, během čtrnácti dnů se vše naučil a pochopil a během prvního měsíce již plynule četl. Matka se domnívá, že byl oproti jiným dětem dost napřed.

Milanovy problémy však plynou z toho, že nemá rád autority a nedokáže se jim přizpůsobit. Učitele tedy neposlouchá, nepřijímá jejich pokyny a o všem chce diskutovat. Od druhé třídy nebylo pololetí, kdy by neměl ředitelskou důtku.

Do třetí třídy se Milan učil velice dobře, pak se ale začaly objevovat problémy. Aby nemusel dojíždět daleko do školy, přestoupil stejně jako jeho starší bratr do místní školy. Tady se ukázalo, že přestože měl na minulé škole samé jedničky, tak se toho moc nenaučil - „Byl zvyklý deset, patnáct minut něco dělat a pak koukal z okna a čekal, až to ostatní dodělají“. Nakonec musel i tuto školu opustit, protože měl velké problémy v chování a přestože nosil domů samé jedničky, byl hodně nevytížený.

Z tohoto důvodu jej rodiče přihlásili do školy pro nadané děti, kde byl na základě psychologických testů přijat. Ale ukázalo se, že oproti minulé škole toho tady chtějí po dětech opravdu hodně a Milan požadavky nezvládal. Navíc nebyl zvyklý na jiný typ práce, kdy ve třídě bylo více dětí, a hodina byla vedena volnější formou, což bohužel učitel sám mnohdy neuměl zkorigovat a vedlo to k tomu, že se děti při výuce nedokázaly soustředit. Nový učitel pak nedokázal třídu zvládnout a namísto toho, aby se hledalo nějaké schůdné řešení, vyřešila paní ředitelka situaci tím, že ze školy vyhodila problémové děti. Mezi nimi byl i Milan. Protože se toto stalo před nedávnem, kdy byl (a ještě stále je) v páté třídě a chce se dostat na osmileté gymnázium, rozhodla se jeho matka, že ho bude dočasně vyučovat sama, metodou domácího vzdělávání.

Matka se obává, že mladší syn bude mít problémy s autoritami, které se objevily již v mateřské škole, i do budoucna. Obtíž vidí v tom, že pedagogové k dítěti často přistupují z pozice moci a neomylnosti a malé dítě je bráno jako někdo, kdo musí poslechnout. Když se ovšem někdo tímto způsobem projevuje a přistupuje tak vůči Milanovi, tak „on se zasekne a to je jako kdyby narazili o zeď“. Problém je také v tom, že se Milan necítí jako malé dítě. Matka popisuje okamžik, kdy při rozhovoru tento desetiletý syn řekl: Mami, já bych nechtěl být dítě.“ Když si pak uvědomil, co řekl, okomentoval to tím, že ví, že to zní jako blbost, a že je dítě, ale že to myslí vážně, to, co řekl. „On se necítí jako dítě a vůbec nechápe, proč ho dospělý člověk nechápe jako rovnoprávného tvora.“

I když mají oba dva synové nadprůměrné IQ (potvrzeno testy), Milanovy školní výkony s jeho IQ a předpoklady nekorespondují. „Jeho teď učení nebaví, vůbec se mu do toho nechce a ani mu to nejde úplně samo.“ Nudí ho čeština a matematika ho začala zajímat až nyní, kdy se s matkou připravuje na zkoušky na gymnázium a občas se tam vyskytne nějaká složitější úloha.

Matka má bohužel špatnou zkušenost, jak s přístupem učitelů, kteří s problematikou nadaných dětí neumí pracovat, tak i s pedagogicko-psychologickými poradnami, kde se setkala s neoborností tamních pracovníků. Také si myslí, že učitelé by si mohli poradit s dětmi na základě vlastních zkušeností, i bez pomoci psychologů, když vidí, co dítě zvládá a co ne, ale v praxi to tak není.

Vztahy Milana

S ostatními dětmi si rozumí, i když nad nimi potřebuje mít vždy „na vrch“. Je velmi komunikativní a kamarádský, takže si snadno hledá kamarády a kamarádí se s dětmi bez rozdílu věku. A úplně na stejné úrovni komunikuje prý i se staršími lidmi.

Vztahy mezi sourozenci

Sourozenci mezi sebou mají různé neshody, což je dáno velkou odlišností jejich povah. Vyskytly se mezi nimi problémy, neboť mladší Milan žárlil na svého bratra. Vzhledem k Vojtěchově dvojí výjimečnosti k němu rodiče vždy museli přistupovat jinak a velmi vyžadoval pozornost. Milan se jako nadaný projevil později a podle matky na staršího bratra „trošku žárlil, protože starší si tu pozornost vždycky nějak vynutil a vždycky jsem se mu musela věnovat víc. Ten mladší si připadal proti tomu staršímu bráchovi jako hloupý. A myslím, že tím trpí doteď, že se s tím úplně nesrovnal“

Výchova

Matka potvrzuje, že výchova nadaných dětí je časově velmi náročná. „Náročné bylo už to, že oba synové jsou nadaní a narodili se s pouhým ročním odstupem.“ Navíc starší Vojtěch vyžadoval neustálou pozornost dospělého člověka a vzhledem k tomu, že s dětmi byla doma matka, očekával, že se mu bude plně věnovat. A dokud se nenaučil sám číst, tak se nedokázal nijak zaměstnat. Neuměl si hrát, byl pořád zanořený v nejrůznějších problémech, potřeboval stále něco vysvětlovat, číst, psát a sám to nezvládal, takže plně zaměstnával matku.

U Vojty je důležité návyk na pravidla, pokud pro něj nenastávají nečekané změny, tak „je vlastně hrozně hodný a bezproblémový. Naopak mě spíš někdy štve, že se pořád na něco ptá, má pořád doplňující otázky a nedokáže si v některých situacích úplně samostatně poradit, takže vlastně kvůli všemu telefonuje a se vším se radí“.

Finanční zátěž rodiče nepocítovali. Matka sice přiznává, že kupovali ve větší míře knihy, ale na druhou stranu téměř vůbec nekupovali hračky, o které Vojta nejevil zájem.

Rodiče

Mezi rodiči nevznikaly spory ohledně výchovy jejich dětí. Matka popisuje, že jí manžel vždy projevoval důvěru, vždy dal na její názor, neboť s dětmi trávila v podstatě veškerý čas a měla k nim blízko. Společně se v otázkách výchovy shodují.

Volný čas rodiny

Svůj volný čas shrnuje matka tak, že nestíhá vůbec nic. Kvůli problémům mladšího syna ve škole ho nyní vyučuje formou domácího vzdělávání a tím pádem ji péče o oba syny zabírá veškerý čas, který již nemůže věnovat ničemu jinému. Práci vykonává matka na živnost, a tak může pracovat z domova. Jako společný zájem rodiny vnímá matku hudbu. Oba synové hrají na hudební nástroj, starší Vojtěch na klavír, mladší Milan na kytaru a bicí.

Blízká rodina

V širší rodině se rodiče setkali s kritikou, ale na vině je podle matky hlavně Aspergerův syndrom, díky němuž se Vojtěch oproti ostatním vrstevníkům hodně liší. Rodiče velmi naráželi na představy prarodičů o výchově dětí. Babičky měly klasický názor své generace ohledně toho, že by děti měly poslouchat na slovo a proto braly Vojtěcha jako nevychovaného, i přes to, že se jim matka snažila vysvětlit, že některé své projevy není schopen kvůli syndromu ovládat či přizpůsobit jejich ideím. S obdobným přístupem se rodiče setkávali i u okolí. Rodina navíc žije na vesnici, kde podobné děti nebyli, což způsobilo jejich částečnou izolaci, neboť se u ostatních neseťkali s pochopením.

Vnější podpora rodiny nadaného dítěte

Matka našla oporu v Klubu rodičů nadaných dětí vedeném předsedkyní Společnosti pro talent a nadání, už v době, kdy se snažila nalézt pro staršího syna vhodnou mateřskou školu a posléze i školu základní. S podobnými zkušenostmi ohledně dětí se matka setkala až zde. Do té doby se ostatní děti v okolí od těch jejich velmi lišili, což znemožňovalo vzájemný styk i s ostatními matkami. „Oni mě vůbec nepustili, abych si chvíli s někým povídala.“ Matka hodnotí Klub jako velký přínos. Kromě návštěv Klubu, kam docházela matka především v době, kdy byl Vojtěch mladší a potřebovala pomoci nebo získat nějakou radu, se i mimo tento Klub stýká s některými rodiči nadaných dětí.

V rámci ostatních organizací by podle matky i jiní rodiče určitě přivítali jistou sjednocenost služeb, které jsou nyní hodně roztržité a kolikrát o sobě ani jejich pracovníci nevědí. Dala by se zlepšit, jak celková informovanost, tak i propojenost se školami. Určité východisko spatřuje matka ve vzniku organizace, jež by byla podporována státem a služby sjednocovala, zajišťovala vzájemnou spolupráci a garantovala odbornost, stejně jako dostupnost.

5) MAREK

Charakteristika dítěte

Když matka syna představuje, zdůrazňuje, že mu všichni hádají vyšší věk. Ačkoliv je mu devět a půl působí spíše jako čtrnáctiletý, což je dáno jednak jeho všeobecným přehledem, jednak fyzickým vzezřením.

Marek má různorodé zájmy. A rodiče se ho snaží vždy podpořit nejrozličnějšími knihami, dvd disky a dalšími pomůckami, jež právě potřebuje. Ve třech letech se začal intenzivně věnovat tematice dinosaurů. Chtěl číst různé knihy, sbíral jejich figurky a znal vše kolem nich nazpaměť.

Poté jej zaujalo cestování a dodnes sleduje množství zeměpisných dokumentů a velice dobře se vyzná. Pak přišla éra bojovníků, Vikingů a nakonec se dostal ke svému stěžejnímu tématu – historii. Nejvíce se Marek vždy zaměřoval na starověký Egypt a to již od svých čtyř let. „Pořád si chtěl o tom číst, povídat si o dynastii faraónů a hlavně ty mumie a ty vykopávky, co našli a kde to našli a jak to používali.“ Díky kroužku Mladý historik, který pro děti pořádá dům dětí a mládeže se může realizovat. Původní vedoucí kroužku často vyprávěla o Egyptu a věnovala se různým aktivitám, jako kreslení na papyrus apod. S novou paní učitelkou nyní sestavuje starověkovou vesnici a velmi ho to zajímá, kromě Egypta probírají i Římany a Marek se vrací domů vždy celý nadšený. Je také velmi častým návštěvníkem muzeí a v dospělosti by se chtěl stát archeologem.

Už od svých pěti let se Marek začal věnovat bojovému umění. Nyní trénuje dvakrát týdně a velmi ho to baví. Vyhraněný názor má na míčové hry, které považuje za nesmyslné.

Identifikace

Markova dysfunkce se projevila v první třídě. Přestože byl ze začátku suverénní jedničkář, začal najednou domů nosit z diktátů trojky. Matce se to nezdálo, neboť věděla, že se doma učí a je šikovný. Nakonec přišla na spojitost, že všechny jeho chyby souvisí s tím, že nepíše ve slovech čárky a háčky. Když s Markem rozmlouvala o tom, zda je neslyší, odvětil, že slyší, ale neví, kam je napsat. Poté co společně zkoušeli napsat stejnou verzi diktátu v pátek, sobotu i neděli, udělal Marek chyby vždy ve stejných slovech. To matku

vylekalo a tak se šla poradit za jeho třídní učitelkou, která usoudila, že se může jednat o nějakou dysfunkci a doporučila Marka vyšetřit v pedagogicko-psychologické poradně.

Z vyšetření vyplynulo, že je Marek velice inteligentní, ale zároveň se u něj projevuje i zvláštní forma dyslexie. Psycholožka také matku uklidnila, s tím, že když bude se synem procvičovat jeho nejasnosti a díky vlivu dozrávání centrální nervové soustavy, dokáže tuto nevýhodu překonat. A tak se matka rozhodla Markovi intenzivně věnovat, má pro něj i speciální alternativní učebnici s plastickými kartičkami, kde se formou hry učí vnímat slova. Je důležité si umět slovo vybavit, což díky hmatovému kontaktu jde lépe. Například vyjmenované slovo slyšet je podpořeno plastikou ucha a podobně. Marek nedokáže rozlišit ani kdy napsat tvrdé a měkké i a má problémy s geometrií. Dodnes dochází do pedagogicko-psychologické poradny, kde ho vždy vyšetří a matku poučí, jak s ním dále pracovat.

Školní prostředí dítěte

Původní Markova paní učitelka byla podle matky „báječná“, rozuměla jeho handicapu a pomáhala matce s jeho přípravou. Byla s matkou ve spojení přes webové stránky školy a vždy napsala, na co je třeba se s Markem zaměřit.

Nyní má již Marek novou paní učitelku, která ještě není s jeho dysfunkcí detailně seznámena. Nechápe všechny její projevy a tak ze začátku Markovi vše podtrhávala a někdy dá chlapci horší známku, ačkoliv on vzhledem k dyslexii není schopen lepšího výkonu. Proto si s ní matka musela již několikrát domluvit schůzku, probrat zprávu s pedagogicko-psychologické poradny a vysvětlit jí, jak se s ním doma učí. Postupem času se situace zlepšuje, „dospíváme k tomu“.

Vztahy dítěte

Marek si více rozumí se staršími dětmi, spíše s pátáky. Se svými spolužáky si nemá moc co říct, neboť mezi jejich hlavní témata patří fotbal, případně tenis a pro Marka jsou míčové hry „nesmysl“ a nezajímá ho kdo, kde, jak bude hrát.

Vztahy mezi sourozenci

Vztahy mezi sourozenci jsou dobré. Drží při sobě a mladší sestra se v Markovi vidí, napodobuje ho. Když se Marek kouká na svoje pohádky, tak se s ním dívá i malá sestra

a předstírá, že ji to baví, i když tomu ještě nerozumí. Jen málokdy je mezi nimi rozepře, sem tam se popichují jako všichni sourozenci.

Výchova

Matka se musí s Markem více učit, asi hodinu denně, tak aby on zvládl vše potřebné, ale zároveň nebyl přetížený. Je jakoby druhá paní učitelka. Výchovu vnímá náročnou hlavně tedy z hlediska času. Pro Marka je důležitá také motivace, neboť se mu ne vždy chce učit. Finanční zátěž pramenící z Markova nadání podle matky není, protože učebnice má Marek zajištěné. A jinak hodně čerpají z internetu, jak úlohy, procvičování, tak i různé programy.

Rodiče musí být na Marka přísnější, neboť je temperamentní, aktivní, roztěkaný a má sklony k nepozornosti. Nevydrží dlouho sedět, po chvíli si začne ťukat tužkou, šoupat nohama a podobně.

Aby matka zvládla péči o obě své děti, vytvořila si systém, řád, který ve vztahu s Adamem uplatňuje. Když přijde Marek ze školy, má chvíli čas, převleče se, dá si nějakou svačinu a pak jej teprve matka vyzve k tomu, aby společně napsali domácí úkoly. Poté, co si chvíli odpočine, jdou s matkou číst. Protože si Marek slova zaměňuje, a když se mu nechce, tak si je i domýšlí, musí u něj matka přímo sedět a kontrolovat, co čte. Denně musí číst alespoň dvacet minut. Pak se věnují dalším předmětům, především však pilují češtinu, píšou diktáty, různé doplňovačky a podobně. Matka se snaží Markovi procvičování všelijak ozvláštňovat a hodně čerpá z internetu.

Rodiče

Rodiče spolu vychází dobře, Markova „dvojí výjimečnost“ na jejich vztah nemá vliv.

Volný čas rodiny

Odmalička navštěvují rodiče s Markem hrady, zámky, jeskyně a dobové akce, neboť se tam vyžívá. Také, když rodina jede na dovolenou, vybírají záměrně destinaci, kde lze navštívit nějaký hrad či zámek. Velmi se jim zalíbilo Řecko, kde je množství historických památek a Marek je tam velmi spokojený.

Blízká rodina

Vztahy v rodině popisuje matky jako normální. Neví, co by zdůraznila, myslí si, že se v ničem neliší od běžné rodiny.

Vnější podpora rodiny nadaného dítěte

Kromě pedagogicko-psychologické poradny nevyužívá Markova rodina žádných jiných institucí. Pracovníky poradny si velmi chválí a mluví o tom, že kromě odbornosti svou práci dělají se zaujetím a citem pro děti. Navíc má jedna z nich dítě se stejnou diagnózou jako Marek, takže přesně rozumí veškerým problémům, jež z toho vyplývají. Díky tomu je i velmi schopná matce vše dopodrobna vysvětlit, poradit a dát dobré tipy, jak k synovi přistupovat. Navíc cokoliv by potřebovali vědět, může matka do poradny zavolat a pracovnice jim poradí i telefonicky.

6) TOMÁŠ

Charakteristika dítěte

Tomáš je šestnáctiletý gymnazista a fanoušek vědy. Zaměřuje se především na fyziku, chemii a matematiku. Jeho specialitou je restaurování starých elektronkových rádií. Matka ho popisuje jako velmi praktického a zručného hochu. Poměrně dlouho mu ale například trvalo, než si šel něco sám koupit do města.

Od nejranějšího dětství málo spal, měl až neuvěřitelnou paměť a domáhal se pozornosti rodičů. Neobvykle brzy také začal mluvit a ve dvou letech používal cizí slova. Ve dvou letech a čtyřech měsících pak byl již schopen přečíst první nápisy a ve třech letech četl běžně. Oproti běžným hračkám dával Tomáš přednost spíše šroubkům, náradí a nejrůznějším přístrojům, jež s oblibou rozkládal.

V necelých třech letech se Tomáš naučil skládat osmdesáti pěti dílné puzzle mapy Skandinávie a zároveň dokázal poznat, kde jsou např. Lofoty. Matka rovněž vzpomíná na to, jak ji syn neustále opravoval „když jsem o něčem řekla, že je to modré, opravil, že světle modré“

Velmi brzy rozeznával barvy, nebavily ho klasické pohádky (s výjimkou Macha a Šebestové). Před spaním mu matka četla o dinosaurech, zmiňuje například historku, když vyprávěla, jak se Dimetrodon kamarádil s Tyrannosaurom rexem, namítl Tomáš, že se nemohli kamarádit, protože Dimetrodon žil v permu a Tyrannosaurus rex ve svrchní křídě.

Vzhledem k tomu, že se rodiče začali obávat, aby se Tomáš ve škole nenudil, snažili se cíleně nezabývat psaním a počítáním. „Jen jsem odpovídala, když se zeptal a když po třetím roce pořád chtěl vědět písmenka, ukázala jsem mu azbuku a řeckou abecedu.“ Výsledek byl, že ještě než šel Tomáš do školy, popisoval elektrické obvody, které kreslil, azbukou.

Identifikace

Rodiče dlouho nevěděli, že Tomáš patří mezi mimořádně nadané děti, až do nástupu do první třídy základní školy. Podle slov matky netušili, že nějaké mimořádně nadané děti vůbec existují.

Školní prostředí dítěte

Následkem chřipky se u Tomáše projevilo autoimunitní svalové onemocnění, otékaly mu klouby a byl neustále hodně unavený. Situace postavila rodiče před rozhodnutí, zda zařadit syna do běžného kolektivu nebo spíše vyhovět jeho potřebám. Po důkladném zvážení jej ponechali doma a snažili se ho rozvíjet v rámci svých možností.

Tomáš nastoupil do školy téměř v sedmi letech, protože je narozený na podzim. Velmi se těšil, když mu matka popsala, co vše se ve škole dozví. Problém ovšem tkvěl v tom, že fyzika a chemie, předměty jeho zájmu, se prvních šest let neučí, což ho velmi zklamalo. Navíc chtít po něm, aby chodil do první třídy s dětmi, které trénují čtení, psaní a počty, když tohle už dávno zvládl a namísto toho si láme hlavu nad vznikem vesmíru, přirovnává matka k tomu, jakoby někdo chtěl po dospělém, aby začal chodit do mateřské školy a opakoval říkanky.

Ze začátku zvažovali rodiče přeskočení ročníku, ale nakonec usoudili, že to není nejlepší řešení. Obávali se jednak nebezpečí šikany, jednak toho, že výukové metody ve vyšším ročníku neodpovídají věku mladšího dítěte. O tom se ostatně sami přesvědčili, když vzali Tomáše do technického kroužku, kde byli mnohem starší chlapci než on. Na dotazy dokázal sice Tomáš odpovědět lépe než oni, ale rychlosti zápisu, který jim vedoucí kroužku diktovala, nestačil. Ačkoliv rodiče nebyli příznivci domácího vzdělávání, přimělo je synovo onemocnění k tomu, aby matka se synem zůstala doma a vzdělávala ho částečně touto formou.

Od třetí třídy byl Tomáš oficiálně zapsán ve třídě s rozšířenou výukou jazyků, konkrétně francouzštiny. Díky tomu, že matka francouzštinu vystudovala jako jeden z oborů na vysoké škole, mohla mu zprostředkovat i výuku tohoto jazyka. Šlo mu to dobře, přestože se zaměřuje spíše na technické obory. Složitější fyzikální problematiku mu vysvětlovali dopodrobna příbuzní a známí rodiny.

Prvních pět let synovy školní docházky popisuje matka jako tápání, protože dříve pro školy neexistovala metodologie, která by určila, jak s nadaným dítětem zacházet. Přestože byl tedy Tomáš zapsán v dobré škole a jeho paní učitelka se snažila, považoval dlouho povinnou školní docházku za něco, co ho zdržuje, a své oblíbené předměty - fyziku a chemii se učil doma.

V současnosti chodí Tomáš na soukromé Mensa gymnázium, které se specializuje právě na vzdělávání mimořádně nadaných dětí s IQ nad 130. Má vytvořený individuální vzdělávací plán podle svých potřeb, kdy kupříkladu na fyziku může docházet s vyšším ročníkem na Matematicko-fyzikální fakultu Univerzity Karlovy. Také učitele hodnotí matka jako výborné.

Vztahy dítěte

Tomáš se neměl o čem bavit se svými vrstevníky, situace se zlepšila až nyní, kdy má spolužáky na srovnatelné úrovni a s podobnými zájmy. V tomto kolektivu je spokojený. Navíc si našel kamaráda, který je rovněž velký fanoušek fyziky a chemie a společně se baví různými pokusy.

Vztahy mezi sourozenci

Tomáš je jedináček, nemá sourozence.

Výchova

K výchově se matka vyjadřuje, že je dobré pokusit se stanovit alespoň nějaká pravidla. V jejich případě je to například zásada, že na jídelním stole se pokusy zásadně nedělají. „Dřív jsem říkala, omluvte, že máme nepořádek, pak už jen nešlápněte na něco.“, popisuje posouvání mantinelů matka.

Rodiče

Rodiče mezi sebou neměli spory, které by se týkali Tomášova nadání.

Volný čas rodiny

Odmalička se matka Tomášovi musela hodně podřizovat a to hlavně vůli jeho zdravotnímu stavu, který dodnes chod rodiny velmi výrazně ovlivňuje. Dokonce natolik, že matka musela odejít z velmi zajímavého zaměstnání. Bylo to prý dost náročné, ale chvílemi také moc hezké, neboť Tomášem byla docela zábava a matku bavilo mu pořád něco vymýšlet. Na sebe začala mít trochu více času až v posledních dvou letech.

Blízká rodina

Rodiče se setkávali s poznámkami prarodičů ve stylu "Už ZAS nejde do školy?" Také měli ze začátku tendenci radit rodičům s výchovou – například navrhovali nechat Tomáše

unavit, aby lépe spal, přestože to na něj mělo zcela opačný efekt. Díky jednotnému přístupu Tomášových rodičů, prarodiče časem usoudili, že to s Matyášem jinak nejde, přijali ho takového, jaký je a hodně ho (i rodiče) podporovali. Dědeček s Tomášem například rád probírá moderní i starší dějiny, politiku - to, co je oba zajímá.

Vnější podpora rodiny nadaného dítěte

Ze začátku rodičům nejvíce pomohla paní psycholožka Eva Vondráková a její Klub rodičů nadaných dětí při Společnosti pro talent a nadání, který matka navštěvuje dodnes. Oceňuje, že zde o problematice nadání přednáší i odborníci (psychologové, pedagogové) a jako nesmírně užitečnou hodnotí možnost setkání se s kazuistikami jiných nadaných dětí a výměnu zkušeností s ostatními rodiči. Jako skvělé hodnotí matka i rady od slovenské psycholožky a ředitelky Školy pre mimoriadne nadané deti v Bratislavě dr. Jolany Laznibatové.

Pro potřeby školy se rodiče vydali i do dvou různých pedagogicko-psychologických poraden, které se ovšem neprojeví příliš fundovaně.

Kromě toho se rodiče setkali s rozličnými radami od nejrůznějších lidí, kolikrát ne zcela použitelnými. Podle matky byly nejhorší rady od psycholožek, které o nadaných dětech moc nevěděly. „Jejich škála hodnocení byla pestrá - od nevychovaného spratka přes psychosomatického pacienta po počínající schizofrenii.“

8. 7 Výsledky výzkumu

1. CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE

Charakteristika nadaného dítěte je velmi důležitou kategorií, ze které čerpáme všemožné informace o dítěti. Díky údajům, které jsme hned v úvodu rozhovoru z této kategorie získali, si dokážeme vytvořit o dítěti obrázek a lze tak lépe proniknout do situace rodiče, který takové dítě vychovává. Zjišťovali jsme tedy zájmy dítěte, projevy nadání od nejtítlejšího věku, jeho problémy, odlišnosti či podobnosti s ostatními dětmi, dysfunkce nebo handicap, zdali dítě zvládá dobře změny a praktické nároky života apod. Mezi dětmi se nejčastěji vyskytovali chlapci s matematickým nadáním. Zpravidla se jejich nadání projevilo již v batolecím věku, tyto projevy byly však v souvislosti s individualitou každého dítěte odlišné. Jednalo se o netradiční vyjádření vzhledem k věku dítěte – například časně čtenářství, neobvyklé vyjadřování, rozsáhlé počtářské dovednosti apod. Problémy, o kterých rodiče informovali, spočívaly ponejvíce v tom, že dítě nezapadlo do klasické představy o hodném a pozorném žáku. Nejčastěji byly příčinou nuda a neschopnost učitelů dítě zaujmout. Ze dvou rozhovorů vyplynulo, že se jedná o dítě s „dvojí výjimečností“ - šlo o souběh nadání s dyslexií či hyperaktivitou.

2. Identifikace nadání

Neobvyklosti projevů nadaného dítěte si zpravidla rodiče všimnou již od jeho raného věku. Ne vždy ale pochopí, že se jedná o nadání. Nejčastěji je nadání identifikováno v pedagogicko-psychologických poradnách na základě výsledků z provedených vyšetření.

3. Školní prostředí

V rámci školního prostředí dítěte pro nás bylo důležité zjistit, zda se dítě těšilo na školní docházku, podle kterých kritérií rodiče školu vybírali, jak hodnotí komunikaci s učiteli a jejich povědomí o nadání. Také jsme se dotazovali na vztahy nadaného dítěte se spolužáky i učiteli, jeho konflikty s nimi. Zajímalo nás i to, zda v rámci výuky uplatňuje dítě individuální vzdělávací plán, jestli zvládá učivo a domácí přípravu a také soulad věku se studovaným ročníkem. Ve všech odpovědích rodiče potvrdili, že školu pro své dítě vybírali vždy s ohledem na jeho nadání. Také u všech dětí se objevovaly problémy se školou, nejčastěji proto, že se při výuce nudily. Zhruba polovina nadaných dětí má pro svou výuku

sestavený individuální vzdělávací plán. Dvě z devíti dětí přeskočili ročník a chodí do třídy s o rok staršími spolužáky. Konflikty se spolužáky nebo učiteli jsou vždy výsledkem interakce každého dítěte. Je ale pravidlem, že již od mateřské školy se rodiče setkávají s učiteli, kteří nejsou dostatečně fundovaní v oblasti nadání, což se projevuje ve vztahu k dítěti. Otázka shody s učiteli rodiče obvykle ve velké míře trápí.

4. Vztahy dítěte

Otázky ohledně vztahů dítěte směřovali k tomu, abychom mohli posoudit, jestli je dítě samotářské, jakým způsobem se projevuje v kolektivu, zda se zajímá o ostatní děti svého věku nebo je spíše samotářské. Kromě jedné z oslovených rodin se ukázalo, že nadané děti mají obzvláště v předškolním a mladším školním věku nedostatek sociálních kontaktů. Nejčastěji je to dáno tím, že si s dětmi svého věku nemají o čem popovídat a tak bývají osamělejší. Jinou běžnou zkušeností je upřednostňování starších kamarádů či dospělých osob oproti vrstevníkům. Pokud se však dítě dostalo do kolektivu sobě podobných dětí (spolužáci na výběrových gymnáziích), kamarády si našlo. U některých dětí vplynuly na povrch i problémy s autoritami.

5. Vztahy mezi sourozenci

Vztahy mezi sourozenci byly vesměs dobré. Rodiče zmiňovali, že se jejich děti mají rádi. Zpravidla se také škádlili a měli vlastní sourozenecké třeňky. U jedné rodiny nebylo možné vztahy hodnotit, neboť nadaný syn byl jedináček. Jedna z matek připustila, že si sourozenci příliš nerozumí, což přičítá odlišnosti jejich povah a žárlení ze strany mladšího z nadaných bratrů.

6. Výchova

Z hlediska výchovy jsme se rodičů dotazovali, na koho z nich výchova nadaného dítěte spíše dopadá. Zda ji považují za vyčerpávající, a jakou zátěž ve vztahu k nadání sebou nese (časovou, psychickou, finanční). Také pro nás bylo důležité zjistit, jaký styl výchovy rodiče uplatňují. Dozvěděli jsme se, že výchova leží vždy více na bedrech matky. Často je to dáno i tím, že je doma na mateřské dovolené s mladším sourozencem dítěte. Žádný z rodičů se neoznačil za přísného. Většina uváděla, že má dítě stanovené hranice a řád. Všechny oslovené matky vidí ve výchově nadaného velkou časovou i psychickou zátěž. Časovou proto, že nadané dítě obvykle vyžaduje maximum pozornosti ze strany rodičů,

psychickou z toho důvodu, neboť kromě zvýšeného zájmu, kterého se dítě dožaduje, s sebou navíc přináší nadání dítěte přidružené problémy, jež je třeba často a opakovaně řešit. Otec nadaných dětí si netroufl náročnost výchovy hodnotit, protože ji neumí srovnat s jinými rodinami.

7. Rodiče

U této kategorie nás zajímal přístup rodiny k nadání, jak se k němu staví, zda jej přijímají, dávají mu nějakou váhu nebo ho nepovažují za důležité. Také jsem chtěl vědět, zda má nadání dítěte nějaký vliv na rodičovské soužití, jestli mezi rodiči vznikají z tohoto důvodu nějaké spory a zda se rodiče shodnou na vedení dítěte. Kromě dvou matek nikdo z rodičů nepřiznal nesrovnalosti v manželství, které by byly zapříčiněny právě nadáním dítěte. Ale u druhé z respondentek byla na vině spíše hyperaktivita, kterou chlapec trpí. V otázkách výchovy se všichni z dotázaných se svými partnery shodnou.

8. Volný čas rodiny

Zde nás zajímalo, zda rodina vůbec disponuje nějakým volným časem, pokud ano, jak jej tráví a také jsme se chtěli dozvědět, jestli se rodina přizpůsobuje zájmům svého nadaného člena či pro ně jeho nadání nemá zvláštní význam. Z rozhovorů vyplynulo, že polovina respondentů nemá nebo v období od narození dítěte do jeho mladšího školního věku neměla žádný volný čas. Druhá polovina dotazovaných rodičů se nedomnívá, že by volný čas jejich nebo celé rodiny byl významně ovlivněn nadáním dítěte a tráví ho běžným způsobem.

9. Blízká rodina

Blízkou rodinou jsme měli na mysli nejbližší příbuzné – prarodiče dětí, jejich tety, strýce apod. Chtěli jsme se dozvědět, jak příbuzní berou a přijímají nadané dítě, zda rodiče poučují a dávají rady, jakým způsobem dítě vést, jestli souhlasí s rodičovským vedením a stylem výchovy, případně jestli rodiče za jejich přístup kritizují. Z odpovědí rodičů vyplývá, že je běžná kritika rodičů. Někdy se příbuzní domnívají, že vedou své děti příliš přísně, jindy, že je rozmazlují. Ve většině případů se ovšem dítě snaží brát takové, jaké je a podle rodičů se na jejich vztahu k němu nadání dítěte nepodílí. U jedné rodiny jsme se setkali s obdivem vůči tomu, jak dítě a povinnosti kolem něho zvládá.

10. Vnější podpora rodiny nadaného dítěte

U tohoto okruhu jsme se ptali, zda mají rodiče podporu v nějaké organizaci, kdo jim z vnějšku pomáhá s nadaným dítětem, jestli se stýkají i s jinými rodiči nadaných dětí či navštěvují Kluby rodičů nadaných dětí a také co očekávají od institucí zapojených do problematiky nadání a jaká je realita. Z rozhovorů vyplynuly prakticky dvě podpory rodiny z vnějšího světa, tzn. mimo okruh příbuzných. První z nich je Klub rodičů působící při Společnosti pro talent a nadání. Klub vede PhDr. Eva Vondráková, jež se dlouhodobě zabývá problematikou nadaných dětí a právě její jméno figurovalo v rozhovorech několikrát. Za nesmírně užitečnou považují rodiče jak možnost získání rad, tipů doporučení z řad odborníků, ale také výměnu zkušeností s ostatními rodiči a možnost sdílení svých radostí a především strastí, které je při výchově nadaného dítěte doprovázejí. Druhou zmiňovanou podporou jsou pedagogicko-psychologické poradny. U nich však již kladné hodnocení není zcela jednoznačné, část rodičů si spolupráci chválí, nicméně druhá část má vyhraněné názory a stěžuje si na nevědomost tamních pracovníků.

9 DISKUZE K VÝZKUMU

V této části bychom se chtěli podrobněji vyjádřit k provedenému výzkumnému šetření. Zamyslet se nad jeho průběhem a výsledky. Nebylo naším cílem vytvořit podrobné případové studie nadaných dětí, naopak jsme se snažili od rodičů získat ty informace, které budou korespondovat s potřebami našeho výzkumu. Proto jsme také data plynoucí z jednotlivých rozhovorů zpracovali do podoby kazuistických zlomků, jež problematiku dobře vystihují. Každý takový rodinný případ jsme mezi sebou vzájemně porovnali, čímž jsme vytvořili kategorie, do kterých jsme zkušenosti rodičů shrnuli.

Kdo by se domníval, že nadané děti tvoří jednotnou skupinu, byl by překvapen, jaká rozmanitost se u nich projevuje. Proto bylo nutné v našem výzkumu zjistit nejprve charakteristiky nadaných dětí, které rodiče vychovávali. Díky údajům, které jsme hned v úvodu rozhovoru z této kategorie získali, jsme si dokázali vytvořit o dětech obrázek a mohli tak lépe proniknout do situace rodiče, který takové děti vychovává. Zjišťovali jsme tedy zájmy dítěte, projevy nadání od nejtělejšího věku, jeho problémy, odlišnosti či podobnosti s ostatními dětmi, dysfunkce nebo handicap, zdali dítě zvládá dobře změny a praktické nároky života apod. Mnohdy jsme byli překvapeni, jak rodiče popisují své dítě. Najednou se před námi zhmotňoval obraz dítěte, který jsme znali jen ze studia odborné literatury. Rovněž se nám tím dostalo potvrzení, že informace, které přinášíme v teoretické části naší práce, jsou založeny na skutečnosti a nejedná se jen o vymyšlený konstrukt dítěte.

V rámci **školního prostředí dítěte** pro nás bylo důležité zjistit, zda se dítě těšilo na školní docházku, podle kterých kritérií rodiče školu vybírali, jak hodnotí komunikaci s učiteli a jejich povědomí o nadání. Také jsme se dotazovali na vztahy nadaného dítěte se spolužáky i učiteli, jeho konflikty s nimi. Zajímalo nás i to, zda v rámci výuky uplatňuje dítě individuální vzdělávací plán, jestli zvládá učivo a domácí přípravu a také soulad věku se studovaným ročníkem. Ačkoliv rodiče vždy vybírali školu s ohledem na nadání svého dítěte, ukázalo se právě školní prostředí jako největší problém v životě dítěte a potažmo i rodiče. Děti zpravidla klasickou školní docházku vůbec neuznávaly a zdá se, že by byly nejspokojenější, když by je rodiče vzdělávali doma, ovšem za předpokladu, že by dokázali zodpovědět jejich náročné otázky. Děti obvykle ve škole trpěly nudou, i v případech, kdy

měly vytvořený individuální vzdělávací plán. Někdy také měli problémy se zvládnutím učiva, například po přestoupení na náročnější gymnázium se ukázalo, že nemají vytvořený systém školní přípravy. Na specializovaných gymnáziích docházelo po počátečním přizpůsobení k ocenění stylu výuky. Děti si tu pak většinou našli i kamarády, kteří jsou na podobné intelektuální úrovni a mohou tak spolu komunikovat o věcech, které je zajímají. Konflikty se spolužáky nebo učiteli jsou vždy výsledkem interakce každého dítěte. Je ale pravidlem, že již od mateřské školy se rodiče setkávají s učiteli, kteří nejsou dostatečně fundovaní v oblasti nadání, což se projevuje ve vztahu k dítěti. Otázka shody dítěte či jeho rodiče s učiteli respondenty dosti často trápila.

Otázky ohledně **vztahů dítěte** směřovali k tomu, abychom mohli posoudit, jestli je dítě samotářské, jakým způsobem se projevuje v kolektivu, zda se zajímá o ostatní děti svého věku nebo je spíše samotářské. Také v tomto ohledu se výpovědi rodičů rozcházel. I když z větší části připouštěli, že v předškolním věku si jejich dítě s ostatními vrstevníky nemělo pro rozdílné zájmy co říct a hlavně v mateřských školách bylo na okraji kolektivu. Některé z rodičů mrzelo, že jejich dítě nemá kamaráda, druzí se s tímto problémem nesešli. Obecně lze říct, že sociální zralost u nadaných dětí není jednotná, přesto jsme si všimli tendence navazovat přátelské vztahy spíše se staršími dětmi nebo vstupovat do netypických kontaktů s dospělými lidmi. Někteří rodiče si musí zvyknout na to, že se jejich děti necítí být méně hodnotní oproti dospělým. To se projevuje různě, jedno dítě například i v devíti letech tykalo všem lidem bez rozdílu věku, další nesneslo, když se k němu ostatní chovali jako k malému, kontrolovali jeho školní pomůcky a podobně.

V rámci vztahů se sourozenci jsme předpokládali, že se u dětí vyskytne problém žárlivosti. Na něj poukázala však jen jediná matka, ostatní z rodičů zdůrazňovali, že ke svým dětem přistupovali rovnostářsky a nyní sklízí ovoce svých snah. Tito rodiče měli velkou radost z toho, že si jejich děti vzájemně rozumí a dokážou si pomoci a podpořit se.

Z hlediska **výchovy** jsme se rodičů dotazovali, na koho z nich výchova nadaného dítěte spíše dopadá. Zda ji považují za vyčerpávající, a jakou zátěž ve vztahu k nadání sebou nese (časovou, psychickou, finanční). Také pro nás bylo důležité zjistit, jaký styl výchovy rodiče uplatňují. Dozvěděli jsme se, že výchova leží vždy více na bedrech matky. Často je to dáno i tím, že je doma na mateřské dovolené s mladším sourozencem dítěte. Žádný z rodičů se neoznačil za přísného. Většina uváděla, že má dítě stanovené hranice a řád.

Všechny oslovené matky vidí ve výchově nadaného velkou časovou i psychickou zátěž. Časovou proto, že nadané dítě obvykle vyžaduje maximum pozornosti ze strany rodičů, psychickou z toho důvodu, neboť kromě zvýšeného zájmu, kterého se dítě dožaduje, s sebou navíc přináší nadání dítěte přidružené problémy, jež je třeba často a opakovaně řešit. Otec nadaných dětí si netroufl náročnost výchovy hodnotit, protože ji neumí srovnat s jinými rodinami.

U kategorie **rodičů** nás zajímal přístup rodiny k nadání, jak se k němu staví, zda jej přijímají, dávají mu nějakou váhu nebo ho nepovažují za důležité. Také jsme chtěli vědět, zda má nadání dítěte nějaký vliv na rodičovské soužití, jestli mezi rodiči vznikají z tohoto důvodu nějaké spory a zda se rodiče shodnou na vedení dítěte. Z odpovědí rodičů vyplynulo, že děti potřebují povětšinou zcela individuální přístup. Po rodičích vyžadují, aby respektovali jejich názory a argumenty. Oceňují komunikaci na partnerské úrovni a jsou velmi citliví na autoritativní přístup.

V této oblasti nás také zaujaly partnerské vztahy mezi rodiči nadaných dětí. Předem jsme se domnívali, že výrazná osobnost bude u rodičů vyvolávat nestejně pochopení a shodu v přístupu. Mysleli jsme si, že například matky by mohli vycházet dětem více vstřícně a otcové by je za to mohli kritizovat. Nebo by mohlo dojít k rozepřím ohledně finančního zabezpečení domácnosti, když vydělávající byl zpravidla jen jeden z rodičů. K našemu údivu se však nikdo ke sporům a hádkám nepřiznal. Respondenti naopak konstatovali, že jsou si s partnery oporou a v otázkách výchovy dítěte se shodnou. Pouze jedna matka zmínila krátké období, kdy na ni byla tíha obstarání rodiny a ona nezvládala stíhat s dítětem všechny povinnosti, na kterých s původně s manželem dohodli, za což u něj sklídila kritiku. Jedna z respondentek uvedla, že slouží někdy jako filtr při neshodách otce a dítěte, vinu ale nedávala nadání dítěte, nýbrž ji svalovala na jeho projevy hyperaktivity.

Dále nás zajímal **volný čas rodiny**, zda rodina vůbec disponuje nějakým volným časem, pokud ano, jak jej tráví a také jsme se chtěli dozvědět, jestli se rodina přizpůsobuje zájmům svého nadaného člena či pro ně jeho nadání nemá zvláštní význam. Někteří nepřikládali nadání dítěte na volný čas rodiny vliv. Jiní zmiňovali, že se nadaným dětem přizpůsobují ve výběru lokality na dovolené nebo se snaží ve volném čase jeho nadání podporovat. Většina respondentů souhlasila s tím, že především v průběhu mladšího

školního věku dítěte neměli žádný volný čas a nemohli se věnovat svým koníčkům a zálibám.

Blízkou rodinou jsme měli na mysli nejbližší příbuzné - prarodiče dětí, jejich tety, strýce apod. Chtěli jsme se dozvědět, jak příbuzní berou a přijímají nadané dítě, zda rodiče poučují a dávají rady, jakým způsobem dítě vést, jestli souhlasí s rodičovským vedením a stylem výchovy, případně jestli rodiče za jejich přístup kritizují. Vyšlo najevo, že příbuzní se obvykle snaží uplatňovat své názory ohledně výchovy běžných dětí na případ nadaného dítěte. Tento přístup ovšem dítě zpravidla odmítá. Pokud mají příbuzní příležitost trávit s dítětem pravidelně svůj volný čas, zpravidla jej přijmou takové, jaké je, se všemi jeho specifiky. V případě řídkých kontaktů však dochází často ke kritice rodičů i nadaných dětí. Kritika je nejednotná a příbuzní paradoxně považují styl výchovy jednou za autoritativní, jindy za příliš liberální.

U okruhu „**vnější podpora nadaného dítěte**“ jsme se ptali, zda mají rodiče podporu v nějaké organizaci, kdo jim z vnějšku pomáhá s nadaným dítětem, jestli se stýkají i s jinými rodiči nadaných dětí či navštěvují Kluby rodičů nadaných dětí a také co očekávají od institucí zapojených do problematiky nadání a jaká je realita.

Polovina respondentů byli rodiče navštěvující Klub rodičů zřízený psycholožkou Evou Vondrákovou při Společnosti pro talent a nadání. Doktorka Vondráková se problematikou nadaných dětí dlouhodobě zabývá a rodiče velmi oceňovali její angažovanost při práci s nadanými. Jedna maminka se mimochodem svěčila s tím, že když byl její syn mladší, volala paní psycholožce i několikrát denně s žádostí o radu. Za nesmírně užitečnou považují rodiče jak možnost získání rad, tipů doporučení z řad odborníků, ale také výměnu zkušeností s ostatními rodiči a možnost sdílení svých radostí a především strastí, které je při výchově nadaného dítěte doprovázejí.

Ve dvou případech viděli podporu při výchově a vedení svého nadaného potomka v pedagogicko-psychologické poradně. Ostatní rodiče však s touto institucí měli nedobré zkušenosti a stěžovali si na neodborný přístup. Zřejmě záleží na konkrétních pracovnících, na které rodiče narazili. Pedagogicko-psychologické poradny byly také nejčastější institucí, kde bylo dětem jejich nadání identifikováno. Vyjádření poradny je vyžadováno ze strany školy, která na jeho vyjádření vytváří pro nadaného žáka individuální vzdělávací plán.

Výzkum poukázal na nejednotnost v péči o nadané děti. Souhlasíme s názorem slovenské psychologičky Jolany Laznibatové, která upozorňuje na potřebu zřídit poradnu pro nadané děti. Neboť rodiče často jen náhodou narazí na odborníka, který je schopen poradit v této oblasti, přitom stále více rodičů i učitelů vyžaduje odbornou psychologickou a metodologickou pomoc. Tato odbornice také doporučuje zřídit národní Centrum pro nadání a talent, které by celostátně zabezpečilo a koordinovalo péči o nadané děti. (Laznibatová, 2003)

Vzhledem k charakteru práce je pochopitelné, že zde prezentované zjištění mohou zahrnovat i některá zkreslení. Ač bylo naší snahou minimalizovat negativní faktory a možné nedostatky získaných informací, nelze k nim přistupovat jako k absolutně platným. Při interpretaci dat je třeba si uvědomit zejména následující nástrahy. Za prvé se jedná o data získaná pouze od těch rodičů, kteří se rozhodli poskytnout nám interview a svěřit se s běžnými, každodenními zkušenostmi i intimnějšími problémy, jež nadání jejich dítěte provází. Nelze je tedy promítat a absolutně generalizovat na celou populaci rodičů nadaných dětí. Jsou platné pro každého rodiče a jeho rodinu, ale i tady záleží na interpretaci skutečnosti. Navíc každé (nejen nadané) dítě je originální svou osobností i projevy, kolik dětí, tolik zkušeností, nadto každou zkušenost je možné interpretovat různě. Záleží na úhlu pohledu a také i charakteristice a sklonům rodiče. Dále není jisté, že jsme vzhledem k omezenému souboru respondentů vystihli veškerá specifika rodičovství. Je možné, že existují rodiče, kteří mají další zkušenosti, jež se v naší práci nevyskytují. Rovněž si uvědomujeme fakt, že všichni z oslovených rodičů vychovávali nadané chlapce. Dá se předpokládat, že rodiče nadaných dcer se mohou potýkat s jinými problémy. Upozorňujeme proto, že všechny získané závěry jsou vhodné k dalšímu zkoumání a ověřování. V dalším, pokračujícím výzkumu by mohlo být zajímavé pokusit se do šetření zapojit rodiče nadaných dívek či jiných specifických skupin. Uplatnění našich výsledků spatřujeme jednak pro potřeby poradenské praxe a také se domníváme, že mají dobrou informační využitelnost pro odborníky zabývající se prací s nadanými dětmi.

ZÁVĚR

Na tomto místě konstatujeme nejdůležitější výsledky našeho výzkumu. Mezi dětmi oslovených rodičů se nejčastěji vyskytovali chlapci s matematickým nadáním. Zpravidla se jejich nadání projevilo již v batolecím věku, tyto projevy byly však v souvislosti s individualitou každého dítěte odlišné. Jednalo se o netradiční vyjádření vzhledem k věku dítěte – například časně čtenářství, neobvyklé vyjadřování, rozsáhlé počtářské dovednosti apod. Problémy, o kterých rodiče informovali, spočívaly ponejvíce v tom, že dítě nezapadlo do klasické představy o hodném a pozorném žáku. Nejčastěji byly příčinou nuda a neschopnost učitelů dítě zaujmout. Ze dvou rozhovorů vyplynulo, že se jedná o dítě s „dvojí výjimečností“ - šlo o souběh nadání s dyslexií či hyperaktivitou.

Neobvyklosti projevů nadaného dítěte si zpravidla rodiče všimli již v jeho raném věku. Ne vždy si ale byli vědomi toho, že se jedná o nadání. Nejčastěji bylo nadání identifikováno v pedagogicko-psychologických poradnách na základě výsledků z provedených vyšetření.

Ve všech odpovědích rodiče potvrdili, že školu pro své dítě vybírali vždy s ohledem na jeho nadání. Také u všech dětí se objevovaly problémy se školou, nejčastěji proto, že se při výuce nudily. Zhruba polovina nadaných dětí má pro svou výuku sestavený individuální vzdělávací plán. Dvě z devíti dětí přeskočili ročník a chodí do třídy s o rok staršími spolužáky. Konflikty se spolužáky nebo učiteli jsou vždy výsledkem interakce každého dítěte. Je ale smutným pravidlem, že již od mateřské školy se rodiče setkávají s učiteli, kteří nejsou dostatečně fundovaní v oblasti nadání, což se projevuje ve vztahu k dítěti. Otázka shody s učiteli rodiče obvykle ve velké míře trápí.

Kromě jedné z oslovených rodin se ukázalo, že nadané děti mají obzvláště v předškolním a mladším školním věku nedostatek sociálních kontaktů. Nejčastěji je to dáno tím, že si s dětmi svého věku nemají o čem popovídat a tak bývají osamělejší. Jinou běžnou zkušeností je upřednostňování starších kamarádů či dospělých osob oproti vrstevníkům. Pokud se však dítě dostalo do kolektivu sobě podobných dětí (spolužáci na výběrových gymnáziích), kamarády si našlo. U některých dětí vyplynuly na povrch i problémy s autoritami, které musí jejich rodiče řešit.

Vztahy mezi sourozenci byly vesměs dobré. Rodiče zmiňovali, že se jejich děti mají rádi, na což byli právem pyšní. Zpravidla se děti mezi sebou také škádlily a měli sourozenecké třenice. U jedné rodiny nebylo možné vztahy hodnotit, neboť nadaný syn byl jedináček. Jedna z matek připustila, že si sourozenci příliš nerozumí, což přičítá odlišnosti jejich povah a žárlení ze strany mladšího z nadaných bratrů.

Z odpovědí rodičů jsme se dozvěděli, že výchova leží vždy více na bedrech matky. Často je to dáno i tím, že je doma na mateřské dovolené s mladším sourozencem dítěte. Všechny oslovené matky vidí ve výchově nadaného velkou časovou i psychickou zátěž. Časovou proto, že nadané dítě obvykle vyžaduje maximum pozornosti ze strany rodičů, psychickou z toho důvodu, neboť kromě zvýšeného zájmu, kterého se dítě dožaduje, s sebou navíc přináší nadání dítěte přidružené problémy, jež je třeba často a opakovaně řešit. Otec nadaných dětí si netroufl náročnost výchovy hodnotit, protože ji neumí srovnat s jinými rodinami. Žádný z rodičů se neoznačil za přísného. Většina uváděla, že má dítě stanovené hranice a řád.

Kromě dvou matek nikdo z rodičů nepřiznal nesrovnalosti v manželství, které by byly zapříčiněny právě nadáním dítěte. Ale u druhé z respondentek byla na vině spíše hyperaktivita, kterou chlapec trpí. V otázkách výchovy se všichni z dotázaných se svými partnery shodnou.

Z rozhovorů vyplynulo, že polovina respondentů nemá nebo v období od narození dítěte do jeho mladšího školního věku neměla žádný volný čas, ve kterém by se mohla věnovat svým zájmům a koníčkům. Druhá polovina dotazovaných rodičů se nedomnívá, že by volný čas jejich nebo celé rodiny byl významně ovlivněn nadáním dítěte a tráví ho běžným způsobem.

Z odpovědí rodičů také vyplynulo, že je běžná kritika rodičů ze strany příbuzných. Někdy se příbuzní domnívají, že vedou své děti příliš přísně, jindy, že je rozmazlují. V každém případě je takový přístup pro rodiče zatěžující a vede k dalším stresům v jejich životě. Ve většině případů se ovšem dítě snaží brát takové, jaké je a podle rodičů se na jejich vztahu k němu nadání dítěte nepodílí. U jedné rodiny jsme se setkali s obdivem vůči tomu, jak dítě a povinnosti kolem něho zvládá.

Z rozhovorů vplynuly prakticky dvě podpory rodiny z vnějšího světa, tzn. mimo okruh příbuzných. První z nich je Klub rodičů působící při Společnosti pro talent a nadání. Druhou zmiňovanou podporou jsou pedagogicko-psychologické poradny. U nich však již kladné hodnocení není zcela jednoznačné, část rodičů si spolupráci chválí, nicméně druhá část má vyhraněné názory a stěžuje si na nevědomost tamních pracovníků.

SOUHRN

Hlavním důvodem pro zpracování předkládané diplomové práce bylo zaujetí tematikou rodičovství nadaných dětí, která doposud není dostatečně zpracována. Zvláště v České republice mají rodiče jen kusé informace o tom, co obnáší výchova a péče o nadaného potomka. Rovněž zdroje formální pomoci, jsou omezené. Při zpracování tématu diplomové práce jsme vycházeli z dostupných literárních i jiných pramenů vztahujících se k problematice nadání.

Diplomovou práci jsme rozčlenili na teoretickou a empirickou část. V teoretické části jsme se zabývali tématem nadání, vymezili jsme nezbytné názvosloví a základní pojmy, uvedli definice a modely nadání. Dále jsme se věnovali charakteristice nadaných dětí, seznámili čtenáře s mýty a problémy, jež nadání provází. Popsali jsme proces identifikace nadání u dítěte. Zpracovali jsme také kapitulu o rodičovství a rodině, která je přirozeným prostředím nadaného dítěte. Ve zbývající úseku teorie jsme představili rodičovské skupiny a organizace, které rodičům nadaných dětí mohou poskytnout odbornou či laickou pomoc.

Práce si kladla za cíl zjistit specifika rodičovství nadaných dětí, dále vyjasnit realitu výchovy nadaného dítěte a pochopit faktory ovlivňující soužití s takovým dítětem. K tomuto účelu jsme zformulovali několik podpůrných výzkumných otázek. Otázky byly součástí rozhovoru. Pro tento typ šetření se nám nejvíce zalíbil tzv. rozhovor pomocí návodu, umožňující vytvořit přirozenou atmosféru situace dotazování a současně položit všechny potřebné dotazy.

Otázky směřovaly do několika tematických okruhů. Zjišťovali jsme charakteristiku nadaného dítěte, údaje ohledně rodičů, výchovného stylu, blízké rodiny, školního prostředí dítěte, vztahů dítěte k ostatním vrstevníkům, svým sourozencům, ale i dospělým. Dále jsme kladli otázky ohledně volného času rodiny a vnější podpory, kterou rodiče přijímají od organizací a spolků zapojených do problematiky nadání.

Celkový obraz rodiny nám v některých případech pomohla odkrýt i metoda studia artefaktů založená na analýze dostupných podkladů předložených samotnými rodiči nebo získanými ze sdělovacích prostředků, ve kterých se prezentoval některý z členů rodiny.

Zkoumaný soubor tvořili rodiče nadaných dětí. Našimi respondenty se v polovině případů staly rodiče z Klubu rodičů nadaných dětí při Společnosti pro talent nadání v Praze, kam nás pozvala předsedkyně Společnosti. Druhou polovinu respondentů jsme získali prostřednictvím osobních kontaktů. Jednalo se celkem o šest rodičů – pět žen a jednoho muže, nejčastěji ve věkovém rozpětí 35 – 39 let, s převahou vysokoškolského vzdělání.

Prostřednictvím námi zpracovaných případů či kazuistických zlomků, jsme vytvořili nárys skutečné reality rodičů nadaných dětí. Na základě další analýzy a zpracování získaných dat jsme shrnuli zjištěné informace a vytvořili tak vhled do této problematiky. Hlavními nalezenými skutečností je potvrzení domněnky, že pro většinu rodičů je výchova a péče nadměrně zatěžující jak po stránce časové, tak i psychické. Každé nadané dítě je jedinečné se svými zvláštnostmi, přesto však obecně lze říct, že požaduje vstřícný individuální přístup nejen od svých rodičů, ale i učitelů. Právě otázka školního vzdělávání přinášela dítěti a tedy i rodičům největší nepříjemnosti. Rodiče shodně považovali pedagogy především mateřských a základních škol za nedostatečně fundované v oblasti nadání. Rodiče všeobecně sdělovali, že vítají pomoc, jež je nabízena prostřednictvím klubů rodičů nadaných dětí.

Domníváme se, že námi vytyčené cíle byly splněny a věříme, že tato práce bude užitečným přínosem pro zájemce o zpracovávanou problematiku, poradenské pracovníky či pro potřeby některého z klubů pořádaného pro rodiče nadaných dětí.

SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

Albrecht, T, Rost, D. H. (1983) *Über den Zusammenhang von Hochbegabung und Wohnqualität. Psychologische Erziehung und Unterricht.* s. 281-289.

Binarová, I. (2000). *Partnerství, sexualita a rodina.* Olomouc: Andragogé.

Buschová, K., Reinhartová, U. (2005). Theoretische Grundlagen zum Begabungsbegriff. 2005. Dostupné na:
[http://assi.educanet2.ch/agbegabtenfoerderung/.ws_gen/9/Theoretische Grundlagen zum Begabungsbegriff.pdf](http://assi.educanet2.ch/agbegabtenfoerderung/.ws_gen/9/Theoretische_Grundlagen_zum_Begabungsbegriff.pdf).

Campbell, J. R. (2001). *Jak rozvíjet nadání vašich dětí.* Praha: Portál. 2001. ISBN 80-7178-516-4.

Čáp, J. (2001). *Psychologie pro učitele.* Praha: Portál.

Dočkal, V. (2005). *Zaměřeno na talenty aneb Nadání má každý.* Praha: NLN.

Fořtík, V., Fořtíková, J. (2007). *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností.* Praha: Portál.

Heller, A. K. (1999). *Individual (Learning and Motivational) Needs versus Instructional Conditions of Gifted Education I.* High Ability Studies, vol. 10, no. 1, p. 9-21.

Hendl, J. (1997). *Úvod do kvalitativního výzkumu.* Praha: Nakladatelství univerzity Karlovy.

IPPP ČR. [online]. Dostupné na: <http://www.ippp.cz> (25.2. 2011, 19:36).

Jurášková, J. (2003). *Základy pedagogiky nadaných.* Pezinok: Formát.

Kdo jsme. [online]. Dostupné na: <http://www.vuppraha.cz/home/kdo-jsme> (25.2. 2011, 19:57).

Kolektiv autorů. (2009). *Krok za krokem s nadaným žákem. Tvoříme individuální vzdělávací plán*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický.

Kropp, P. (2001). *Rodičem bez nerváků. Já budu rodič, ty buď dítě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Laznibatová, J. (2003). *Nadané dieťa*. Bratislava: Iris.

Lucito L. J. *Gifted children*, In DUNN, L. M. (1964). *Exceptional children in the schools*. New York, Holt, Rinehart and Winston.

Machů, E. (2009). *Nadaný žák*. Brno: Paido.

Melčák, Z. (1996). *Vybrané kapitoly z psychologie manželství a rodiny*. Ostrava: Ostravská univerzita.

Ministerstvo. [online]. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/ministerstvo> (25. 2. 2011, 20:48).

Mönks, F. J., Ypenburg, I. H. (2002). *Nadané dítě*. Praha: Grada.

Možný, I. (1990). *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok.

Možný, I. (2002). *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Novotná, M. In: Šťáva, J. (ed.) (2010). *Praktická příručka pro učitele o práci s talentovanými žáky na středních školách*. Brno: Jihomoravské centrum pro mezinárodní mobilitu.

Oerter, R., Montada, L. (1995). *Entwicklungspsychologie: Ein Lehrbuch*. Weinheim: Beltz.

O nás. [online]. Dostupné na: <http://www.nuov.cz/o-nas> (25. 2. 2011, 21:08).

O nás. [online]. Dostupné na: <http://www.snptm.cz/> (25. 2. 2011, 21:37).

- O nás.* [online]. Dostupné na: <http://www.talent-nadani.cz/> (25. 2. 2011, 18:20).
- O NIDM.* [online]. Dostupné na: <http://www.nidm.cz/o-nidm> (25. 2. 2011, 20:19).
- Plaňava, I. (2000). *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace.* Brno: Dpolněk.
- Porterová, L. (1999). *Gifted Young children. A guide for teachers and parents.* Buckingham: Open University Press.
- Pracovní skupina pro výzkum nadaných dětí.* [online]. Dostupné na: http://www.nadanedeti.cz/index.php?stranka_id=79 (25. 2. 2011, 18:43).
- Představujeme občanské sdružení Centrum nadání.* [online]. Dostupné na: <http://www.centrumnadani.cz/centrum-nadani/o-nas.html> (25. 2. 2011, 19:02).
- Pulvino, C. J., Lupton, P. E. (1978). *Superior students: Family size, birth order and intellectual ability.* Gifted Child Quarterly
- Renzulli, J. S., Reis, S. M., Stednitz, U. (2001). *Das schulische Enrichment Modell SEM: Begabungsförderung ohne Elitebildung.* Aarau: Bildung Sauerländer.
- Sternberg, R. J. (1997) *Educating intelligence: Infusing the Triarchic Theory into school instruction.* In Sternberg R. J., Grigorenko E. L. (Eds): *Intelligence, Heredity and Environment.* Cambridge, University Press 1997, s. 343 – 362.
- Strauss, A., Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie.* Boskovice: Albert.
- Šedá, S. (ed.). (2010). *Vyhledáváme rozumově nadané žáky.* Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze.
- Terrassier, J. – C. (1985). *Dyssynchrony – uneven development.* In Freeman, J. (Eds.), *The psychology of gifted children* (pp. 265 – 274). New York: John Wiley. Cit. dle Silverman, L. K. (1993). *Counseling Needs and Program for the Gifted.* In Heller, K. A.,

Mönks, F. J., & Passow, A. H. (Eds.), *International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent* (pp. 631 – 647). Oxford: Pergamon Press.

Vondráková, E. *Péče o nadané děti jako znak dobré školy* (1. část). In *Učitelství listy*. 2001/2002, č. 3, s. 7-9.

Weissler, K, Landau, E. (1993). Characteristics of Families With No, One, or More Than One Gifted Child. *The Journal of Psychology*, 1993, 127, 2, s. 143 – 152.

PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha číslo 1: Zadání magisterské diplomové práce

Příloha číslo 2: Abstrakt

Příloha číslo 3: Schéma užitého rozhovoru

Příloha číslo 4: Charta práv nadaných dětí

PŘÍLOHA ČÍSLO 1: ZADÁNÍ MAGISTERSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2010/2011

Studijní program: Psychologie
Forma: Kombinovaná
Obor/komb.: Psychologie (PSYN)

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Mgr. et Bc. FRYČOVÁ Silvie	U Hřiště 42, Mostkovice	I09084

TÉMA ČESKY:

Specifika rodičovství nadaných a talentovaných dětí

NÁZEV ANGLICKY:

Specifics of Parenting Gifted and Talented Children

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Cílem práce je vymezit specifika rodičovství u nadaných a talentovaných dětí. Práce se zaměří především na nároky a skryté problémy výchovy a vedení těchto dětí a dále pak na zjištění možnosti jejich optimalizace. Metodologický rámec práce bude kvalitativní s cílem popsat a zmapovat tuto problematiku.

Studentka bude svůj postup práce pravidelně konzultovat s vedoucím práce a při vypracovávání bude postupovat v následujících krocích:

- Provede rešerši relevantní (české i cizojazyčné) literatury a výzkumů k rodičovství nadaných a talentovaných dětí.
- Připraví osnovu kvalitativních rozhovorů těchto rodičů. Po administrování prvních rozhovorů provede prvotní analýzu a na jejím základě i korekci osnovy rozhovorů. Bude takto ve vlnách postupovat i při dalších rozhovorech, aby dosáhl dobré saturace vzhledem ke zkoumané problematice.
- Výběr účastníků bude vzhledem k nízkému počtu vhodných účastníků výzkumu, kteří mají za sebou tuto zkušenost, pravděpodobně provádět pomocí účelového výběru či totálního výběru. Počet sledovaných případů se bude pohybovat spíše v jednotkách.
- Autorka se též zavazuje k dodržování základních etických pravidel výzkumu.
- Zpracuje písemnou podobu diplomové práce dle norem katedry.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Dočkal, V.: Zaměřeno na talenty aneb Nadání má každý. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-840-300.
- Heller, K.A., Mönks, F.J., Passow, A.H. (Eds.): International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent. New York: Pergamon, 1993. ISBN 0080413986.
- Hříbková, L.: Nadání a nadání: pedagogicko - psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi. Praha: Grada. ISBN: 978-80-247-1998-6.
- Hříbková, L.: Základní témata problematiky nadaných. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007. ISBN 978-80-86723-25-9.
- Matoušek, O.: Rodina jako instituce a vztahová síť 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN: 80-86429-19-9.
- Mönks, F.J., Ypenburg I.H.: Naše dítě je velmi nadané: rukověť pro rodiče a učitele. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN: 80-247-0445-5.

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum:

PŘÍLOHA ČÍSLO 2: ABSTRAKT

Vysoká škola: **Palackého univerzita Olomouc**

Fakulta: **filozofická**

Katedra: **psychologie**

Školní rok: **2010/2011**

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jméno Mgr. **Silvie Fryčová**

Obor: **Psychologie – jednooborová**

Rok imatrikulace: **2006**

Mgr. **Miroslav Charvát, Ph.D.**

Oponent:

Počet stran: ... stran

Název diplomové práce:

Specifika rodičovství nadaných a talentovaných dětí

Abstrakt diplomové práce:

Diplomová práce pojednává o specifikách rodičovství nadaných dětí. V teoretické části práce se zabýváme problematikou nadání, osobností nadaného dítěte, identifikací nadání atd. Rozebíráme problematiku rodiny, výchovy, rodičovství nadaného dítěte, a také přínos rodičovských skupin a organizací zaměřených na péči o nadané. Empirická část zahrnuje popis metodiky, realizaci výzkumu a rozhovory s rodiči nadaných dětí. V závěru shrnujeme výsledky práce.

Klíčová slova:

nadání
nadané děti
identifikace nadání
rodina

rodičovství
rodičovské skupiny
organizace zaměřené na péči o nadané

The thesis deals with the specifics of parenting gifted children. The theoretical part treats of talent questions, gifted children personalities, the identification of a talent, etc. We discuss the issues of the family, education and parenting of a gifted child. The contribution of parent groups and organizations focused on the care of gifted children is analyzed as well. The empirical part consists of the methodology description, the research implementation and the interviews with parents of gifted children. The results of the thesis are summarized in the conclusion.

Keywords:

Giftedness

Gifted children

Talent identification

Family

Parenting

Parent groups

Organizations focused on care for the gifted

PŘÍLOHA Č. 3: SCHÉMA UŽITÉHO ROZHOVORU

Dítě

- Charakteristika nadaného dítěte, jeho popis.
- Jak rodiče zjistili, že je nadaný, čím se to projevovalo, od kdy.
- Jeho zájem, koníčky, co ho zajímá, o čem čte.
- Problémy – s motorikou, sebeobsluhou (oblékání, jídlo...), obratností.
- Odlišnosti oproti ostatním dětem.
- Podobnosti s ostatními dětmi.
- Vývoj (a průběh projevů nadání), projevy nadání již od útlého věku (např. časné čtenářství...)
- Dysfunkce nebo handicap.
- Projevy (agresivita, hyperaktivita, snížená potřeba spánku, tendence k vůdcovství...).
- Snáší dobře změny?
- Smysl pro humor.
- Poslušnost, dodržování pravidel.
- Závislost na rodičích.
- Specifika komunikace.
- Zvládání praktických nároků života.

Rodiče

- Identifikace a přijetí nadání ze strany rodiny - kdy a jak zjistili nadání? Vyšetření – u koho?
- Přístup rodiny k nadání jak se k němu staví, přijímají jej, dávají mu nějakou váhu nebo ho neberou?
- Nesrovnalosti, spory či konflikty mezi rodiči pramenící z nadání dítěte? Shodnou se na jeho vedení?
- Zátěž pro rodinu plynoucí z nadání dítěte (psychická, časová, finanční...)

Výchova

- Na koho více spadá péče o dítě?
- Vyčerpává výchova?
- Jak rodiče dítě vedou (styl výchovy...) - přísnější (autoritativní) nebo spíše liberální?
- Pevné mantinely nebo nastavení podle rozhodnutí dítěte?
- Jakou zátěž jim výchova přináší?
- Finanční?
- Časovou?
- Psychickou?

Blízká rodina

- Jak příbuzní berou a přijímají nadané dítě (dávají rady?, souhlasí s vedením a stylem výchovy, který uplatňují rodiče?...)
- Je dítě takto nadané v rodině jediné?

Školní prostředí dítěte

- Výběr školy – podle kterých kritérií?
- Těšilo se dítě do školy?
- Komunikace s učiteli – dobrá či špatná? Vychází vstříc? Rozumí specifikům pramenících z nadání?
- Vztahy se spolužáky, má dítě konflikty? Jak ho berou ostatní děti?
- Líbí se dítěti ve škole, chodí tam rád?
- Problémy ve škole, s kterými se potýká?
- Uplatňuje dítě individuální vzdělávací plán?
- Navštěvuje dítě ročník školy odpovídající věku nebo přeskočil třídu?
- Musí se s dítětem rodiče doma učit?

Vztahy dítěte

- Jaké jsou vztahy dítěte především s vrstevníky a jinými pro něj důležitými osobami? Má kamarády nebo je spíše osamělejší?
- Má si s dětmi svého věku co říct?
- Jak nadané dítě vychází se svými sourozenci. Není nadání pro druhého sourozence důvodem k žárlení?

Volný čas rodiny

- Existuje vůbec volný čas? Jak jej rodina případně tráví?
- Přizpůsobuje se rodina zájmům dítěte (do jaké míry, vždy?)?

Vnější podpora rodiny nadaného dítěte (Kluby, organizace...)

- Mají rodiče podporu v nějaké organizaci, kdo jim z vnějšku pomáhá s nadaným dítětem?
- Stýkají se s jinými rodiči nadaných dětí?
- Navštěvují Kluby rodičů nadaných dětí?
- Co očekávají od institucí, jaká je realita?

PŘÍLOHA ČÍSLO 4: CHARTA PRÁV NADANÝCH DĚTÍ

- 1) Nadané dítě má právo být podporované prostřednictvím adekvátních zkušeností při vyučování i tehdy, když ostatní děti stejného věku nejsou schopné z těchto zkušeností profitovat.
- 2) Nadané dítě má právo být zařazené do skupin a být v kontaktu s ostatními nadanými dětmi během některých částí vyučování tak, aby mohlo být pochopené, podporované a stimulované.
- 3) Nadané dítě má právo být vyučované a ne být využíváné jako tutor nebo učitelův asistent během většiny školního dne.
- 4) Nadané dítě má právo na předkládání nových, pokrokových a netradičních myšlenek a koncepcí, bez ohledu na materiály a možnosti určené pro děti stejného věku nebo ročníku, v kterém je umístěno.
- 5) Nadané dítě má právo učit se takovým věcem, pojmům a koncepcím, které ještě neovládá, namísto toho, aby se muselo znovu učit poznatky, které už ovládá.
- 6) Nadané dítě má právo učit se rychleji než jeho vrstevníci a mít takové tempo učení, které je pro něj charakteristické.
- 7) Nadané dítě má právo myslet alternativně, vytvářet odlišné produkty a využívat intuici a inovaci v procesu vyučování.
- 8) Nadané dítě má právo být idealistické a citlivé ke spravedlnosti, právu, přesnosti a globálním problémům lidstva a mít příležitost vyjádřit svoje názory.
- 9) Nadané dítě má právo na všeobecné pochybnosti, na nabízení alternativních řešení a ocenění komplexnosti a důkladnosti svého myšlení.
- 10) Nadané dítě má právo být vytrvalé a cílevědomé ve svém dalším úsilí o získávání vědomostí.